אדריכלות נוף

ביטאון האיגוד הישראלי של אדריכלי נוף

רמת גן:
עיר גנים

86 03/23

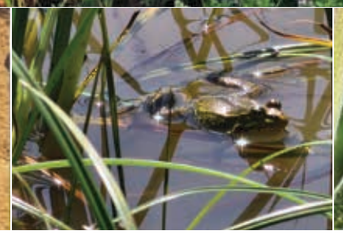

רמת גן, שכונת תל השומר מערב

התמונות הללו צולמו לאחרונה ברמת גן. האתר שהיה מופר ופגוע, הוגדר כשטח טבע עירוני בשכונה החדשה "תל השומר מערב" ובשנה שעברה הוקמה בו בריכת חורף. אדריכלי הנוף בפרויקט הם משרד צור וולף, מנחם אדר הוא האקולוג, ועפר הוכברג הוא האדם שהקים ומתחזק את השטח וצילם תמונות אלו. הבריכה היא חלק מתוך שטח גדול של כ-35 דונם שעדיין לא פותח. הפיתוח משלב אזורים טבעיים, שהיו חלק מגבעות תל השומר ולא נפגעו, ואזורים אינטנסיביים יותר בחלקים שכבר הופרו בעבר.
הבריכה נמצאת בתוך אתר עבודות ולא ניתן לבקר בה עדיין אבל יש למה לצפות.

כתבות

רמת גן: עיר גנים
אדר' נוף ד"ר מיכל ביטון, עמ' 5

אדריכלות נוף ברמת גן - עיר גנים
אדר' נוף שגית קורן, עמ' 9

שימור גנים והשלד הירוק ברמת גן
אדר' מישל ווסטון לאור ואדר' נוף שגית קורן, עמ' 12

שימור מחמיר - אתגר מעצים - גן אברהם
אדר' נוף רות מעוז, עמ' 14

סוד הגן - על תכנון גן שאול ברמת גן, ברוח הגן ההיסטורי
אדר' נוף ארנה בן ציוני, עמ' 18

הגן כמחוז של זיכרון קולקטיבי
אדר' נוף עלא שלחת ואדר' נוף ליאת מוקדי, עמ' 22

חידוש כיכר רמב"ם ברמת גן
משרד ת.מ.א. - תכנון מרחב אורבני, עמ' 26

המרחב הירוק של דרום רמת גן ופארק הירקון
אדר' שירה גליטמן ואדר' נוף חוי ליבנה, עמ' 28

תוכנית השלד לספארי רמת גן
אדר' נוף כרמל יערי ואדר' עמרי בן שטרית, עמ' 32

בית כהנא, שביל יונתן - מרחב ציבורי פתוח ללא גדרות
אדר' נוף רות מעוז, עמ' 36

פארק מאגר שיכון הצנחנים
טיפול במי שיטפונות בנחל כֹּפֶר
אדר' נוף ויקי גלוברמן, אדר' נוף אור צפיר, עמ' 38

חידוש מתחם הבורסה
אדר' נוף שגית קורן ואדר' רועי האוסמן, עמ' 42

המשכיות הנוף העירוני ההיסטורי ברקמת עיר מתחדשת
אדר' נוף יעל סופר, עמ' 46

תחרויות: על גגות רוטרדם
אדר' נוף יפעת גל שפייזמן,
אדר' נוף ג'ולי לוי פלד, עמ' 48

נוף עולמי: התחדשות וקיימות עירונית - קורס סיור לימודי באתונה
אדר' נוף רויטל שושני, עמ' 52

באיגוד: סיכום סיורים לאדריכלי נוף 2022
אדר' נוף סוניה קופרמן, עמ' 54

שער: תצפית החרוב בגן שאול המחודש בביצוע: אב אדריכלות נוף ותכנון סביבה בע"מ. צילום: שגית קורן

אדריכלות נוף
ביטאון האיגוד הישראלי של אדריכלי נוף

האיגוד הישראלי של אדריכלי נוף (איא"נ)
מסונף לפדרציה בין-לאומית של אדריכלי נוף

יושב ראש האיגוד: איז'י בלנק
igudnof@gmail.com

אתר איגוד אדריכלי הנוף:
www.land-arch.org.il

עורכת: ד"ר מיכל ביטון
ad.nof.magazine@gmail.com

מערכת מייעצת: פרופ' טל אלון מוזס,
ליטל פרידלר, טלי מרק, תמר פוספלד דראל,
ד"ר גלעד רונן, זהר ארני

עריכה לשונית: עופר אדר

עריכה גראפית: סטודיו ליאת אפל

הפקה והוצאה לאור: נובל גרין בע"מ
טל: 03-5467485, נייד: 052-2451092
nurit-l@zahav.net.il

המודעות הן על אחריות המפרסמים בלבד.
המאמרים בעיתון זה הם על אחריות כותביהם בלבד ומביעים את דעתם ולא את השקפת המערכת. המערכת אינה אחראית להם.

ECO STONE
ריצוף מנקז זה אקרשטיין!

העשרת מי תהום וויסות מי נגר עילי.
בעל תו ירוק בחדשנות ממכון התקנים.

אקרשטיין
מסורת של חדשנות

אקרשטיין תעשיות בע"מ, בית אקרשטיין
משרד מכירות ותצוגה ראשי: רחוב המדע 8, הרצליה פיתוח
| www.ackerstein.co.il | 1-700-500-959

רמת גן: עיר גנים

דימוי היסטורי כעוגן לשימור ופיתוח המרחב הציבורי העכשוי*

רמת גן הוקמה על בסיס המודל של "עיר גנים" ושלוש דמויות מרכזיות חדורות אמונה ברעיון הובילו ופעלו למימושו: ד"ר יהודה לייב מטמן-כהן המייסד, אברהם קריניצי ראש העיר ומשה כבשני אדריכל הגנים. אודות שיתוף הפעולה יוצא הדופן בין קריניצי וכבשני לאורך ארבעה עשורים תקראו לא מעט בגיליון זה, אולם מקומו של מטמן נדחק לשולי הזיכרון ההיסטורי.

ראשיתה של רמת גן בשנת 1914 בהתארגנות אגודת "עיר גנים" בהנהגת ד"ר מטמן, מייסד הגימנסיה העברית הרצליה. מטמן שאף להקים גן בוטני בתל אביב ומשכשלה יזמתו ביקש ליישמה ב"עיר גנים" חדשה. אל רעיון "עיר הגנים" של הווארד נחשף דרך ספרות וכתבי עת מקצועיים וראה בו כלי מרכזי למימוש אידיאלים ציוניים. מטמן וחבריו שאפו לממש דגם זה בהתיישבות חדשה אשר תהווה אלטרנטיבה הנאמנה לרעיון עיר הגנים, בניגוד למה שנתפס בעיניהם כמימוש הבלתי מספק שלו בתל אביב. מטמן היה איש חזון שידע לחבר בין סגולותיו של המקום לבין הפוטנציאל של העיר להפוך לעיר מרפא, ובתוך כך לתמוך ולחזק את המעטה הירוק של העיר. כך הגדיר לעיר שני חזונות התומכים זה בזה: עיר הגנים ועיר המרפא.

עיר הגנים של מטמן עלתה על הקרקע עם תוכנית סדורה ומגובשת. האדריכל ריכארד קאופמן אשר כבר היה בקיא בתכנון ערי ופרברי גנים נענה למאווי הקבוצה והסדיר להם את העיר שדמיינו. על פסגות היישוב תוכננו מבני ציבור ושצ"פים מרכזיים, כאשר אחת הגבעות יועדה לגן בוטני שהיה כה משמעותי עבור מטמן. בניגוד לתל אביב, ב"עיר גנים" הוקצו מראש שטחים לגנים ציבוריים ושדרות, והחלקות הנרחבות הבטיחו גינון וחקלאות משמעותיים. גם כאשר התגלעו אי הסכמות בקרב החברים, עקרונות התוכנית והתקנון נשמרו וכל שינוי מהכיוון המקורי גרר ייסורי מצפון ודיונים סוערים. העדויות מתל אביב בתקופה זו מצביעות על הקלילות והאדישות בה ויתרו על גנים ונטיעות למען בנייה או מכירת קרקע.

בשלב הבא, בהובלת קריניצי, נוספה שכבה משמעותית להבטחת המשכיות המורשת הירוקה - גיוס עקבי של התושבים למימוש וטיפוח הרעיון. בשנות השלושים התיישבה ברמת גן אוכלוסייה מגוונת ולאו דווקא שותפה לחיבה לגנים - אותה נדרש היה לחנך לאהבת הירק, וקריניצי וכבשני עשו זאת במסירות רבה.

מגמה זו המשיכה במקביל לתנופת התיעוש והבנייה של העיר, וקריניצי, תעשיין בעצמו, לא איפשר התעצמות שלוחת רסן של תעשייה. בשנות מלחמת העולם השנייה, שוב תקופת מחסור ואי ודאות, נושא הגנים ויירוק העיר לא נזנח, אלא צבר תנופה מחודשת. כך גם החקלאות העירונית שחזרה לחזית העשייה עם מפעל המזון לשעת חירום שיזם קריניצי. בתחילת שנות ה-50, לאחר קום המדינה והכרזת רמת גן כעיר, הובילו קריניצי וכבשני את פרויקט הפארק הלאומי כמענה ירוק ועוצמתי, במימדים שטרם נראו כמותו בארץ, להתפתחות האורבנית של העיר.

לאורך כל הדרך העיר המשיכה לקיים עקרונות חברתיים קואופרטיביים וערבות הדדית - פרויקטים של חקלאות והזנה, חלוקת שתילים בחינם בשנות השלושים, אימוץ של גנים על ידי ילדים ומוסדות חינוך בשנות החמישים, כרם ענבים קהילתי בשנות השישים.

▲ טיול גימנסיה הרצליה למודיעין. מימין לדגלים יושב ד"ר מטמן (עם כובע ביד), 1913
"טוב להם ונוח להיות נלמדים באויר החפשי, בחוץ, במקום שיחד עם נשימה בריאה וחופשית באים התלמידים במגע ישר עם עצמי הטבע ומראות הנוף. " מתוך: ציון לנפש דר יהודה לייב מטמון כהן, ארכיון בית קריניצי

"יחד עם התפתחות הנחלה הפרטית תתפתח גם עיר הגנים הראשונה בגניה, חורשותיה ומוסדותיה הציבוריים עד שתהיה לתפארת לבוניה ואולי גם לערך ציבורי חשוב, בהיותה גם לנותנת צרכי אוכל לעיר הקרובה. האוויר הזך על גבעות עיר גנים ומחזותיה היפים יחד עם תיקון הבריאות בה ושיפורה שיביאו על ידי התאמצות תושביה, יעשוה אולי גם למקום מנוחת קיץ בשביל רבים מבני העיר שיבואו לבלות בה חדשים אחדים בשנה ובזה להביא ברכה לתושביה החרוצים בעמלם."

ד"ר י.ל. מטמן-כהן עיר גנים תרפ"ב 1921-1922, ארכיון בית קריניצי

* החומרים מתוך מחקר בהתהוות השואף לשפוך אור על פועלו של מטמן וחבריו.
החשיבות הרבה שהעניק מטמן לחינוך, לגנים ולטבע היוו אבני דרך משמעותיות בבניית זהותה של עיר הגנים החדשה. קריניצי אשר ירש אותו כעבור שנים בודדות בהנהגת היישוב היה חדור במוטיבציות דומות. אולם מטמן, בניגוד לקריניצי לא זכה להוקרה משמעותית על חלקו ביצירתה של רמת-גן. "מגן בוטני לעיר גנים: אודות יהודה לייב מטמון-כהן וייסוד העיר רמת גן", ד"ר מיכל ביטון, הפקולטה לארכיטקטורה ובינוי ערים, עבודה זו נתמכה מכספי ההקדש של שלמה גלס ופני בלבן, 2019, הטכניון חיפה.

רדימיקס

בית שמש
שדרות האמודאים

אבנים מסדרת חרמון
מידות: 15/30/6 ס"מ

גוונים מלוטשים גרניט אפור,
צהוב וגרניט אפור כהה

רדימיקס מוצרי בטון (ישראל) בע"מ | טלפון: 08-8548888 | www.readymix.co.il

גן שאול: קריניצי וכבשני עם תלמידים, ארכיון בית קריניצי

בשנות ה-70, עם סיומו של עידן קריניצי-כבשני, ארי ארמוני מונה לאדריכל הנוף של העיריה והותיר חותמו בפרטי ריצוף ייחודיים בלב העיר ובגן שאול. בתקופה זו הוקם גם הספארי של רמת גן. בעשורים הבאים נראה כי המדיניות העירונית לא העמידה את מורשת הגנים בחזית העשייה, אולם הדימוי של רמת גן כ"עיר גנים" לא ירד לטמיון והופיע מעת לעת בכרזות אודות חנוכת גן חדש ומפות עירוניות.

ומה לגבי היום? רמת גן כפי שנראה מהיקף המאמרים שלפנינו נמצאת ממש בימים אלה בתנופה של שימור ופיתוח: העירייה מקדמת מגוון רחב של פרויקטים העוסקים בשימור המורשת העירונית של גני העיר ושדרותיה, פרויקטים נרחבים המתמודדים עם אתגרי האקלים והנגר, קידום הליכתיות ויצירת רצף פארקים החובקים את העיר. כמו בראשיתה, גם עתה, מונתה אדריכלית נוף של העיריה לקידום החזון הנופי, ושורה נכבדה של אדריכלי נוף מובילים את הגשמתה כעיר רוויית גנים ונוף, ומעוררים בין האבנים השיחים וגופי המים זיכרון ונוסטלגיה, משמרים חוויה, מתלבטים בין התערבות להשבה, מקשיבים לרוחות העבר ומקדימים רפואה לאתגרי העתיד.

שגית קורן - אדריכלית הנוף של עיריית רמת גן, מציגה את מארג היחסים ושיתופי הפעולה בינה לבין אגפי העיריה השונים על מנת לממש את חזונה הנופי של העיר, וביחד עם **אדריכלית השימור של עיריית ר"ג מישל ווסטון לאור** הן משתפות בעקרונות השימור של גנים ונופים היסטוריים בעיר.

אדריכלית הנוף רות מעוז מתארת את אתגרי השיקום של גן אברהם המזרחי מתוך הצורך להנגיש את שביליו התלולים אך להותיר את הקסם ההיסטורי המקורי שלו.

אדריכלית הנוף ארנה בן ציוני משתפת בלבטים הכרוכים בשימור גן שאול, מתוך מחויבות לשמר את חוויית הגילוי וההפתעה באתר שהובילה את תפישת התכנון של כבשני.

אדריכל הנוף עלא שלחת ואדריכלית נוף ליאת מוקדי מתארים את פרויקט שימור גן המלך דוד ושדרות הילד ומציג את תפיסת השימור הדינמי כמכשיר לעיבוד המרחב הקיים.

אדריכלית הנוף ליטל סמוק פביאן מציגה את פרויקט חידוש כיכר הרמב"ם הפורש מרבד ריצוף ייחודי הנובע מתנאיה האדריכליים וההיסטוריים של הכיכר ונענה למגוון שימושי ההווה והעתיד.

אדריכליות הנוף שירה גלייטמן וחוי ליבנה מציגות תוכניות מפורטות לפארק הירקון ושטחי הפארק הלאומי החוברים לפארק אריאל שרון. אשר חרטו על דגלן שיקום שטחים פתוחים פגועים, פתיחת שטחים מגודרים והשבתם לידי הציבור על מנת ליצור רצף אורבני ירוק ומעטפת ירוקה לעיר.

אדריכל עומרי בן שטרית ואדריכלית הנוף כרמל יערי מתארים את תוכנית השלד לספארי המתמודדת עם לחצי הפיתוח המאיימים על היקף המרחב ואיכותו לרווחת בעלי החיים, ומאפשרת חוויית מפגש חדשה של האדם עם הטבע והחי בעיר.

אדריכלית הנוף רות מעוז מציגה את פרויקט גן כהנא ושביל יונתן אשר הופך את גדת הירקון מחצר אחורית ובלתי נגישה למרחב מחבר ורציף, ללא גדרות, המזמין שהייה וטיול בטבע העירוני.

אדריכלית הנוף ויקי גלוברמן ואדריכל נוף אור צפיר מציגים את פרויקט מאגר שיכון צנחנים המטפל בהצפות מנחל כופר השטפוני, ומעניק פארק טבע עירוני הכולל בתי גידול שונים המספקים מופעים עונתיים עשירים ופארק ירוק במרקם עירוני צפוף.

אדריכלית הנוף שגית קורן ואדריכל רועי האוסמן מציגים את פרויקט חידוש מתחם הבורסה והפיכתו ממרחב מוזנח בעל דימוי מפוקפק למרחב מסחר, תעסוקה ובילוי משגשג המזמין הליכתיות ומרחבי שהיה איכותיים.

אדריכלית הנוף יעל סופר מציגה את גישת הנוף העירוני ההיסטורי ככלי לשימור וחידוש גניה ההיסטוריים של רמת גן על גן הבנים.

במדור 'תחרויות', **אדריכליות הנוף ג'ולי לוי פלד ויפעת גל שפייזמן** משתפות ברשמיהן מסיור בגגות רוטרדם בעקבות זכייתן במקום הראשון בתחרות "חלוצי הגגות".

במדור 'נוף עולמי' **אדריכלית הנוף רויטל שושני** מציגה רשמים מסיור לימודי שהובילה בנושא "קיימות והתחדשות באתונה".

במדור 'באיגוד' מציגה **אדריכלית הנוף סוניה קופרמן**, חברת מועצת האיגוד, סיכום הסיורים לאדריכלי נוף צעירים אשר הובילה בהצלחה רבה בשנה האחרונה, וכבר מתכננת את הסיור הבא ברמת גן בעקבות הפרויקטים המוצגים בגיליון זה.

קריאה מהנה
מיכל ביטון

משה כבשני על רקע שדרות הגיבורים מבט מגן אברהם, 1956, ארכיון בית קריניצי

אורבניקס מובלים בחדשנות

URBANIX
פתרונות ספורטיביים לפארקים

32
מכשולי נינג'ה
יחודיים ואיכותיים
לאימון בני נוער
מתאמני נינג'ה מתקדמים

מסלול אתגרי
בעשרות צורות
ואורכים

X-TREME FLEX EXERCISE · NINJA · COMBAT · CLUB 65+ · BLADE UBX · FREE · KICK BOX · smartgardens · URBANIX RUN

ליווי וייעוץ לאדריכלים

09.7404338 www.urbanix.co info@urbanix.co

אדריכלות נוף ברמת גן – עיר גנים

אדר' נוף שגית קורן

העיר רמת גן הוקמה לפני 100 שנים ותוכננה ע"י האדריכל ריכארד קאופמן על פי התפיסה של "עיר גנים". תוכנית העיר התייחסה לטופוגרפיה והניחה את הבסיס הנפלא למערכת השטחים הפתוחים הקיימת עד היום. מיתוג העיר כ"עיר גנים" הוא מיתוג יומרני ומחייב ואכן לאורך השנים השטחים הפתוחים בעיר היוו מקור גאווה לתושבי העיר ומנהליה ותרמו רבות לאיכות החיים בעיר.
ראש העיר הראשון של רמת גן, אברהם קריניצי, ייחס חשיבות גדולה לשטחים הפתוחים והוביל לאורך 43 שנות כהונתו כראש עיר, את פיתוח הגנים בה.
אדריכלות הנוף או אדריכלות הגנים, החלה בעיר ע"י מתכנן הגנים המיתולוגי משה כבשני (1909-1972), שמונה ע"י קריניצי בשנת 1934. במאמר שפרסם משה כבשני, פירט את עקרונות היסוד שעליהם מושתתת תוכנית גני העיר: "מקסימום גושי צל, פינות משחק לילדים, מקומות מתאימים להתקהלות ולכינוס המבקרים לצורכי הצגות וקונצרטים, ויתור על כל אותן האטרקציות הארכיטקטוניות והגנניות המצריכות הוצאות כספיות גדולות ושמירת הגן וטיפוחו במינימום ימי עבודה". רחשי הציבור והביקורת הציבורית כיום לא תמיד משתלבים עם תפיסה זו אבל חשוב בעיני מדי פעם לבחון את עצמנו מחדש ברוח זו.
שטח העיר הוא כ-16,300 דונם וחיים בה כיום כ-170,000 תושבים. לפי תוכנית המתאר צפויה אוכלוסיית העיר לגדול לכ-337,000 תושבים ללא תוספת שטחים - אחת הערים הגדולות והצפופות בארץ. ההתפתחות המואצת מעמידה את השטחים הירוקים הפתוחים והמרחב הציבורי כולו במאבק על קיומו האיכותי. לפי תוכנית המתאר יש בממוצע 5.3 מ"ר שצ"פ לתושב אך החלוקה בעיר אינה מאוזנת. ברוב חלקי העיר יש פחות מ-3 מ"ר שצ"פ לתושב. למרות האתגרים, העירייה משקיעה משאבים רבים לשימור ופיתוח המרחב הציבורי וגיבשה מדיניות תכנונית התומכת בכך. כיום מדיניות זו מובלת על ידי ראש העיר כרמל שאמה הכהן, הרואה עצמו כממשיך דרכו של קריניצי ושותף לתפיסתו לגבי חשיבות הגנים, העצים והמרחב הציבורי על כל מרכיביו.
כיצד תחום אדריכלות הנוף בא לידי ביטוי בעיר רמת גן? בעיני, אדריכל הנוף הוא שותף כמעט בכל דבר ציבורי. כאדריכלית הנוף של העירייה אני הדמות שמייצגת את האספקטים הנופיים אבל תמיד כחלק מצוות. עבודת צוות היא בעיני המפתח להצלחה ולקידום תחום אדריכלות הנוף בעיר. על הפרויקטים עצמם ירחיבו אדריכלי הנוף שתכננו אותם, אני רוצה לשתף בתהליכים ש"מאחורי הקלעים", שמאפשרים את התכנון ומימושו. כמו כן, אני רוצה לשתף בתהליכי היומיום, שיכול להיות שנשמעים אפורים ולא מעניינים, אבל במצטבר משפיעים מאד על איכות המרחב הציבורי ועל איכות החיים של התושבים בעיר.

הפארק הלאומי - הפארק הגדול והמשמעותי בעיר. הוקם בשנת 1951 ומהווה מאז מוקד בילוי, פנאי וספורט הן לתושבי רמת גן והן לאורחים מבחוץ. סימן ההיכר של הפארק הוא "הבית באגם", שהיה בעבר מבנה להשכרת סירות וכיום הוא מבנה לשימור. צילום: מתוך האתר העירוני

העץ היפה ברמת גן - עץ פיקוס ענקי שנמצא בחיבור בין פרויקט שביל יונתן ופרויקט בית כהנא, שניהם בתכנון משרד ברוידא מעוז. פתיחת המרחב, שהיה מגודר, והנגשתו לציבור, הולכי רגל ורוכבי אופנים, חוללו שינוי מדהים בחלק זה של העיר. אחד הנכסים הגדולים בפרויקט הוא עץ הפיקוס ופינת ההתכנסות סביבו. צילום: שגית קורן

שיתוף פעולה באגפי ההנדסה והתכנון

ברמת גן מייחסים חשיבות רבה למרחב הציבורי הפתוח וניתן לנושא זה משקל רב בתוכניות. מהנדסת העיר, סיגל חורש ואדריכל העיר, שי אללוף שותפים לדרך ונותנים גיבוי מלא לדרישות שעולות במסגרת ההתייחסות הנופית לתוכניות בכל שלבי התכנון:
תוכנית המתאר - תוכנית המתאר של רמת גן הופקדה לפני כחודשיים לאחר תהליך של מספר שנים. אדריכלי הנוף בצוות תוכנית המתאר, אסיף ברמן ונעה ברוט, עיגנו במסגרת הנספח הנופי עקרונות נופיים חשובים שיהיו מעתה חלק בלתי נפרד מהתנאים לקידום תכנון ופיתוח העיר.
תוכניות אב שכונתיות - במסגרת תוכניות האב, אדריכלי הנוף של התוכנית מנתחים את מערך השטחים הפתוחים ומגדירים צרכים והזדמנויות לפיתוח. שתי דוגמאות בולטות לפארקים שתוכננו בעקבות תוכנית אב הן: פארק נחל כופר בשכונת רמת עמידר, שתוכנן ע"י משרד רם אייזנברג ושדרות ויצ"ו שתוכננו ע"י אב אדריכלים ונמצאות בביצוע בימים אלו בשכונת רמת שקמה.
לפני מספר שבועות הופקדו במחוז שתי תוכניות מפורטות העוסקות בשטחים הפתוחים

PSAGOT PLAYGROUNDS
מתקני פסגות

WINNER
תחרות העיצוב הבינלאומית

GOOD DESIGN
GOOD DESIGN 2022

מתקני פסגות גאים לבשר:
המתקן החדש שלנו, "Baloons", זכה במקום הראשון בתחרות העיצוב הנחשבת והוותיקה ביותר - Good-design, שיקגו.
"Baloons" תוכנן ועוצב על ידי יניב ציגלר מנהל מחלקת העיצוב שלנו, שמתקן בעיצובו זכה גם **בפרס ה- Red-Dot 2019.**

ה- "Baloons" הינו מתקן משחקים משולב **בעיצוב של כדורים פורחים.**
מיוחד ונגיש גם לשחקנים עם צרכים מיוחדים.
✔ גשרים לעליה עם כסאות גלגלים לקומה שניה ✔ משחקים חווייתיים לכל אורך המסלול ✔ פאנלים מוזיקליים ✔ משחקי אור צבע

תכנון וביצוע גני שעשועים, מסלולי נינג'ה, גני מוזיקה ופארק אקסטרים

מתקני פסגות בע"מ | שרית מנהלת שיווק - אדריכלים 053-6217936
www.m-ps.co.il | sarit@m-ps.co.il | 02-6335469

המשמעותיים ביותר שיש לרמת גן: "תוכנית המרחב הירוק של דרום רמת גן", שחלה בשטחי הפארק הלאומי, הספארי, מסובים ווינטר ותוכנית "פארק הירקון", שחלה לאורך כל גדות הירקון בתחום רמת גן. ראו פירוט בכתבה בבטאון זה.

היתרי בנייה - הדרישות הנופיות, החל משלב תיק המידע, יישום ההנחיות המרחביות בבקשות להיתר מטופלים בשיתוף אדריכלית נוף אילנה קליין הופנר, שעובדת גם היא כיועצת נופית לעירייה. בכדי שהרחוב יהיה נעים ולא תופנה אליו חזית חסומה בתשתיות וקירות גבוהים, מושם דגש על יישום ההנחיות המרחביות.

שיתוף פעולה מול אגף התנועה

מנהלת אגף התנועה טלי לוי ומנהל מח' תכנון תנועה בני זמיר הם כבר חצי אדריכלי נוף. שיתוף הפעולה מולם בא לידי ביטוי בכל רמות ותחומי התכנון. התפיסה של "היפוך הפירמידה" בסדרי העדיפויות במרחב הציבורי היא תפיסה משותפת תנועתית ונופית ואנו מנסים ליישמה באמצעות מתן העדפה להולכי רגל - מדרכות רחבות, נוחות, בטוחות ומוצלות, פיתוח שבילי אופניים בהתאם לתוכנית האב לתחבורה, תוכניות למיתון תנועה להגברת בטיחות הולכי הרגל ועוד. דוגמה בולטת לתפיסה זו מופיעה בפרויקט מתחם הבורסה.

שיתוף פעולה מול אגף תשתיות

מנהל אגף תשתיות, עדי אלוני, גם מחזיק בתואר חצי אדריכל נוף, בנוסף על העבודה המשותפת בכל הקשור לתכנון רחובות מחדש יש שני נושאים מרכזיים נוספים של שיתוף פעולה.

גיבוש מדיניות עירונית בנושא ניהול נגר - הן בתחום המגרשים הפרטיים והן בשטח הציבורי. נושא זה תופס מקום מרכזי בשיח המקצועי ומקודמים מספר פרויקטים של ניהול נגר מתוך תפיסה נופית. דוגמה בולטת לשיתוף פעולה זה היא פרויקט נחל כופר.

שיתוף פעולה מול מחלקת גנים ונוף

העבודה שלי בעירייה היא מטעם אגף תכנון עיר שהוא חלק מאגף ההנדסה. מחלקת גנים ונוף כפופה לאגף התשתיות. שיתופי הפעולה עם מנהל המחלקה, אייל בן דוד ועובדיו, באים לידי ביטוי בשלושה תחומים עיקריים:

1. ליווי תכנון של שיקום גינות ציבוריות קיימות, שמובל ומקודם על ידי צוות המחלקה.
2. שמירה על עצים בוגרים - בעבודה משותפת עם אבישי ישכרי, פקיד היערות העירוני, אנו מנסים למצוא פתרונות תכנוניים שיאפשרו שימור עצים משמעותיים בעיר במשולב עם קידום תהליכי הבנייה. נעשים מאמצים גדולים לשמר עצים בוגרים משמעותיים וניכר שנושא העצים משפיע על התכנון בכל הרמות.
3. בתי גידול איכותיים לעצים - רמת גן היא כיום אחת הערים המובילות בארץ בנושא בתי גידול לעצים. בפיילוט שערכנו לפני כשבע שנים, ברחוב תובל במתחם הבורסה, היינו הראשונים לבצע תעלת שתילה מאדמת מבנה. מאז, הציבה העירייה את הדרישה לשילוב בתי גידול איכותיים לעצים כחלק בלתי נפרד מהדרישות לתכנון הרחוב ברחובות חדשים, מחודשים ובחלק מהמקרים גם בחזיתות פרויקטים חדשים. הסטנדרט העירוני משתנה ומתפתח כל הזמן וכיום אנחנו מיישמים בעיקר פרט המבוסס על עקרונות שיטת שטוקהולם. כל נושא ההשקיה לתעלות השתילה מקודם מול דורון אמבר ממחלקת גנים ונוף. הפרטים מותאמים לכל פרויקט לפי האילוצים הנקודתיים אבל המדיניות העירונית היא שעצים חדשים ברחובות שנעשים מחדש יישתלו רק באופן שיבטיח להם בית גידול ראוי שיאפשר את צמיחתם למלוא הפוטנציאל שלהם.

לפני כשמונה שנים התחלתי לעבוד כיועצת הנוף והפיתוח של עיריית רמת גן. כשהגעתי לא הכרתי את העיר כלל. עם השנים אני מכירה עיר מגוונת, מצטופפת, מתחדשת ומתפתחת, שמתמודדת עם עוצמות בנייה ופיתוח גבוהות מאד בטווחי זמן יחסית קצרים. אני מאמינה שהתשתית של השלד התכנוני, ההיסטוריה של העיר והמחוייבות של אלה שפיתחו אותה בעשורים הראשונים לרעיון עיר הגנים ולחשיבות הגנים והמרחב הציבורי, הטביעו את חותמם. גם כיום יש רצון ומחוייבות, מצד כל הגורמים, להמשיך ולחזק את רעיון עיר הגנים לצד קידום ופיתוח העיר והתאמתה לדורות הבאים.

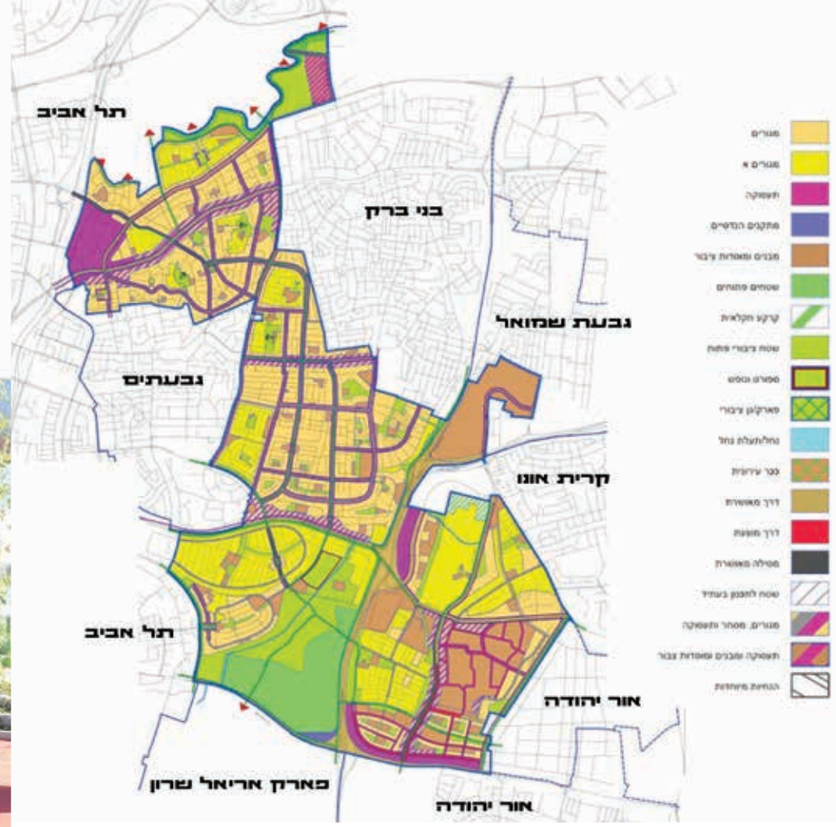

מפת תכנית המתאר של רמת גן. עורכי התכנית: משרד פרחי - צפריר

קרדיטים נוספים:

תודות לשיתוף הפעולה הפורה עם החברה הכלכלית בהובלת סמנכ"לית ההנדסה בחברה, יעל אשל. החברה האחראית כיום על פיתוח שכונות מזרח העיר ופיתוח של מבני ציבור מרכזיים בעיר. (14,000 יח"ד בשש שכונות חדשות, מתוכן שלוש שכונות בתוכניות ותמ"ל.)

תודות ליחידות נוספות על שיתוף פעולה פורה: המחלקה לאיכות הסביבה בכל הקשור לשטחי הטבע העירוני; יחידת השימור; מחלקת מבני ציבור; מחלקת קשרי קהילה בכל הקשור לשיתוף הציבור ומענה לפניות; המחלקה המשפטית במענה לעררים ועוד.

תודה מיוחדת לשני אנשים שמאד מעורבים, תומכים ועוזרים מלמעלה - עזרא נחום, סמנכ"ל תפעול, שידו בכל ותמיד מוכן להקשיב ולעזור וסגן ראש העיר ויו"ר הוועדה המקומית רועי ברזילי, שאחראי על קידום שבילי האופניים בעיר, על כל תוכניות הירקון והמרחב הירוק ועוזר ותומך מתי שצריך.

שימור גנים והשלד הירוק ברמת גן

אדר׳ מישל ווסטון לאור ואדר׳ נוף שגית קורן

בשנת 1914 התארגנה בתל אביב קבוצה בהנהגתו של ד״ר יהודה לייב מטמון-כהן, שתהליך העיור והצפיפות ביישובם צרמו לה, והחליטה לבנות עיר גנים חדשה. החזון הוגשם בהקמתה של רמת גן, ובשנת 1923 התיישב ד״ר מטמון בעיר החדשה.

המרכז ההיסטורי של רמת גן תוכנן על ידי האדריכל ריכרד קאופמן, מחשובי אדריכלי התנועה הציונית, בהשפעת תאוריית עיר הגנים שרווחה באותה תקופה. בשלהי אותה שנה, נבנו בתי המושבה הראשונים, שממנה התפתחה העיר רמת גן ברוח רעיונות אלה.

עיר הגנים של רמת גן מהווה מרחב מורשת בעל ערך לאומי ובינלאומי, כחלק מתופעה עולמית בתכנון ערים לפי המודל של אבנעזר הווארד. המרכז ההיסטורי של רמת גן מהווה דוגמה ייחודית לערי הגנים שתוכננו במסגרת ההתיישבות העירונית של התנועה הציונית בארץ ישראל בעשורים הראשונים של המאה ה-20.[1]

בהתאם לשמה המקורי, ׳עיר גנים׳, תוכננה רמת גן על בסיס חזונם של מייסדיה ומתכננה, כעיר גנים. התכנון כלל ריבוי גנים ושטחים פתוחים בעיר לפנאי ולחקלאות, והקצאת שטחים יעודיים למוסדות ציבור ותעשייה.

תוכנית קאופמן ל׳עיר גנים׳ התבססה על הטופוגרפיה הקיימת, וקבעה גנים בפסגות הגבעות, ציר אזרחי-ציבורי בעמק שבין הגבעות, שדרות נטועות עצים וקשרים בין מרכיבי התוכנית. הגנים, השדרות והחיבורים ביניהם מהווים את השלד הירוק של העיר שקיים עד ימינו. מימוש תוכנית עיר הגנים התאפשרה בזכות חזונו של ראש העיר אברהם קריניצי ויד ימינו, משה כבשני, הגנן הראשי ומתכנן הגנים, שראו בגנים ובנטיעות ערך עליון. בנוסף, השכילו לגייס את התושבים למעורבות קהילתית בנטיעות ובהקמת הגנים ובתחזוקתם.

רמת גן עברה תמורות רבות לאורך השנים, ממושבה בעלת אופי חקלאי לעיר מטרופולינית. יחד עם זאת, הצליחה העיר לשמור על גניה ההיסטוריים ועל השלד הירוק שמאפיין אותה בלב ההיסטורי של העיר.

מרכיבי השלד הירוק של עיר הגנים:

גני הפסגה: גן אברהם, גן שאול וגן הבנים.

המרחב הציבורי הפתוח בלב העיר (העמק): גן דוד המלך, כיכר רמב״ם, שד׳ הילד.

שדרות העצים: השדרות המסחריות הראשיות - ביאליק, הרצל והרא״ה. הרחובות המקשרים לגנים- נורדאו, שד׳ למדן, אלימלך, שד׳ הגיבורים, ומשה שרת.

מעלי מדרגות: מעלה הצבי, מעלה הנשר, שיאון אבטליון, מבוא זאב. מעלי מדרגות נוספים סביב הר הבנים.

מרכיבי השלד הירוק מחוץ לגבולות תוכנית קאופמן:

עם התרחבות העיר אחרי קום המדינה, התרחב השלד הירוק לשכונות החדשות, ובהתאם לחזונו של קריניצי, נוספו גנים ושדרות ברוח עיר הגנים. בולטים בהם: גן הבנים (גן הפסגה השלישי), הפארק הלאומי, הגדה הדרומית של נחל הירקון.

השלד הירוק על גבי תצא

בתכנון גני העיר משולבים מספר ערכים בולטים

ערך היסטורי לאומי ובינלאומי - יישום רעיון עיר הגנים ברמת גן הוא חלק מתופעה ארצית ועולמית של אימוץ התאוריה של הווארד לתכנון ערים טובות ובריאות יותר. מתכנן העיר, אדר׳ ריכארד קאופמן, אדריכל חברת הכשרת היישוב, תכנן את העיר בהתאמה לטופוגרפיה הטבעית שלה, ובגישה דומה, תכנן עשרות קיבוצים, שכונות, ערים ומושבים.

ערך אדריכלי - גני הפסגה הם חלק ממערך גנים ושדרות היסטורי המהווים את השלד הירוק המיוחד לעיר שנשמר עד היום. בגנים מבנים ואתרים בעלי חשיבות אדריכלית - למשל מבנה האמפי בגן אברהם ומבנה מאגר המים בגן הבנים.

ערך גנני ואסתטי - ייצוג סגנון מקומי אופייני בעיצוב גנים. תכנון נוף רגיש בהתאמה לטופוגרפיה ההררית, לתנאי המקום והאקלים. שימוש בצמחיה בעלת אופי מקומי, שילוב סוקולנטים וריבוי עצים ליצירת אווירת חורש.

ערך חברתי קהילתי - הגנים כמקום מפגש וטיול, מקום כינוס לאירועים קהילתיים, למופעי תרבות, טקסי זיכרון ועוד. בימי תפארתו נתפס הגן כמקור לגאווה וסמל העיר וכל אורח חשוב שהגיע לביקור התקבל בסיור בגנים.

ערך נופי-עירוני - מגני הפסגה יש תצפיות פנורמיות לסביבה הקרובה והרחוקה, וקשר עין לגנים האחרים ולעמק. בעבר היה קשר עין בין כל גני הפסגה, כיום יש קשר עין רק בין גן אברהם לגן שאול ו״משפכי״ המבט משתי נקודות התצפית מוגדרים גם הם לשימור ומוגנים בתוכניות - אסור לבנות בתוכם לגובה כדי לשמור על קוי המבט וזויות התצפית.

ערך הנדסי - בשל מיקום הגנים בראשי הגבעות נושא אספקת המים משולב בגן כחלק בלתי נפרד ממנו. בגן הבנים ובגן שאול נמצאים מאגרי המים המרכזיים של העיר הוותיקה ועד היום מערכת אספקת המים של העיר מתבססת על מאגרים אלו. הצורך ההנדסי השפיע גם על תכנון הגן ושילוב המבנים בו.

ערך תרבותי-אמנותי - בגן אברהם, במבנה האמפי, משולבים שתי עבודות אמנות, ציור קיר בשיטת סגרפיטו ותבליט אבן בדופן הפנימית. באנדרטה לחללי תש״ח, תבליט אריה. בגן הבנים יש מספר פסלים המשולבים בפינות הגן וגם כאנדרטה לזכר השואה.

תיירות ונופש - בשנות ה-30 של המאה קודמת התפתח ברמת גן ענף התיירות ונופש. פנסיונים נבנו סביב הגנים הראשונים ועל הגבעות, שניצלו את האוויר הטוב והנוף, את הסמיכות לחורשה ולגנים, ואת הקרבה למוקדי המסחר והבילוי של לב המושבה.

איך פועל השימור ברמת גן?

כל נושא השימור מטופל בעירייה באמצעות יחידת השימור באגף התכנון וועדת השימור העירונית. את יחידת השימור בעירייה מנהלת אדריכלית מישל ווסטון לאור - שמלווה ברגישות ובמקצועיות את כל שלבי השימור: החל מזיהוי ואיפיון האתרים לשימור, דרך הכנת תיקי התיעוד לאתרים ועד לליווי התכנון והביצוע בשטח. תשומת הלב לפרטים, לחומרים ולהקשרים העירוניים מובילים לשמירה על הייחודיות של כל אתר ולשמירה על מאפייניו יחד עם התחדשותו.

לפני מספר חודשים אושרה להפקדה תוכנית השימור של רמת גן, בהובלת מישל. התוכנית הוכנה על ידי משרד דוד גלור יחד עם אדריכלית השימור נעה שק, וכוללת בתוכה גם כ-110 אתרי נוף לשימור, החל מגנים גדולים ועד לפרטים נקודתיים. כל תוכנית שיש בתחומה אתר לשימור, גן, מעלה מדרגות, שדרה או כיכר עירונית צריכה להכין תיק תיעוד ולעבור דיון בוועדת השימור.

בראש ועדת השימור עומד מ״מ ראש העיר אדם קניגסברגר ותרומתו לקידום נושא השימור בעיר היא עצומה. אדם, שמגיע מתחום החינוך, רואה בהיסטוריה של העיר חשיבות מאד גדולה. הבקיאות והרצינות שבהן מוביל אדם את הוועדה מובילים לקבלת החלטות שמאפשרות את קיום הדרישות המקצועיות לטובת השימור.

כיום כל גני הפסגה מטופלים מחדש בגישה שימורית מחמירה תוך התאמות לדרישות עכשויות בעיקר בנושאי הנגשה ובטיחות. גן הבנים - הושלם לפני כחמש שנים; גן שאול - נמצא בעבודות פיתוח מתקדמות של שלב א׳; גן אברהם - נמצא בתחילת הביצוע של שלב א׳. שלושה אתרים היסטוריים שנמצאים ב״עמק״ בלב העיר - גן דוד המלך, שדרות הילד וכיכר רמב״ם, נמצאים בעבודות פיתוח מתקדמות. בכל האתרים הללו התכנון מבוסס על המידע שנאסף בתיקי תיעוד מפורטים שנעשו על כל גן ואתר ותוך ליווי צמוד של יחידת השימור, אגף התכנון וועדת השימור.

הגנים ההיסטוריים הם היהלומים של העיר הוותיקה והם זוכים בשנים האחרונות לליטוש מחדש.

אלמנט שילוט והמסרה ברחבה המרכזית של גן הבנים. מעצב מוצר - שרון דנציג. | מזמין העבודה: תאגיד מי רמת גן, כחלק מעבודות המאגר.
בעקבות אילוצים הנדסיים צצה לה הבוטקה מהבטון בשטח הרחבה המרכזית. כדי להסתיר אותה הוחלט לשלב בהיקף שילוט המסרה שיתייחס לכמה נושאים: גן הבנים, מאגר המים, אברהם קריניצי ומשה כבשני. יחד עם הטקסטים שולבו תמונות היסטוריות מתוך תיק התיעוד.
מעצב המוצר שרון דנציג קיבל מאיתנו ומנעמי עשת-רוזנצוויג, שהכינה את תיק התיעוד, את הטקסטים והתמונות ועיצב אלמנט שיעטוף את הבוטקה ויראה כמו לוח מודעות עגול גדול המחולק לחמישה מקטעים. שרון עיצב את הגרפיקה, עיצב את האלמנט עצמו וגם היה אחראי על הייצור וההתקנה.
המחווה לכבשני וקריניצי וכן המידע על תכנון הגן ועל מאגר המים הישן תורמים להעשרת חוויית הביקור בגן ונותנים את הכבוד הראוי לאנשים שבזכותם הגן קיים.

[1] תאוריית עיר הגנים היא גישה תכנונית חברתית-סביבתית שנהגתה ע״י הפילוסוף ומתכנון הערים אבנעזר הווארד. תאוריה זו התפתחה כמענה לבעיות של ערי אירופה הצפופות והמזוהמות אחרי המהפכה התעשייתית. בבסיס הרעיון עמדה השאיפה לשלב את יתרונות הכפר עם נוחיות העיר, במטרה לאפשר לכל התושבים חיי עמל בריאים ונוחים, בין היתר על ידי מתן נגישות שוויונית למשאבי טבע ולמשאבים עירוניים. עקרונות אלה אומצו בארץ בשל התאמתם לחזון הציוני, להקים בארץ ישראל חברת מופת בריאה ושוויונית, שמתקיימת מעבודת אדמה ומתעשייה מתקדמת.

אדריכלית מישל ווסטון לאור, מנהלת יחידת השימור של עיריית רמת גן.
אדריכלית נוף שגית קורן, עיריית רמת גן

מבט אל פינת הקסם המחודשת. הדמיה: סטודיו ברנד

שימור מחמיר – אתגר מעצים – גן אברהם

אדר' נוף רות מעוז

עבודתנו כאדריכלי נוף מפגישה אותנו עם סוגים שונים ומגוונים של פרויקטים, בנופים שונים, בסדרי גודל מגוונים ובעלי אופי וסגנון בהתאם למקום, לרצונות המזמין או לתכנים המתאימים למקום. בין שאר האתגרים יש גם פרויקטים לשימור, ועל כל אלה מתעלה פרויקט המוגדר "פרויקט לשימור מחמיר". כזה הוא פרויקט "גן אברהם" ברמת גן, אחד מ-3 גני הפסגות שתוכננו כחלק משרשרת גנים בעיר.

על פסגת הר אברהם, בעיר גנים ההיסטורית, נקבע גן ציבורי (בשטח של 18 דונם) שראשיתו חורשת אורנים. הגנים, אברהם ושאול, סומנו כבר בתוכנית אדריכל קאופמן משנת 1921 כשטחים ציבוריים.

גן אברהם היה גן יערי שניצל את הטופוגרפיה התלולה, ליצירת שטחים בעלי אופי שונה והיררכיה בין אזורים אינטימיים וציבוריים בגן.

התכנון המקורי נעשה ע"י אדריכל משה כבשני, אדריכל הגנים של רמת גן והוקם ב-1936 ונקרא תחילה "גן הניצחון" על שם הניצחון המצופה של בעלות הברית במלה"ע ה-2.

ב-1946, לכבוד יום הולדתו ה-60 של ראש העיר אברהם קרייניצי, הוסב שם הגן לגן אברהם. הגן הינו אתר מורשת היסטורית חשובה. המשורר הלאומי ח. נ. ביאליק, שבשנות ה-30 התגורר בעיר, נהג לנפוש בטיוליו בפסגת הגן ועד היום שמורה שם פינה מיוחדת ל"ספסל ביאליק".

הגבעות מתרוממות לגובה של 60-70 מ' מעל פני הים וכ-30-40 מ' מעל לסביבתן הקרובה. בעבר, כשהבינוי היה דליל ונמוך, היה קשר עין בין גני הפסגות.

הגן ממוקם משני צדי רחוב משה שרת: המדרון המזרחי - בעל אופי טבעי.

המדרון המערבי - הגן הפורמלי, שופץ ב-2010 ע"י משרד שריג-וקסמן.

בשנת 2019 החליטה עיריית רמת גן לטפל, לשקם, לשדרג את הצד המזרחי של הגן, במסגרת

פינת הקסם. מקור: אב"ק (מתוך תיק התיעוד)

ההגדרה "גן לשימור מחמיר" וכאן אנו נכנסנו לאתגר המיוחד והלא פשוט הזה.

חלקו המזרחי של הגן מחולק לשלושה אזורים: הצפוני, הדרומי וביניהם האמפיתיאטרון הפתוח. בגן הצפוני נעשה שיפוץ לקירות ולמדרגות ב-1995, ע"י אדר' נוף רחל אסף. באותה העת לא היתה מודעות לכל נושא הנגישות ולכן הוא נשאר לא נגיש לחלוטין.

עם התנעת הפרויקט הוקם צוות יועצים שכלל, חוץ מהיועצים ה"רגילים", גם אדר' שימור לצורך הסקר ההיסטורי - אדר' נעמי עשת, ואדריכל שימור לצורך טיפול באמפיתיאטרון - אדר' רותי ליברטי ועדי הר-נוי. על כל אלה מנצחות אדריכלית הנוף של העירייה שגית קורן ואדריכלית השימור של העירייה מישל ווסטון לאור, תחת העין הפקוחה של החכ"ל.

כבר בסיורים הראשונים בגן הטרידה אותנו בעיה מרכזית - הנגשת הגן. איך בכלל ניתן להנגיש מקום שיושב על טופוגרפיה מטורפת עם שבילים של יותר מ-20% שיפוע ומדרגות רבות? כשצריך לשמור על רוח המקום, על שלד הגן וללא שינויים גיאומטריים דרמטיים? האמת, "חששנו" מהמפגש עם הנגישות, וזכינו. זכינו ביועצת נגישות רגישה למצב, עינב קוה יאיר. שיתוף הפעולה איתה וההבנה שאין אפשרות להנגיש את כל הגן, אפילו לא את מירבו, הביאה להחלטה שיהיה שביל נגיש אחד בלבד, משדרות אברהם אל האטרקציות המיוחדות והחשובות של הגן: הפנינה "פינת הקסם", בריכת הציפורים והפרפרים, גינות המשחק וגינת הכלבים שלא היתה בתכנון המקורי אך אהובה ביותר על תושבי השכונה הסמוכים, והגינה הקהילתית שזכתה לתהילה.

עם נתון חשוב זה יכולנו לנשום לרווחה ולגשת למלאכת התכנון.

אי אפשר שלא להתאהב במקום המיוחד הזה, השופע עצים הנישאים לגבהים, להסתובב בין שביליו המפותלים והתלולים ולדמיין את שמחת החיים שהיתה במקום בשנותיו הראשונות.

הגן מתפקד אך מורגש בו היושן וכובד השנים. רבים מהקירות מתפוררים, גינת הקסם כבר לא הפעילה את קסמיה שנים רבות וכך גם מפל המים שהוביל אליה מים, שזרמו מתחת לגשרון שבמרכזה. השבילים התלולים רעועים ומסוכנים. כל אלה עומדים לעבור שיפוץ מקיף מאד, טיפול נאמן והשלמות על פי תמונות היסטוריות שלוקטו לחוברת "תיק תיעוד" עבת כרס.

לאחר שמיפינו את השבילים לשימור, על פי הסקר, פנינו לחפש את השביל "דרום-צפון" שיוכל לשמש ציר נגיש יחיד, בהתחשב בעצים הרבים לשימור, ויוביל בבטחה את כל מבקרי הגן לאזורים החשובים. עם קצת מילוי ומעט חפירה במקומות שלא סומנו לשימור, הצלחנו במלאכת מחשבת לנתב את אותם 4.9% שמאפשרים הליכה בטוחה אפילו ללא צורך במאחזי יד. טיפול שכזה משפיע על הסביבה אך הדבר עלה בידינו וכל הנוגעים בדבר היו מרוצים. יכולנו להמשיך בתכנון העדין בכל האזורים שבצידי השביל, שם נתקלנו באתגרים נוספים.

"פינת הקסם", שזקוקה למירוק ולטיפול זהיר, תהפוך לבריכה אקולוגית ברוח הזמן, בעזרת חב' "מים שקטים". הגשרון שמחבר בין שתי גדות הבריכה הדיר שינה מעינינו מהחשש שנצטרך "לעטרו" במעקה עקב גובהו מעל המים. גם כאן התמזל מזלנו ולאחר דיונים רבים קיבלנו את האישור של יועץ הבטיחות, רמי שמש, וכל האחרים, שהגשר יישאר בצורתו ההיסטורית היפה ללא מעקות ורק ישוקם כדי להחזירו לזהרו הקדום.

מפל המים שניזון בעבר מנגר עילי, יחדש פניו בעזרת טיפול של קונסטרוקטורית השימור ירדנה אתגר ובתוספת של מים שיזרמו על אבני הכורכר הישנות והיפות. בסמוך לבריכת הקסם תהיה מרפסת תצפית נגישה על מנת להשקיף על המקום, שלפי התמונות היה שופע צמחיית מים סבוכה, דבר שאנו משחזרים.

התלבטויות רבות היו לנו לגבי חומריות השבילים. היה דיון נרחב וההחלטות השתנו מספר פעמים. בסופו של דבר השבילים הנגישים יהיו מפארקווי (Parkway), שבילים ידידותיים לסביבה העשויים מבטון ואינם מזהמים את הקרקע. אינם מכילים אפר פחם, ומשתנים בטבעיות עם עונות השנה, הכי קרוב לשבילי המצעים שהיו בעבר. השבילים האחרים יהיו מאבן גיר פוליגונית שמתקשרת עם השפה שהיתה בגן לפינות הישיבה הייחודיות.

הגן מתוחזק ע"י צוות הפארק הלאומי. כיום הם יושבים ומאחסנים את כליהם באחד מהמקומות האטרקטיביים בחלקו הצפוני של הגן, במנהרה המחברת את שני חלקי הגן מתחת לרחוב שרת. המנהרה נועדה לשמש מעין פנתיאון בו יהיה ארכיון הנופלים, תמונותיהם וזיכרונותיהם.

הרצון הוא לחדש המנהרה ולהפיח בה חיים. לשם כך נדרשנו למצוא מקום חליפי לאנשי האחזקה. בחלקו הצפוני של הגן, במקום שלא מוגדר לשימור, מצאנו נקודה בה אפשר "להטמין" חלקית את המבנה ואף להוסיף לידו מבנה שירותים לטובת משתמשי הגן, כולל באי הגינה הקהילתית שהעתקנו ממקומה המקורי לאזור יותר צידי, רחב ידים ונגיש. את המקום בו שכנה הגינה ניצלנו להרחבת גינת הציפורים והפרפרים הנמצאת על הציר הנגיש.

הגן הצפוני כבר בביצוע, בגן הדרומי אנו עוד

האמפיתיאטרון שבמרכז הגן. מקור: אב"ק (מתוך תיק התיעוד)

מקור: אב"ק (מתוך תיק התיעוד)

התכנית של משה כבשני לגן אברהם, ככל הנראה סביבות 1941

בריכת הציפורים וגינת הפרפרים. הדמיה: סטודיו ברנד

נאבקים עם אתגרים שקצרה היריעה לפרט. האמפיתיאטרון בשלבי חיפוש פתרונות שימור וסגירת הקצוות. עדיין לא סיפרתי על סגת עמודי התאורה שביחד עם קים ממשרד נעה לב הצלחנו להשיג הישגים חשובים. עבודה מורכבת שכזו מצליחה בזכות צוות מתכננים נהדר, מנהל פרויקט, רן לאוף, שעוזר לחבר בין כל הקצוות ובעזרתה הרבה של אור מלכה במשרדנו, שמצליחה ל"שייט" ברחבי הגן ולפתור בעיות מורכבות בפרויקט חשוב זה לשימור מורשת עיר הגנים ולטובת התושבים.

אדריכלית נוף רות מעוז שותפה מייסדת ברוידא מעוז אדריכלות נוף בע"מ

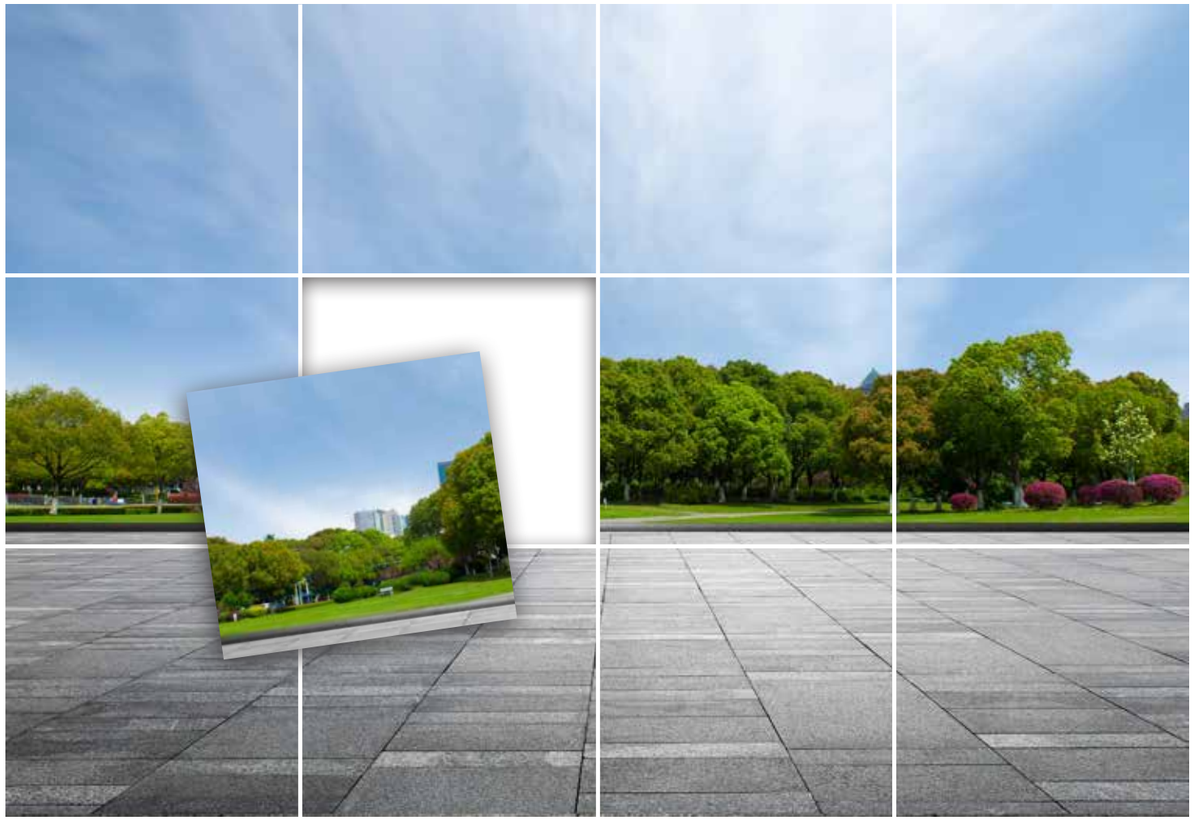

Design your city, one piece at a time

ליין ריהוט אורבני חדש ומרענן יושק בקרוב. השאירו פרטים לקבלת הקטלוג

אשפתונים | ספסלים וישיבה | מתקני אופניים | הצללה ופרגולות

TASH

הגן בביצוע: בריכת המים והמדשאות, לפני נטיעת העצים. צילום: שגית קורן

סוד הגן

על תכנון גן שאול ברמת גן, ברוח הגן ההיסטורי

אדר' נוף ארנה בן ציוני

"הגן הותקן מתוך תוכנית מחושבת מראש, מותאמת הן לשטח והן אל נוף הטבע הכללי. עם הכניסה לתוך הגן מתגלה לעין מרבד דשא ירוק בצורת גבעה נאה שבפינותיה נטועות קבוצות שיחי קריסה הגזומים בהתאם לצורה הכיפתית של גבעת הדשא. בהמשך לגבעה זו משתרעת חלקת דשא שניה ישרת תבנית ובה שלוש ערוגות פרחים, שאחת מהן מכילה שיחי שושנים נאות המתבלטות בשפע פרחיהן. בשאר הערוגות גדלים פרחי קטיף עונתיים. בגבול המזרחי של השטח נראים צמחי סוף העוטרים אגם מים דקורטיבי החבוי בתוך צמחיה עשירה ורבת גוונים. אשד מים צלול פורץ ועולה מתוך סלע מפוצל משתפך בזרם חי ובשקשוק נעים לתוך אפיקי אבן פתלתלים. פלגי המים נבלעים ומתגלים חליפות בין הסלעים ונופלים לאחרונה לתוך האגם החצוב, שגשר אבנים דקורטיבי מחבר את שני חופיו. בגן נמצאת פינת קקטוסים בנויה מאבני המקום וסלעיה והכוונה להרמוניה מלאה למקום". (תיאורו של אדריכל הגנים משה כבשני, כפי שהופיע בדו"ח המועצה משנת 1937).*

לא זכינו להכיר באופן אישי את אדריכל הגנים משה כבשני, אך בעת עבודתנו על חידוש הגן נחשפנו ליצירתו ולאופן שתיאר אותה בפירוט במילים בעת הקמת הגן ב-1937. תיאוריו של כבשני מתייחסים לחוויה שעובר האדם מרגע שהגן נחשף לפניו. הוא מתאר את הדשא, הצמחיה, העצים והמים וניתן לחוש במרגוע שהגן משרה על האדם המתהלך בתוכו.

"עדת דגי זהב משוטטת"

גן שאול הוא אחד מגני הפסגה שנקבעו על ידי האדריכל ריכארד קאופמן בתוכנית המתאר שערך לרמת גן בשנת 1922. קאופמן ייעד את גבעות הכורכר הבולטות מעל השטח המישורי כריאות הירוקות של העיר. בשלהי שנות השלושים תוכנן גן שאול בפסגה שכונתה ג'בל חרמייה בידי מהנדס העיר רפאל מגידוביץ' ואדריכל הגנים משה כבשני. הגן, שהשתרע אז על פני 25 דונם, נחנך בשנת 1937 בשם "גן הנשיאים" לכבוד נשיאי ההסתדרות הציונית. שמו שונה לאחר מותו של המשורר שאול טשרניחובסקי בשנת 1943 ל"גן שאול".

תפיסת העולם שהנחתה את משה כבשני בתכנון גני רמת גן היתה התבוננות במכלול הגן כיצירת אמנות, המורכבת מצורות, גוונים וצלילים. התכנון הושתת על עקרונות מרכזיים, החוזרים באינטנסיביות משתנה בכל אחד מהגנים, בהתאם לשטח, למיקום ולתנאי הטופוגרפיה. עיקרון מוביל בגני העיר היה תכנון בר-קיימא תוך "מינימום ימי עבודה לשמירת הגן וטיפול בו חסכון ושימוש מושכל במים" (שם, 1937).

* כל המידע ההיסטורי והתמונות ההיסטוריות במאמר זה מבוססים על תיק התיעוד המקיף והמעמיק שנעשה לגן שאול בידי אד' נעה שק ואד' נוף טל קציר. נעה שק וטל קציר, 2015, גן שאול ברמת גן - תיעוד גן היסטורי.

תכנית הגן המקורית. אד' משה כבשני, 1938

המגמה שהתפתחה בארץ בשנות ה-40, תכנון בהשראת הגן האנגלי, אפשרה חופש פעולה תכנוני של גופי המים בצורת אגמים, נחלים, מפלי מים, בריכות או מזרקות. אלו שימשו ליצירת מוקדים בגני העיר.

מדו"ח המועצה משנת 1937 עולה תיאור מרהיב של מבנה הגן ההיסטורי, תצורת הצומח, בריכת המים ורוח הגן שעולה ממכלול המרכיבים כולם: **"בהמשך לפינת הקקטוסים באדמת המורד שתולים פרחים שונים, ושוב משתרע מרבד דשא ובו ערוגת פרחים לבנים. ומפינה זו מוליכים מספר שבילים לתוך חורשת האורנים המצלה. ואי שם בגבול המערבי של הגן נטועה פינת שיחים דקורטיביים - אוסף רב גוני של שיחים שונים הפורחים ומלבלבים חליפות בעונות השנה, ומצטיינים בשלל צבעיהם וריחם הטוב. וסמוך לפינה זו, חבויה בצל עצים קבועה בריכת מים צנועה, בנויה אבן ומזרקה המתיזה סילוני מים נוצצים אל על ועל פני מימיה מוריקים ופורחים צמחי מים שונים. שרכים, פפירוסים וחבצלות. ובתוך הבריכה עדת דגי זהב משוטטת מתעלסת. ועם שחר בהנץ החמה, עדת ציפורים צוהלת טובלת במי הבריכה הקרירים והרעננים מתוך רנן עליז".**

איך משמרים חוויה?

השאלה שעמדה בבסיס חלופות התכנון שהצגנו בראשית הדרך היתה באיזה אופן נתערב בגן? מה נשמר ועל מה נוותר? הגן עבר שינויים רבים לאורך השנים מאז הקמתו. אזורי המשחק המקוריים נעלמו. בריכת המים שינתה פניה מספר פעמים עד שנעלמה ובמקומה הוקמה פינת משחקים. שטח הגן צומצם ובשוליו הוקם מאגר מים עירוני. סביב הקמת מאגר המים ומגדל המים, בשנת 1979, נערכה תכנית פיתוח בידי אדריכל הנוף ארי ארמוני שבוצעה באופן חלקי. גם הצמחיה עברה שינויים רבים לאורך השנים. במהלך השנים הוקמה פינת חי במורדות הגן, היא שנתנה לו את שמו העממי "גן הקופים" ובזכותה זיכרונות רבים מגן זה שמורים לילדי רמת גן והסביבה. גם פינת חי זו כבר איננה היום ולמעט בסיס של שובך יונים, לא נותר בשטח דבר. כמו כן, הריצופים השונים והשיפועים לא תאמו ברובם את תקני הנגישות הקיימים היום.

בעזרת תיק התיעוד וסיורים בשטח, מיפינו את כל המרכיבים שנותרו מהגן ההיסטורי: עצים, שבילים, קירות אבן, גושי צמחיה ותיקה, סוקולנטים,

תכנית הגן

בריכת הנוי במופעה הטבעי, 1942

גשרון האבן מעל בריכת הנוי ההיסטורית, 1945

ריצופים ומדרגות. בחנו את התמונות ההיסטוריות, מהן עלו כמה פרטים מעניינים שלא שרדו את מבחן הזמן - מעקות ממוטות עץ, פרגולות עץ עם מטפסים, גשרוני אבן, בריכת הנוי מוקפת הסלעים וצמחיית המים.

התיאורים השונים של הגן כמרחב של שיטוט וגילוי פינות חמד נסתרות היו עבורנו בסיס וערך שימורי חשוב ומרכזי. אותה תחושה של טיול בין השבילים, חוויית הגילוי, ההפתעה הנגלית לעין במבט אל בריכת המים ואל האשד הזורם והמפכפך וכן תחושת המרגוע שהגן השרה. תחושות וחוויות אלה, לצד מרכיבים פיזיים שבחרנו לשמר, עמדו בבסיס תוכנית הגן המחודש.

חזרנו אל ערוץ הנחל

שלב א' מתוך שלושה שלבים של הגן נמצא בימים אלה בישורת אחרונה של ביצוע ועתיד להיפתח לקהל בקרוב. השלב הראשון כולל את החלק הדרום-מערבי העליון של הגבעה. האזור הנפרש למרגלות מגדל המים וכולל את הכניסה ההיסטורית, כרי הדשא, בריכת המים, גשרון האבן לצד שימור הסוקולנטים וכל העצים בגן.

השלב השני שיוצא לביצוע בקרוב כולל תכנון של מתקני משחק מגוונים: מתחם מתקני בוגרים, מתקני פעוטות, מתקני כושר, מתחם נדנדות וגבעת מגלשות על גג מאגר המים, שטח שעומד חשוף משום שמעליו לא ניתן לשתול עצים.

השלב השלישי יכלול את מורדות הגן המזרחיים והצפוניים - שטח אקסטנסיבי לטובת אזור טבע נרחב בלב העיר.

בימים אלה, כשהגן נמצא בבנייה, כבר ניתן לראות את ערוץ הנחל ואת בריכת הדגים שתכננו במקום בו עמדה בריכת הנוי ההיסטורית. שחזרנו גשרון מעוגל מעל ערוץ הנחל, המאזכר את גשר האבן שמופיע בתמונות ההיסטוריות ועליו נהגו התושבים להצטלם. גבעות דשא רכות מקיפות את הגן מכל עבריו. חלק מהסוקולנטים נשמרו באתרם, ואלו שלא הועתקו ונשמרו לאורך כל תקופת הבנייה באזור שהקצה הקבלן לטובת מטרה זו. אלו יישתלו בקרוב ברחבי הגן.

קירות האבן וריצוף האבן נבנו על פי הפרטים המקוריים. בפרטי המעקות והפרגולות ביקשנו לאזכר את קורות העץ שראינו בתמונות ההיסטוריות של הגן ושילבנו אותם בפרטי הפלדה בהתאם לתקני הבטיחות. הדגשנו את המקומות שמהם נפרשים מבטים רחוקים אל הנוף. יצרנו פינת תצפית בצל החרוב שנמצא מעל שלוחת האקליפטוסים. לטובת תחושת הטיול, גם בחלקים המשופעים יצרנו מהלכי מדרגות וטריבונות שמאפשרות הימנעות ממעקות ככל שניתן, ופתיחת המבט אל הגן והעיר.

בגן נוספו עצים - חלקם ממשיכים את קו השתילה של כבשני וחלקם חדשים. כך תכננו שתילה של אורן הגלעין בהמשך לאורנים שניטעו בגן בראשיתו, ועצי פרי כמו חרוב ותאנה, לצידם תכננו עצי צל נוספים. לצד בריכת המים נטענו ערבה בוכייה ובבריכה צמחיית גדות המשמשת לטיהור מי הבריכה. עוד שתלנו בגן מיני צמחיה פורחת בדומה לתיאורים ההיסטוריים לצד צמחי תבלין ורית.

..."העיקר בתכנון יצירת גן הוא לעשותו שימושי ומכניס אורחים, ועליו להקרין בעובר או ביושב בו הרגשת נוחיות ונעימות. קנה המידה להצלחת תכנונו של גן נקבע בהתאם להתרשמותו של המבקר; אם המבקר בגן מתרשם ממראות הגן וחש הרגשת חדוה, חגיגיות, התרגשות או שלוה. כלומר - עליו לראות לא רק תמונות יפות, אלא עליו להרגיש הרגשות נפשיות מסוימות כמו בתמונות המתחלפות בטבע; שקיעה, זריחה, סערה ועוד.. (מתוך: כבשני משה, כיצד תכננתי את 50 הגנים? ידיעות עירית רמת גן, גליון 97, תשרי תש"כ 1959, פריט 1358, עמוד 11).

אנו תקווה שהשכבה החדשה שהנחנו בגן שאול ברוח הגן ההיסטורי ובשימור חלק ממרכיביו תמשיך להעניק למבקרים את החוויות והתחושות שתיאר משה כבשני בתכנון הראשוני של הגן. הגן ייפתח בקרוב למבקרים בתקווה ושאיפה שיחזור להיות גן מרכזי, פעיל ופועם ברמת גן.

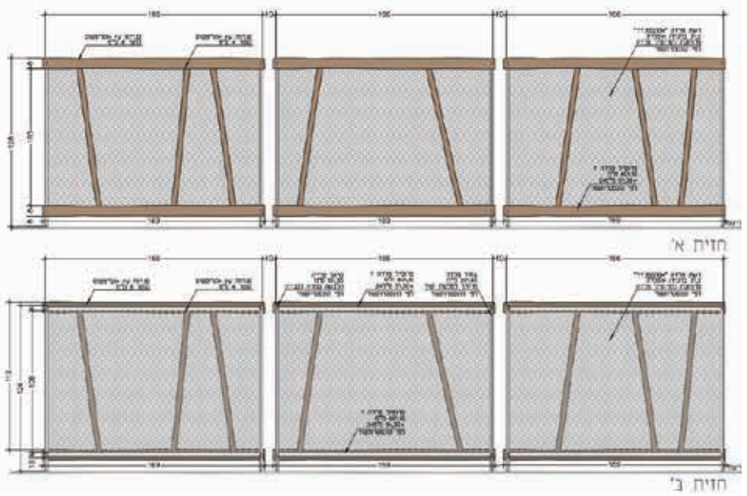

▲ פרט מעקה בשילוב סנדות עץ בהשראת המעקה ההיסטורי

▼ גשרון מעל הנחל בהשראת התמונות ההיסטוריות

▲ הנחל בגבעות הדשא ובכיכר

▲ גן שאול - ציר זמן

אדריכלית נוף ארנה בן ציוני ואדריכל נוף בארי בן שלום הם בעלים שותפים של משרד אב אדריכלות נוף ותכנון סביבה בע"מ
אדריכלית אחראית במשרד: אד' נוף עידית ישראל. צוות תכנון: אד' נוף שחף זכאי, אד' דני גינס, לואיס דניאל

מזמין: עירית רמת גן | ניהול תכנון: נסי לוי, חברת EBN ניהול פרויקטים | קבלן מבצע: ערן לבני
תודה מיוחדת לאד' נוף שגית קורן, אד' שימור מישל ווסטון לאור ומהנדסת שימור ירדנה אתגר על ליווי התוכנית ומתן גב מקצועי לאורך כל הדרך,
ולד"ר מיכל ביטון על שיתוף במסמכי המחקר אודות גני רמת גן ותכנון גן שאול

הדמיית גן דוד המלך

הגן כמחוז של זיכרון קולקטיבי

אדר' נוף עלא שלחת ואדר' נוף ליאת מוקדי

"הזיכרון הוא החיים, הוא הנושא תמיד על ידי קבוצות חיות ולפיכך הוא מתפתח תמיד, פתוח לדיאלקטיקה של הזיכרות והשכחה, רגיש לכל השימושים והמניפולציות יודע תקופות חיות פתאומיים"[1]

יום שישי בבוקר, משפחות נפגשות ומשוטטות במרכז העמק (מרכז העיר רמת גן בו נמצאים כיכר רמב"ם, שדרות הילד וגן דוד המלך), דרך שדרות הילד ובשבילי הגן העגולים, אחרים מתיישבים במדשאות לפיקניק, הפעוטות סביבם פועים, בזמן שילדיהם היותר מבוגרים משחקים במגרשי המשחקים הסמוכים. מבוגרים מתיישבים על ספסלי הגן ובשדרות, קוראים ספרים, עיתונים, ואחרים מדברים ביניהם ברוגע על אירועי השבוע. לפתע, נשמעות צהלות ילדים החגים סביב הבריכה, מתבוננים, מצביעים ומחפשים את דגי הזהב המבריקים בשלל צבעים.

סיפורם של שדרות הילד וגן דוד המלך מתחיל מימיה הראשונים של העיר, חלק בלתי נפרד מזיכרון החיים שלה, ומזיכרונם של תושבי העיר לדורותיה. יחד עם כיכר רמב"ם הם מהווים את 'הלב הירוק' של העיר מראשית ימיה.

רמת גן תוכננה כעיר גנים בתחילת שנות העשרים על ידי האדריכל ריכרד קאופמן. אותו לב ירוק במרכזה של עיר הגנים תוכנן כציר ציבורי ראשי, שבמבחן הזמן עמד בייעודו ופרח לכדי מרכז עירוני אינטנסיבי.[2]

השטח בו נמצא גן דוד המלך יועד למגרש ספורט, אך ניסיונות להכשירו כשלו וראש העיר דאז אברהם קריניצי, שהתנגד למהלך, החליט להופכו לגן ציבורי. ראש העיר הנחה את משה כבשני, אז ראש מחלקת נטיעות בעיר ויד ימינו, לתכנן את הגן שנפתח בטקס רשמי ב-3 ליוני 1935 והפך לגן הציבורי הראשון ולגאוות העיר.

הגן תוכנן בסגנון האנגלי, גן רומנטי שכלל שבילים ממצעים דרוכים, פינות נוי ומתקני משחק. הגינון נע בין מדשאות רחבות לערוגות שליוו את השבילים. חורשת עצים שניטעה בגן כבר בשנת 1928 סיפקה לגן בסיס קיים של צל ועלווה ירוקה. אל הגן הגיעו דרך ארבע דרכי גישה: ציר מזרח-מערב המשני חיבר את הגן לרחובות הסמוכים. ציר צפון-דרום הראשי היה שדרות הילד, מקביל לשני רחובות מרכזיים (ביאליק והרצל). השדרה נפתחה רשמית בשנת 1935, ושמה ניתן לציון הילד הראשון שנולד בעיר. בשנתון של המועצה משנת 1937 צוין כי בשדרות הילד נטעו מאה עצי אקציה. בדומה לסיפורם של גנים רבים בארץ, גן דוד המלך איבד מקסמו עם השנים על אף שהמשיך לשרת את שכניו נאמנה והיה לפיסת נוסטלגיה לוותיקים שבהם אשר זכרו את הגן מימי ילדותם.

פתיחת גן המלך ג'ורג' (גן דוד המלך), 1935
ארכיון: בית קריניצי

[1] נורה, פ' 1993: "בין זיכרון להיסטוריה: על הבעיה של המקום" עמ' 6.
[2] גרואג הראל אדריכלים, שדרות הילד וכיכר רמב"ם - תיק תיעוד מרקמי, ינואר 2018.

תשריט עיר גנים - הארכיון הציוני המרכזי

המזרקה בגן המלך ג'ורג' 1939 - ארכיון בית קריניצי

שדרות הילד מכיוון כיכר רמב"ם אל גן דוד המלך,
שנה לא ידוע - ארכיון בית קריניצי

הגן והשדרות ראו שינויים רבים לאורך השנים. העיר התפתחה סביבם והשטחים החקלאיים שהקיפו אותם התמלאו בבנייני מגורים. שטחם של הגן והשדרות הצטמצם לטובת מבני ציבור בהיקף הגן, ולטובת מגורים בצמוד לשדרות.

בשנות ה-70, השדרות עברו שיפוץ מקיף במהלך שכלל משא ומתן מול התושבים שגרו על השדרה, בתכנונו של ארי ארמוני יחד עם כיכר רמב"ם. שדרות הילד של שנות ה-30 שאופיינו בשלושה שבילי מצעים דרוכים, ביניהם שתי ערוגות אורכיות רחבות נטועות עצי אקציה, נהרסו בתכנון ובשיפוץ החדש, ובמקומן בוצעו קירות בטון נמוכים שיצרו ערוגות בצורת כוורת, והפרידו בין המגרשים הפרטיים למרכז השדרה במטרה לייצר קו אחיד והתחשבות בצרכים של כל מבנה.

כפי שגרואג והראל מציינים בתיק התיעוד, באותן שנים גן דוד המלך תוכנן מחדש והשינויים שחלו בו העלימו חלקים ומאפיינים גדולים של התכנון ההיסטורי של כבשני. השבילים המעוגלים הפנימיים בוטלו, אזורי צמחיה רבים צומצמו לטובת הרחבת שטחי הליכה, והגן חולק לאזורי פעילות נפרדים ומוגדרים: גינת כלבים, מגרשי משחקים לגילאים שונים. גם בריכת הנוי הוחלפה במזרקת בטון בסגנון ברוטליסטי של האמן רולף (רודא) ריילינגר. השבילים שהיו ממצעים דחוסים רוצפו בגרנוליט או באספלט. התוכנית ותפיסת החלל כולה קיבלה תפנית חדה ממרחב שוטטות פתוח לחדרים ושבילים פונקציונליים.

את התפתחות הגן והשדרות לאורך השנים ניתן לראות בסכמה משמאל.

מתוך מפת גבולות אזורי-בניין 1939

תצלום אוויר, 1949

תצלום אוויר, 2019

התפתחות אורבנית לאורך השנים

מצב היסטורי | גן הילד מתוך מפת סקר 1945, קנה מידה: 1:2500

שימור | הגן הרדיאלי של 45 על גבי מצב קיים

שימור דינאמי | מים בלב הגן, צירים ראשיים ותנועה היקפית

שימור דינאמי

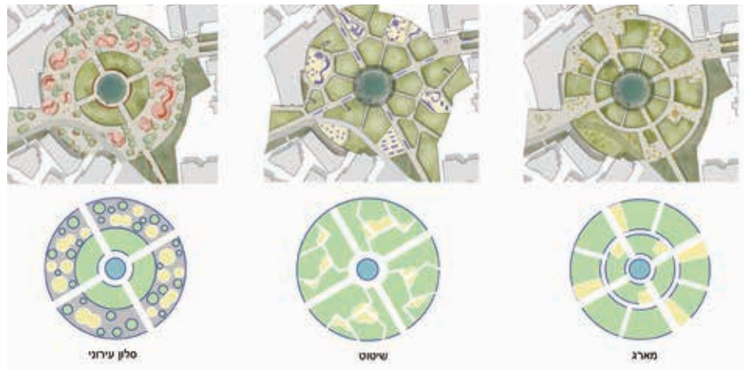

▲ חלופות תכנוניות ועקרונות תכנון

לאור בקשת העירייה לחדש ולשקם את הגן ברוח הגן ההיסטורי, מצאנו את עצמנו בפני דילמות תכנוניות הקשורות בשימור, במורשת, בהיסטוריה ובזיכרון. כיצד משמרים ומשקמים גן היסטורי שחלקיו ההיסטוריים נעלמו, היטשטשו, השתנו, ואליהם התווספו חדשים. לאיזה גן מתייחסים? אילו אלמנטים משמרים ואיך? האם רק את הגן ההיסטורי שנחנך בשנות השלושים או שיש מקום להתחשב ולהתייחס לתכנון המקורי שהוצג בתוכנית של קאופמן? ומה גורל עצי הפיקוס המהממים בשדרות הילד?

שימור דינמי נתן מענה לחלק מהשאלות שעלו בתהליך והוא ליווה אותנו במלאכת התכנון כאסטרטגיה וכעיקרון מנחה. השימור הדינמי מתאר תפיסה, שלשיטתה שימור יכול להיעשות על ידי עיבוד המרחב הקיים היום יחד עם "הארכיאולוגיה" של הגן, חלקה חשופה וחלקה נמצאת בזיכרון הקולקטיבי והאישי. התכנון המוצע עושה סינתזה בין השכבות השונות תוך הבנה של הרוח ההיסטורית בשלביה השונים ושימור המורשת עם צרכי השעה.

המהלך מתבטא במספר מאפיינים:

טבעות השיטוט

"שחרור" חלק משטחי הגן שסופחו למגרשים בהיקף הגן, והחזרת השוטטות הרציפה בצירי הגן הרדיאליים, סביב לב הגן.

לב הגן

הפועם, אליו אנו כבר יכולים לדמיין ילדים שועטים לחזות ולקחת חלק במופעי סילוני המים השונים מהמזרקה המתוכננת ל-3 מצבים: בריכת שיקוף התואמת בפרופורציות שלה לגוף המים ההיסטורי, דרך מופע אור-קולי המוקרן על גבי סילוני המים הניתזים מהמזרקה, ועד למצב יבש ההופך את הרחבה זמינה לפעילויות שונות. המזרקה מוקפת במדשאות עליהן רובצים הורים ומבוגרים על גבי מחצלות מתחת לחופות העצים החדשים והוותיקים.

הגן כחורשת תצוגה

שימור הברושים המפוארים, הקזוארינות הוותיקות לצד סיגלונים חדשים יחסית, ומספר בודד של וושינגטוניות המתנוססות לגובה 40 מטרים, חלקם שרידים לחורשות שניטעו לפני זמן רב, וחלקם מתקופות שונות ומזמנים שונים בהיסטוריה של הגן. חיזוק המורשת שהשתמרה על ידי נטיעות נוספות במעגלים המלווים את השבילים הרדיאליים וחללי הגן השונים.

אחידות

קירות ישיבה מבטון ושבילים המדמים מצעים דרוכים (PARKWAY) מעוגלים סביב מרכז הגן ומהווים את שלד הגן, לאורכם ספסלים ארוכים המחברים את חללי הגן המגוונים.

חיבור

מוסדות הציבור והחינוך אשר התפתחו לאורך השנים לצד הגן יהוו חלק פעיל בניסוח אופן השימור של הגן ויהפכו למרחב חיים חדש. גינות המשחק המתוכננות לאורכם, מאפשרות אינטראקציה בין קבוצות גיל שונות, ומתייחסות למגוון מבקריו.

המשכיות

חיזוק הקשר בין הפרטי לציבורי לאורך השדרה, על ידי שימור המבטים הפתוחים, פירוק גדרות, הנגשת המרחב לישיבה ושהייה, מאפשר לעוברי האורח ותושבי המקום רגע קט מהעיר הסואנת, בין חופות עצי הפיקוס הענקיים, חיבור בין תחנת הרכבת הקלה לכיכר רמב"ם, ומעבר בין שדרות הנאות המוליכות את המבקרים אל ארבעת פתחי הגן.

לסיכום, שימור דינמי כאסטרטגיה תכנונית, מרכז מנעד סוגיות איתן התמודדנו לאורך תהליך המחקר והתכנון. אסטרטגיה זו מבקשת לשאול כיצד 'שימור' מקבל על עצמו את שכבות הארכאולוגיה המרחבית בין העבר, ההווה והעתיד. התכנון הנובע ממנה מסתגל, משתנה ומחבר בין נקודות זמן שונות. כיצד הזיכרון הקולקטיבי נשמר לאורך השנים, ואיך זיכרון קולקטיבי נטמע בכל נקודות הזמן השונות כחלק מהווית הגן העכשווית והעתידית?

סיפורם של גן דוד המלך ושדרות הילד ימשיך ללוות את העיר ותושביה שנים קדימה על ידי חיזוק וביסוס הקשר בין הגן והשדרות לקהילה ולסביבה והפיכתם לחלק בלתי נפרד מהן, קשר שימשיך את קיומו של חזון ראשית העיר כעיר גנים.

▲ הדמייה

מוריה אדריכלים: סטודיו מא - משרד בעל מעל 30 שנות ניסיון בתכנון המרחב הישראלי, עם ביצוע של מאות פרויקטים של חדשנות עירונית וסביבתית
צוות המשרד כולל אדריכלי נוף, אדריכלים, מתכננים ומעצבים.
המשרד מנוהל על ידי ארבעה שותפים: פרופ' יעל מוריה, אדר' נוף אמיר לוטן, אדר' עדי לוי טראו ואדר' נוף עלא שלחת

מזמין העבודה: החברה כלכלית לפיתוח רמת גן - אדר' יעל אשל | ניהול הפרויקט: קובי בוטבול - חברת נוי תכנון פיקוח וניהול

הכיכר המחודשת לאחר השלמת הביצוע (מרץ 2023)

חידוש כיכר רמב"ם ברמת גן

משרד ת.מ.א. - תכנון מרחב אורבני

כיכר רמב"ם, הלב ההיסטורי של העיר רמת גן, היא חלק מהזכרון והזהות הקולקטיבית של תושבי העיר ומכונה על ידי הוותיקים - "העמק".

לקראת חגיגות 100 שנה לעיר רמת גן החליטה העירייה, בראשות ראש העיר כרמל שאמה הכהן, לחדש את הכיכר ובכך לחזק את מעמדה ומרכזיותה בעיר, כמקום לאירועים עירוניים ושהייה יומיומית מזמינה עבור אוכלוסייתה המגוונת. על מנת להוציא את הפרויקט מן הכח אל הפועל, בחרה העירייה להפעיל את החברה הכלכלית וזו פרסמה תחרות להציע הצעות בה זכה משרדנו.

בלב ההצעה עמד מיקומה של הכיכר ב"עמק" הטופוגרפי של העיר (בין גבעות גני הפסגה, גן אברהם וגן שאול) והעושר של המבנים ההיסטורים הסובבים אותה, הכוללים בין היתר את קולנוע אורדע, בית האזרח, בית הכנסת הגדול ובית רוזנבלום.

בנוסף, הכיכר ממוקמת בנקודת המפגש בין העסקים וההוויה התוססת של הרחובות ביאליק והרצל אשר כמעט משיקים האחד לשני במקום.

מעבר למרכזיותה של הכיכר כאמור, התוכנית הציעה לחזק את ציר התנועה מדרום לצפון, היינו מצומת לבבי בדרום, הנפתח כמשפך, עד לשדרות הילד מצפון. עמוד שדרה זה, המנסה למצוא את מקומו במתח בין הרחובות ביאליק והרצל, משמש גורם מארגן במרחב "מבולגן" ללא נקודת אחיזה גיאומטרית, ומהווה מחבר בין כיכר רמב"ם לשדרות הילד וגינת דוד המלך.

בבסיס ארגון זה נולדו דוגמאות הריצוף, אשר מזקקות את הגיאומטריות השונות הנפגשות במקום. כדי לתת ביטוי לדוגמאות האמורות נעשתה השקעה משמעותית בעבודות הריצוף והאבן ונבחרה אבן גרניט מעט כחולה, הנקראת LUCERNA, אשר יובאה במיוחד מאיטליה. אבן זו שימשה לכל עבודות הריצוף והאלמנטים המיוחדים כאשר כל אחד זכה לעיבוד שונה.

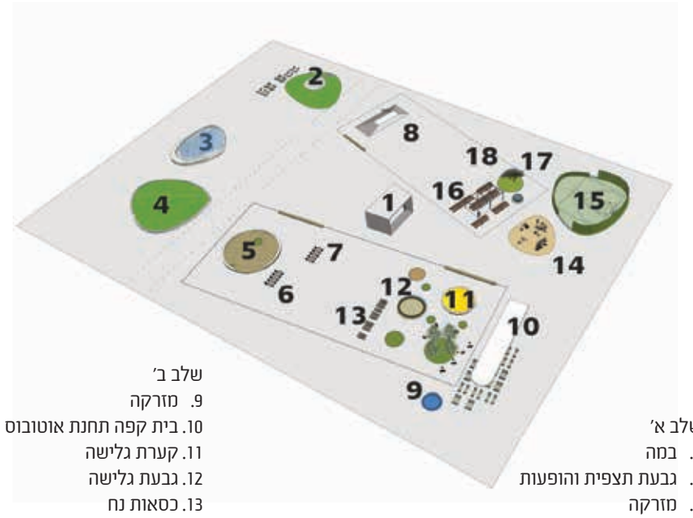

שלב א'

1. במה
2. גבעת תצפית והופעות
3. מזרקה
4. רחבת ריקודים
5. שולחנות שש-בש שח מט
6. ספריית חוץ
7. מדרגות עליה לבית הכנסת
8. מדרגות עליה לבית הכנסת

שלב ב'

9. מזרקה
10. בית קפה תחנת אוטובוס
11. קערת גלישה
12. גבעת גלישה
13. כסאות נח
14. מתקני כושר
15. מגרש כדורסל
16. שולחנות פיקניק לבר מצווה
17. ערוגת צמחי בושם
18. נטילת ידיים

התחלת עבודות הריצוף

הבריכה הביולוגית בכיכר רמב"ם

מעל מרבד הריצוף הייחודי מוקמו פעילויות מגוונות לציבור השוהים בכיכר, אשר מתכתבות עם השימושים השונים של המבנים ההיסטורים בהיקף הכיכר ויוצרים סמביוזה עיצובית ופרקטית כאחד.

כך, לדוגמה, ליד מבנה הבאוהאוס האיקוני של קולנוע אורדע (שהעניק לכיכר את שמה השני), מוקמה בריכה ביולוגית מתעגלת ומדשאה בצורה אמורפית. כמו כן, מצפון לבית האזרח תוכננה רחבת דק אשר תשמש את אירועי הריקודים הסלוניים, אשר מזה שנים נערכים במקום דרך קבע בימי שלישי. רחבה זו תוחמה בספסלים בנויים משני צידיה ובצל עץ צאלון ותיק, בעל נוף רחב, מוקמו שולחנות משחק ופיקניק. תכנון הרחבה, אשר באופן בולט שימשה ועודנה משמשת את האוכלוסייה המבוגרת המגיעה לבית האזרח, משמר את הפעילות האמורה על מנת לחזק את הקשר בין המבנה לרחבה ובו בזמן לאפשר פעילויות נוספות.

במת הארועים החדשה מוקמה בין שני מבנים לשימור - בית הכנסת ובית האזרח - על מנת לייצר דופן בנויה ברורה ומובהקת ולהעניק מיקום "טבעי" להתכנסות הקהל. העובדה שהבמה היא דו-כיוונית מאפשרת כינוס של אירועים מרובי משתתפים, לצד אירועים קטנים יותר ובכך מעניקה ורסטיליות. מרחב המשפך מצפון לבמת הארועים נותר נקי מעצים ועמודי תאורה לטובת טקסים והתקהלויות גדולות. מדרום לבמה נוצרה רחבה קטנה יותר אשר תתאים לארועים קטנים יותר, כדוגמת הצגות ילדים, אירועי דיבייט וכיו"ב. לב הבמה מוצל ובכך מתאפשר בה שימוש ושהייה שמעבר ליעודה העיקרי לטובת אירועים והתכנסויות.

בדופן הדרומית של בית רוזנבלום מוקמה גבעת תצפית ובראש הגבעה מוקם עץ אלון תבור ותיק, בעל אלמנטים פיסוליים.

בשלב השני של הפרויקט יפותח החלק הדרומי של הכיכר ויכלול ליד בית הכנסת בריכה לנטילת ידיים, צמחי בושם ופרגולה, בה ניתן יהיה לערוך אירועי בר מצווה ציבוריים.

מבט לילה אל הבמה

מערך מבני הציבור סביב כיכר רמב"ם

מדרום לבית האזרח יפותח אזור עם מתקני משחק, ושחזור של מזרקה היסטורית אשר תמוקם מול תחנת האוטובוס לשימור, אשר הפכה זה מכבר לבית קפה אהוב בשכונה.

ראוי לציין, כי בכיכר מספר פסלים היסטוריים ובשלב זה הוחלט על שיפוץ ושחזור שניים מהמרכזיים שבהם - פסלו של חיים נחמן ביאליק ופסל האיילות, אשר ימוקמו מחדש ויזכו למעמד מכבד וראוי.

למרחב כולו תשתית משמעותית של עצי פיקוס ותיקים ומספר ערוגות עם שיחים בוגרים אותן בחרנו לשמר. לתוך זה הוספנו עצים פורחים בפינות הרחובות, בסמוך למעברי חציה, ובדפנות הכיכר.

אדריכל אחראי בפרויקט - ינון לוי

משרד ת.מ.א. - ת.מ.א. הינו משרד החוקר את התפר בין מקצועות אדריכלות נוף ואדריכלות. המרחב האורבני משמש בסיס לכל עבודות המשרד ומהווה זרז לעיצוב ולתכנון המפורט. המשרד נוסד בשנת 2000 ע"י ליטל סמוק פביאן ואורנה פרייפלד בסט לאחר שנפגשו בלימודי תואר שני ב-Harvard's Graduate School of Design בבוסטון, ארה"ב

המרחב הירוק של דרום רמת גן ופארק הירקון

אדר' שירה גליטמן ואדר' נוף חוי ליבנה

הקדמה
מאת אדריכלית נוף שגית קורן

בעיר צפופה כמו רמת גן אין תוכניות רבות שעוסקות בעיקר בשטחים הפתוחים. לפני מספר שבועות הוגשו למחוז תל אביב שתי תוכניות מפורטות העוסקות בשטחים הפתוחים המשמעותיים ביותר שיש לעיר: "תוכנית המרחב הירוק של דרום רמת גן", שחלה בשטחי הפארק הלאומי, הספארי, מסובים ווינטר ותוכנית "פארק הירקון", שחלה לאורך כל גדות הירקון בתחום רמת גן.

על פי תוכנית המתאר, צפויה העיר לגדול לכ-337,00 תושבים. כבר היום קיים מחסור בשטחים פתוחים ברוב חלקי העיר (פחות מ-5 מ"ר לתושב בסף הבית ויש שכונות שאפילו פחות מ-3 מ"ר לתושב) והוא צפוי להחמיר בעתיד. משמעות הדבר היא שיש לחץ גדול מאד על השטחים הפתוחים הקיימים לתת מענה על הצורך של תושבים רבים.

הפארק הלאומי וגדות הירקון מהווים יעד בפני עצמו והם גם בעלי פוטנציאל קישור לשטחים הפתוחים ברמה המטרופולינית - פארק אריאל שרון בדרום ופארק הירקון בתל אביב בצפון.

העירייה יזמה והחלה לקדם את שתי התוכניות לפני כשנתיים, בעידוד לשכת התכנון המחוזית, במטרה להסדיר את נושא הבינוי בשטחן. התובנות שעלו בתהליך התכנון הובילו להצעות מהפכניות ומקוריות של צוות התכנון ולקבלת החלטות אמיצות של ראש העיר והנהלת העיר.

התוכניות, כפי שתראו בהמשך, מביאות בשורה חשובה לתושבי העיר בכל הנוגע לזמינות ואיכות השימוש בשטחים הפתוחים. את שתי התוכניות מוביל ועורך משרד מליס אדריכלות ובינוי ערים, יחד עם אדריכלית הנוף חוי ליבנה, ומשרד - 1:1 אדריכלות נוף.

מטרת העל: שטחים פתוחים גדולים ברצף האורבני

מטרות העל בשתי התוכניות אשר מאפשרות לכאורה שני מצבים עירוניים שונים בתכלית, התגלו עד מהרה כזהות: פינוי שטחים סגורים ומגודרים והחזרתם לידי הציבור. במטרופולין צפוף שגדל ומצטופף מידי שנה, יש חשיבות עליונה לשטחים פתוחים גדולים, פיסות טבע בתוך הרצף האורבני.

בפארק הלאומי זוהה מיד פוטנציאל החיבור לפארק אריאל שרון. כיום, תושבי רמת גן אינם נהנים מהצמידות לפארק המטרופוליני הגדול בישראל, הגישה אליו ברגל או באופניים אינה נוחה וכוללת עיקופים וחציית כביש אזורי. בעזרת העיר, הספארי ומחוז תל אביב, התוכנית מרחיבה את הפארק, משקמת את נחל כופר ויוצרת לאורכו מעבר המשכי ורציף בין הפארק הלאומי לפארק אריאל שרון, ובכך מנגישה כ-8,000 דונם של שטחים פתוחים ואיכותיים לתושבי העיר.

בפארק הירקון נמצאו מתחמים ענקיים מגודרים וחסומים לשימוש רוב הציבור, אם בדמות מועדון כדורת, מועדון המרגנית, שטחים תפעוליים עירוניים, חניון אוטובוסים ואפילו תחמ"ש. במקטע שאורכו כ-2.5 ק"מ, בין שבע תחנות במערב לעשר תחנות במזרח, כ-32% מ-285 הדונמים המיועדים לפארק הופקעו מידי הציבור. כמו בפארק הלאומי, מטרת התוכנית לא היתה פיתוח, אלא פינוי ושיקום.

תפישת הנחל במרחב העירוני: מחצר אחורית לחזית עירונית

בעשור האחרון מתחולל שינוי מפליג ביחס לנחלים במרחב האורבני. אנו עדים לתנועה מתפישתם כ"חצר אחורית" או מקור פוטנציאלי להצפות, לראייתם כחזית עירונית בעלת ערכים טבעיים, כזו שיכולה לספק מגוון תועלות פיסיות ונפשיות לאנשים החיים בעיר הצפופה. אי לכך, אנו רואים שני סוגי פעולות עיקריים: הנגשת הנחלים לציבור לצד טיפול בנחלים על מנת לשקם אותם ולהחזירם למצבם הטבעי ככל הניתן. מובן מאליו, שלעיתים מתקיימת סתירה בין השגת שני יעדים אלה.

בעבר, בעיקר בשל בעיות קשות של זיהום, הצפות, מטרדי ריח ויתושים, כוח המשיכה של הירקון היה

המרחב הירוק: קומפילצית תפרים וכתמים לנספח

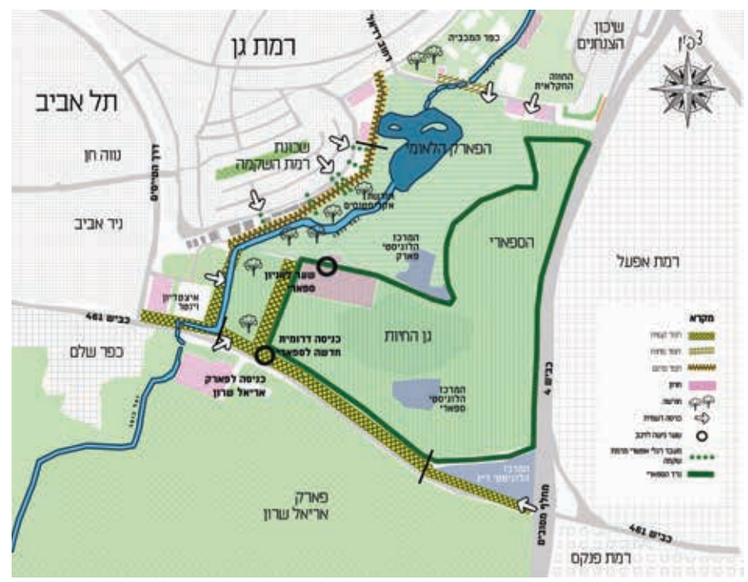

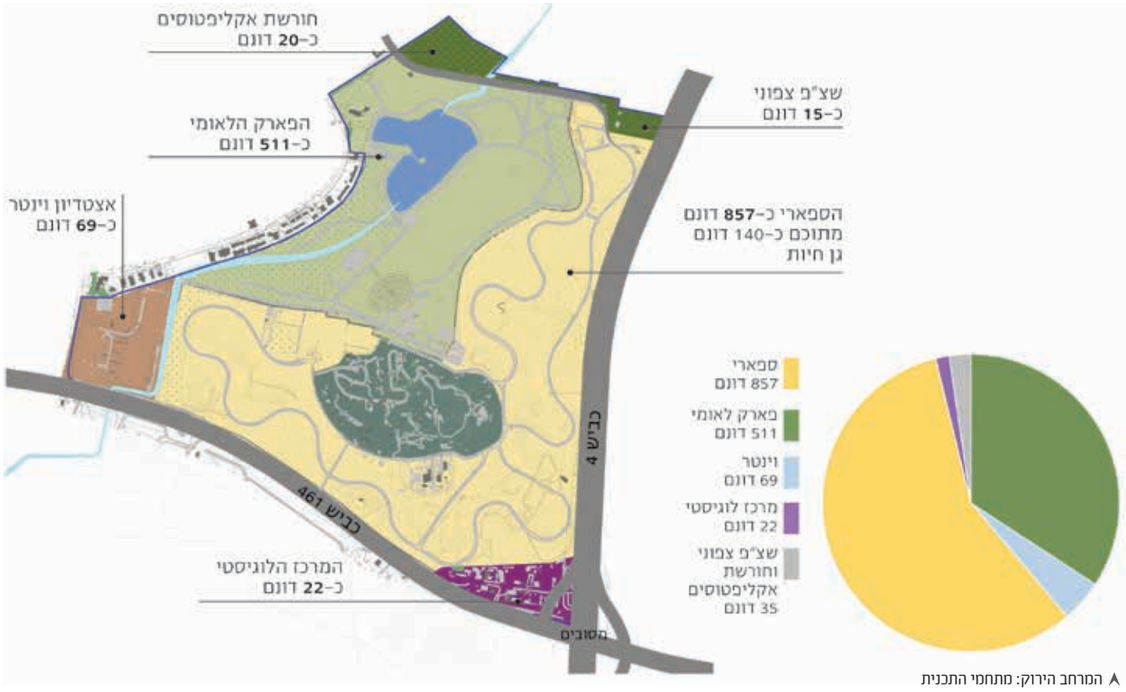

המרחב הירוק: מתחמי התכנית

המרחב הירוק: נספח נוף

שדרות הנרקיסים מצב קיים

שדרות הנרקיסים מוצע

מוגבל. אך בדומה לנחלים אחרים חל שיפור משמעותי במצב האקולוגי של הנחל בעקבות פעולות לשיקומו והוא הפך למוקד משיכה לציבור רב ומגוון.

כשסיירנו לראשונה במרחב הנחל בעיר רמת גן, הופתענו לגלות כמה נוכחותו המיטיבה מצומצמת לערוץ הזרימה וממעטת להקרין על סביבתה הפתוחה והבנויה. באחת הפגישות עם רשות הנחל, ספרה אחת המשתתפות כי נדהמה לגלות שתלמידים בתיכון אוהל שם, המרוחק 140 מ' מהירקון בקו אווירי, אינם מודעים כלל לקיומו.

לכן, התחושה הברורה היתה כי דרוש לחשוף את האוצר, הנמצא ממש מתחת לאף. הצענו מגוון רחב של פעולות שכל מטרתן היתה לחשוף את הנחל, להכניסו לתודעה ולהנגיש אותו פיסית.

ברמה השכונתית הצענו הסרת גבעות מלאכותיות מדושאות ופתיחת מבטים, חיבור צירים ירוקים ראשיים בשכונה והזרמת מי נגר ממנה אל הנחל, הסרת מבנים חוסמי גישה פיסית וויזואלית, הסרת גדרות למבנים השונים ועוד.

האזור שיועד יותר להנגשה לציבור הכלל עירוני היה המרחב שיוצא מתחום השכונה: אזור המוזיאונים, גב הקניון והאצטדיון העירוני. באזור זה מוקמו פרוגרמות רכות לשימוש הציבור: מסחר נייד, אזורי שהייה ופיקניק, אזורי תצפית ועוד. בכוונת העירייה להוסיף גם אזור עגינה לסירות במרחב זה.

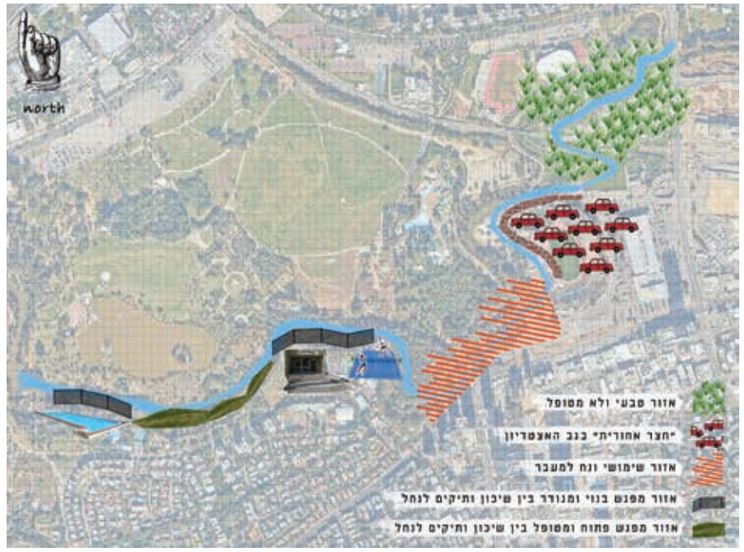

נחל הירקון: ניתוח מצב קיים

נחל הירקון: סכמת התחדשות ושיקום כללית

שיקום הנחל

את שיקום הנחל ליוותה בצמוד לצוות האקולוגית גילת ברחנא. הוצעו חתכי גדות מורכבים מדורגים, במקום אלה הקיימים, שיותאמו למצבי הזרימה השונים. חגורות הצמחיה נקבעו בהתאם לרמת המפגש עם מים הזורמים בקביעות, כשבמדרגה הנמוכה ביותר אזורי אחו לח. הוצעו גם אזורי ברכות עונתיות בהתאם לפשט ההצפה. כמו כן הוצעו פעולות שיקום לאזורים שנשמרו טבעיים יחסית, כגון ביעור פולשים, במטרה לאפשר לבתי הגידול לחזור בהדרגה למצבם הטבעי. מוקד הפלישות הינו בגבעת חמרה טבעית, מעבר לפסי הרכבת. שם הוצעו פעולות שיקום נרחבות ויצירת אזור שוטטות ותצפית. כמו כן, ניתנו המלצות ביחס להזרמת מים לנחל מהסביבה הבנויה.

מעל הכל היה חשוב לנו כי העיר והנחל יקיימו יחסי גומלין באמצעות כל המרכיבים הבונים את התמונה השלמה: בני אדם, צמחים, בעלי חיים ומי נגר. כך שמרחב ההשפעה של הירקון לא יהיה מצומצם לרצועת הנחל בלבד אלא יהדהד אל תוך המרחב העירוני ובחזרה.

תודות: דפנה בבילה ממשרד מליס, עמרי ליבנה מ-1:1 אדריכלות נוף, גילת ברתנא משפר לשם, אגרונום ניר מעוז וורד יושילה ממשרד רעמ.

שירה גליטמן - אדריכלית, תואר ראשון אוניברסיטת תל אביב, תואר שני פוליטקניקה במדריד. מתמחה בתכנון עירוני ומתארי רחב היקף ובתשתיות על. לשעבר אדריכלית מחוז מרכז של מנהל התכנון, כיום שותפה במשרד מליס אדריכלות ותכנון ערים
אדריכלית נוף חוי ליבנה בעלת משרד 1:1 אדריכלות נוף, מלמדת ולומדת באוניברסיטת תל אביב וחוקרת בימים אלה את הפוטנציאל למגוון ביולוגי בחצרות ערינו.

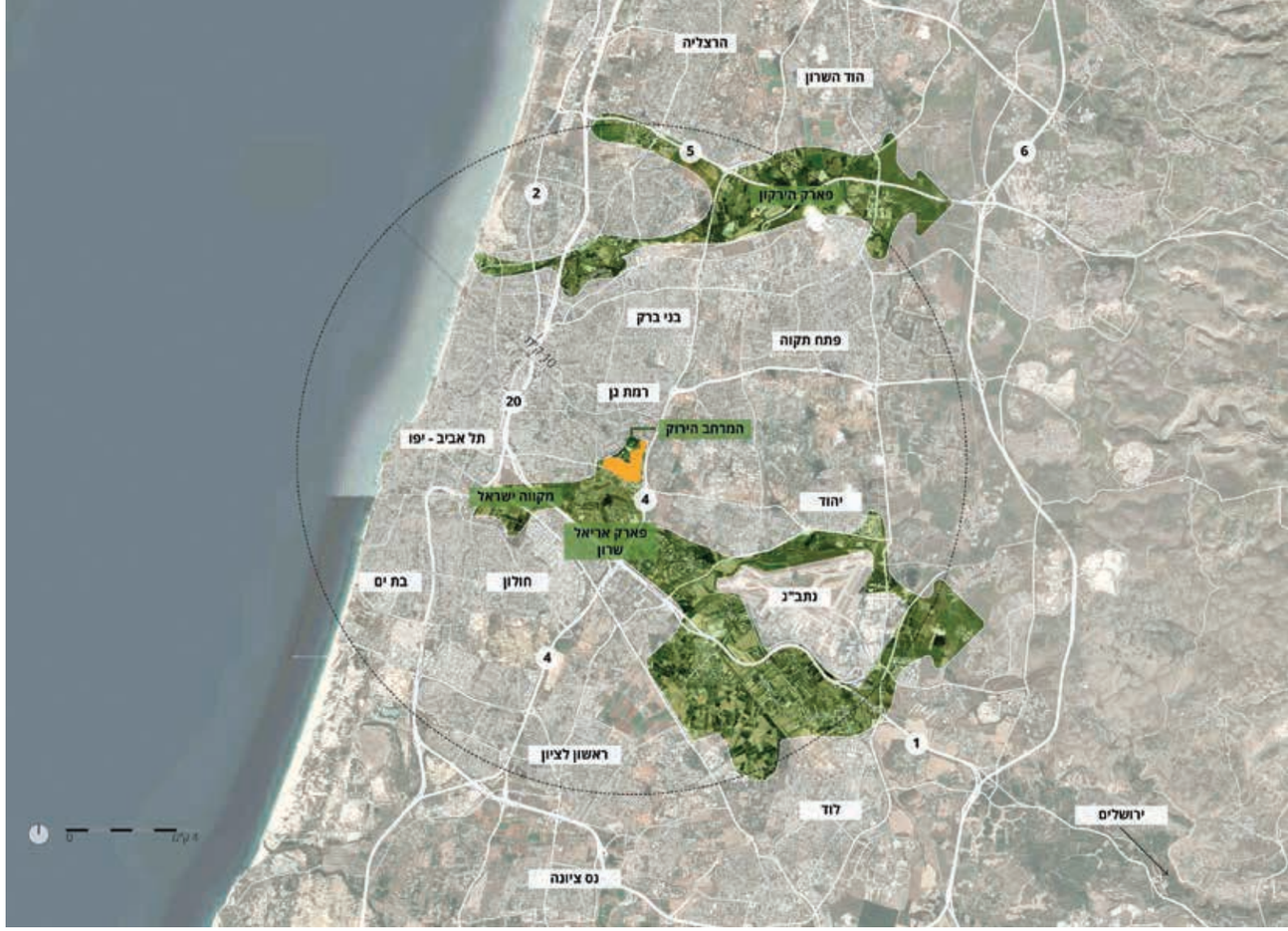

קונטקסט אזורי - מצב קיים: הספארי כחלק ממערך השטחים הפתוחים המשמעותיים של גוש דן

תוכנית השלד לספארי רמת גן

תכנון ממשק אדם–חי–עיר

אדר' נוף כרמל יערי ואדר' עמרי בן שטרית

המרכז הזואולוגי רמת גן ("ספארי רמת גן") משתרע על כ-880 דונם של שטח טבעי במרכז המטרופולין של גוש דן המצטופף. תוכנית השלד מתווה פיתוח עתידי לספארי תוך התייחסות לאתגרים מקומיים ועולמיים.

רקע כללי

בעידן של ציפוף עירוני והתרחבות שטחי העיר על חשבון השטחים הפתוחים, רובנו חיים בסביבה עירונית המרוחקת מחיבור יומיומי לסביבה טבעית. בישראל, שיעור האוכלוסייה העירונית הוא בין הגבוהים בעולם - כ-92% אחוז מתושבי המדינה חיים בערים ושליש מהם מצטופפים בגוש דן. תושבים רבים מתמודדים עם הפער שבין הצורך להתחבר לטבע ביחס למיעוט ההזדמנויות לפגוש סביבה טבעית בערים בהן אנו חיים. הספארי מהווה הזדמנות, יחידה במינה, לגשר על פער זה ולחבר בין אדם, בעלי חיים וטבע.

בשנת 1953 הוקמה בפארק הלאומי ברמת גן פינת חי קטנה, אותה טיפח צבי קירמאייר, מנהל הפארק הלאומי, לימים מנכ"ל הספארי. קירמאייר הציע גישה חדשנית - שטח פתוח ורחב ידיים, שבו מהלכים חופשי בעלי חיים צמחוניים ממגוון מינים אפריקאים, תוך התערבות מינימלית של מטפלים בהתנהלות הטבעית של השטח וקרבה מקסימלית בין המבקר לחיה. במהלך שנות ה-60 וה-70 הובאו חיות בר מהסוואנה האפריקנית לשטח, וגם הקופים והחיות מפינת החי בגן שאול הועברו אליו. כך התחיל האתר להתהוות לכדי פארק זואולוגי חדש. כיום, הספארי הינו מוקד משיכה ארצי שייעודו להפגיש אנשים עם חיות בר, באופן המעורר כבוד ומחשבה ומניע אנשים לפעולה אחראית בסביבתם. שטח הסוואנה מהווה שטח פתוח ייחודי, בארץ ובעולם, בשל העדרים הגדולים הרועים בו בחופשיות. הספארי חבר באיגוד האירופאי של גני החיות ושותף לתוכניות לאומיות ובינלאומיות לשימור בעלי חיים בסכנת הכחדה.

לחצים

שטח הספארי נתון כיום ללחצי פיתוח משמעותיים, חיצוניים ופנימיים. פרויקטים סמוכים, כגון תשתיות לאומיות ותוכניות פיתוח עירוניות, מאיימים על משאב הקרקע החיוני לרווחת בעלי החיים. במקביל, איכות השטח הפתוח עצמו מותנה בניהול של לחצי רעייה ובניהול ספיקות מי נגר עילי לאור אירועי גשם קיצוניים. לצד כל אלו, עולה הביקוש להגדלת העושר והגיוון של תצוגת הסוואנה וחללי התצוגה בגן החיות, כמו גם הצורך בהתאמת הספארי לגישות תכנון עדכניות התואמות אתגרים והזדמנויות עכשוויים. מגמת העלייה הקבועה בכמות המבקרים מעמיסה על התשתית הקיימת ומצריכה אסטרטגיות ניהול ותכנון מתקדמות. תוכנית השלד התחלקה לכמה שלבים מרכזיים מתוך מטרה להתוות פיתוח עתידי הנותן מענה למכלול הדרישות והאתגרים.

תכנית שלד - חלופה תכנונית: חשיבה מחודשת על מערך הביקור, העצמת יחידות נוף ופיתוח סביבתי מבוסס נגר

עקרונות מנחים

צוות התכנון, יחד עם צוות ההיגוי של הספארי, גיבש ארבעה עקרונות מנחים שהיוו את הבסיס לתוכנית השלד: (1) הספארי כמוקד עניין מקומי וארצי ייחודי במכלול הירוק המטרופוליני; (2) תכנון בר-קיימא המתמודד עם אתגרים סביבתיים ומהווה מוקד חינוך סביבתי ואקולוגי; (3) שמירה על רווחת בעלי החיים ושימור מינים בסכנת הכחדה בתנאים מיטביים, בהתאם לסטנדרטים העדכניים ומגמות ההתפתחות של ארגוני בעלי חיים בעולם; (4) יצירת חוויית ביקור מגוונת, בטוחה ומהנה בין אנשים לחיות בר, באופן המעורר כבוד, מחשבה והנעה לפעולה אחראית כלפי הסביבה.

הקשר אזורי ומקומי

בהקשר הסביבתי הרחב, הספארי הינו חלק מרצועת השטחים הפתוחים הגדולה ביותר במרכז הארץ וסמוך למסדרון האקולוגי הארצי של נחל איילון. למעשה, הוא יכול לשמש כחוליה המקשרת בין העיר לבין מרחבים פתוחים אלו. על אף מיקומו המרכזי, לספארי יש כיום מעט מאוד קשרים לסביבתו הקרובה - הוא תחום על ידי מערך כבישים ארציים ממזרח וממדרום והחומה האייקונית של הספארי מפרידה בינו לבין הפארק הלאומי מצפון וממערב. אפשרויות ההגעה אל הספארי מוגבלות אף הן, ומנותקות מרשת הדרכים העירונית ומהשלד הירוק העירוני. עליית המודעות לנושאי הליכות ונגישות עירוניים בתקופתנו מצריכה חשיבה מחודשת על מערך הביקור וההגעה אל הספארי.

בפנים שטח הספארי, התנועה מתבצעת בעיקרה באמצעות רכב פרטי, כאשר שבילי הליכה מרוכזים לשטח גן החיות בלבד. מי הנגר זורמים מכיוון מזרח אל נחל כופר ממערב, דרך ארבעה תתי-אגני ניקוז. תשתית הניקוז הקיימת כיום, כמו גם איכות קרקע ירודה, מקשים על יכולת השטח לנהל ספיקות נגר גבוהות, בייחוד באירועי קיצון. אף על פי כן, הספארי מהווה מרחב נופי ייחודי בעל איכויות סביבתיות רבות. יחידות הנוף העיקריות המרכיבות אותו מאופיינות באחו לח, אחו פתוח יובשני וחורשות אקליפטוסים.

הזדמנויות ותוכנית פעולה

על בסיס המצב הקיים, והדרישות הייחודיות של הספארי ביחס לפרויקטים אחרים, גובשה תוכנית פיתוח ותוכנית פעולה הכוללת מספר פרויקטים ספציפיים שיכולים להפוך את החזון למציאות. ראשית, התוכנית רואה הזדמנות ביצירת חיבורים חדשים בין הספארי לבין העיר בעזרת 'ממשקים רכים' וטשטוש גבולות. מהלך כזה, באמצעות פתיחת חלונות הצצה בחומת הספארי, יכול לייצר חוויה של שטח ירוק רציף, להגדיל הזדמנויות למפגשי אדם-חיה, ולחזק את הקשר של הספארי ושטחי הטבע עם העיר.

הזדמנות נוספת היא טשטוש הגבול בין גן החיות ובין הסוואנה, בין המבקרים ובעלי החיים. שימוש באלמנטים נופיים כמו צמחיה ומבנה הקרקע יכולים לייצר הפרדה בין המבקר ובעלי החיים אך עדיין לשמור על מבטים נקיים לשטח הסוואנה, ללא מחסומים וגדרות. במהלך כזה, הגידור של שטח גן החיות יהפוך לטיילת היקפית שצופה לכיוון הספארי. אזורים אחרים שהיו מוסתרים עד היום יוגשו עבור המבקרים בתור חוויית 'מאחורי הקלעים' המאפשרת הצצה מרתקת של שגרת הטיפול בבעלי חיים.

התוכנית רואה לנכון לחזק את הספארי כמוקד טבע עירוני ייחודי תוך קישור למרחבים ירוקים סמוכים וחיזוק יחידות הנוף הקיימות בתחומו. ישנה חשיבות מרכזית ביצירת מעבר הדרגתי ככל הניתן משטחים אינטנסיביים סמוכים, המתאפיינים בפעילות רבה, לשטח הספארי. תוכנית השלד בחנה את הממשקים הסמוכים והציעה להשתמש בכלים נופיים למיסוך הפרעות של רעש ואור. חיזוק אלמנטים נופיים אקולוגיים בספארי יכול ליצור רצף ירוק מגוון המחבר בין בתי הגידול העירוניים והשטחים הפתוחים הסמוכים.

ככלל, תכנון רגיש למים וניהול בר-קיימא רואה

ביקור ברכב בספארי

הזדמנויות - שילוב דרכים חדשות לביקור בספארי; צמצום השימוש ברכב פרטי והחזרת שטחי אספלט לבעה"ח. מימין לשמאל: שימוש ברכבים משותפים אוטונומיים, באופניים וברגל

במי גשם משאב ופוטנציאל נופי. כדי ליישם ראייה זו, התוכנית מתעתדת להסדיר את זרימת הנגר העילי לכיוון נחל כופר ולנהל את ספיקות הנגר באמצעות פתרונות מבוססי טבע. שטחי איגום עונתיים יוכלו לשמש את בעלי החיים בחודשי החורף, כאשר לימנים ובתי גידול לחים יעשירו את הקרקע כך שתהיה פורייה במשך תקופות ארוכות, ללא צורך בהישענות על מערכות השקיה חיצוניות. לבסוף, התוכנית מציעה לשלב דרכים חדשות לביקור בספארי, צמצום התלות ברכב הפרטי והחזרת שטחי האספלט לבעלי החיים, לאור מגמות עולמיות של מעבר למערכת תנועה מקיימת בריאה ונקייה. הנגשת הספארי לתחבורה 'רכה' בדגש על הולכי רגל, רוכבי אופניים ורכבים אוטונומיים, יספקו מפגשים מעניינים חדשים של האדם עם חיות הבר. במקביל, חיבור הספארי אל מערכת שאטלים, תחבורה ציבורית ואל שבילי ההליכה והרכיבה העירוניים, יקשרו את הספארי לשלד התנועה העירוני והמטרופוליני העתידי

תוכנית השלד

תוכנית השלד מציגה את הביטוי המרחבי של תוכנית הפעולה לצד פרויקטים נוספים. התכנית מציעה בצורה סכמתית היכן ימוקמו שטחי תצוגה חדשים, איך אלו ישולבו באמצעים נופיים, והיכן ימוקמו שטחי תפעול חדשים. היא מציעה לשנות את מערך התנועה כמו גם את מיקום מערך הכניסה אל שטח הספארי. לצד יצירת ממשקים חדשים בין הספארי והשטחים הסמוכים לו, זוהו גם אזורים מוגנים, אלו חשובים מאוד לבעלי החיים. פותחה תוכנית צמחיה אסטרטגית המחזקת את יחידות הנוף השונות, משתמשת בנגר כמשאב ומחזקת אלמנטים טבעיים.

התוכנית האסטרטגית מתבססת על האלמנטים הקיימים, אך מספקת ראייה כוללת וארוכת טווח, לאור מגמות הצמיחה והפיתוח של הספארי. תוכנית השלד תומכת במגוון פרויקטים של פיתוח המקודמים כיום בספארי, החל מתוכנית מחודשת לשער הכניסה, דרך תכנון חללי תצוגה חדשים ועד לביצוע פרויקט שביל הליכה בסוואנה המאפשר מגע כמעט בלתי אמצעי עם בעלי החיים, כפי שחזה בזמנו קירמאייר.

תהליכי כרסום מתמשכים בשטחים הפתוחים, אשר מאיימים על המגוון הביולוגי ועל קיום של מערכות אקולוגיות טבעיות, מצריכים קו מחשבה חדש בתכנון הנופי. תוכנית השלד לספארי מתבוננת על השטח הייחודי בראייה מתקדמת כהזדמנות להתמודד עם אתגרי העתיד תוך יצירה של חוויית מפגש חדשה של האדם עם הטבע והחי בעיר.

פרויקט "שביל סובב סוואנה"; שביל הקפי צמוד חומה המאפשר דרך חדשה להביט על הסוואנה

צוות התכנון במשרד שלמה אהרונסון אדריכלים: איתי אהרונסון, עמרי בן שטרית, כרמל יערי
צוות ההיגוי מהספארי: אורן בן יוסף, גלעד גולדשטיין, שמוליק ידוב, דורון תם

חיבור בין שביל יונתן וגן כהנא. צילום: עופר חן

בית כהנא, שביל יונתן – מרחב ציבורי פתוח ללא גדרות

אדר' נוף רות מעוז

כאשר רוצים היום לצעוד מזרחה, משבע טחנות בתל אביב שבפארק הירקון לכיוון רחוב בן גוריון, ניתן לעשות זאת בבטחה לאורכו של נחל הירקון, ליהנות ממראהו היפה שניגלה מבעד לצמחיה, על עציו רמי הגזע והנוף, לשבת בפינות ישיבה מוצלות ונעימות, ואף ללמוד על ההיסטוריה של המקום המונגשת על גבי שלטים מעוצבים ומיוחדים. לילדים יש פינות משחק, לתושבי השכונה יש מדשאות נרחבות לאירועים משפחתיים ושכונתיים ולרוכבי האופניים יש שבילים מסודרים ונוחים.

כל הטוב הזה התממש רק לפני כ-4 שנים, כאשר התוכניות להקמת "שביל יונתן" (שהיו על שולחננו כבר משנת 1987...) יצאו לפועל, כמו גם שיקומו של גן כהנא (שהתחיל והסתיים תוך פחות משנתיים - כמו נס...). אורכו של "שביל יונתן" ממועדון המרגנית במערב, ועד רחוב בן גוריון שבמזרח כ-2 ק"מ. בפינת הרחובות רוקח ואבא הילל, פוגש השביל את "גן כהנא", המשתרע על שטח של כ-6 דונם.

גדת הנחל היתה, במשך שנים, מוזנחת, בלתי נגישה ומסוכנת. היא היוותה את "החצר האחורית" של העיר רמת גן. גן כהנא היה שטח סגור מוקף גדרות בגובה של 2 מ' עם שיחים סבוכים, והיה ידוע רק ליודעי חן שהכירו את המוזיאון הקטנטן לקרמיקה ששוכן במקום.

הטבע הקסום לאורכו של הנחל ושכיית החמדה הארכיטקטית שלצידו, היו חסומים מעין העוברים ושבים בשאונו של רחוב אבא הילל ולא ידעו על קיומו של עולם מקביל, רגוע, עם ציוץ ציפורים וחיות בר המתגוררות בו.

התכנון של שביל להולכי רגל ורוכבי אופניים נמשך שנים רבות (במהלכן התחלפו 3 ראשי עיר ברמת גן ומספר דומה של מהנדסי עיר ועוד אחראים שונים בעירייה), גם לאחר שמשפחת גרוס החליטה לתרום לביצועו של השביל לזכר בנם יונתן גרוס, רוכב אופניים נלהב שחייו נקטעו בגיל צעיר.

כשמשרד התחבורה התחיל לממש את חזונו לביצוע "שביל אופנידן" בגוש דן, הם התלהבו מהרעיון שחלק מהשביל יעבור בתוך הטבע המופלא שעמד ל"התעורר" לטובת הציבור. במקביל להליך זה, התחיל תכנון השיפוץ של "מוזיאון ר"ג לאומנות ישראלית" (משרד אפרת - קובלסקי), והליך זה הוליד את הרעיון של "קריית המוזיאונים" - החייאת המוזיאונים הקיימים לאורך גדת הירקון. "מוזיאונים" אלה הינם גלריות וסטודיויים קטנים של אמנים שפעלו בעיר בראשית ימיה. ראש העיר המיתולוגי, אברהם קרניצי, העניק להם מקום לבנות חללי עבודה בחיק הטבע, כדי לקבל השראה ליצירתם.

הסטודיו הראשון שהוחלט לטפל בו היה בית הצייר אהרון כהנא. עם קבלת החלטה זו התבקשנו לתכנן את המרחב שסביב המבנה ואז נולדה הזדמנות מופלאה, היסטורית (שלא באה בקלות והיתה כרוכה במאבקים רבים, אך לא כאן המקום לפרטם), שעליה חלמנו מהיום הראשון שתכנון השביל הגיע למשרדנו - להוריד את כל הגדרות מסביב לבית כהנא, לפתוח את השטח לציבור, לחבר אותו עם שביל יונתן ולייצר מפגש מיוחד במינו בין העיר והטבע. הורדת הגדרות יצרה גם הזדמנות טופוגרפית מיוחדת שאיפשרה חיבורים מענינים בין הטבע, השביל, הגן והעיר. הקפדנו לתכנן את כל האלמנטים במרחב גן כהנא כך שלא יהיה כל צורך בגדרות ובמחסומים.

פתיחת המקום לטבע ויצירת מרחבים קולטי קהל, "גילו" לתושבי הסביבה את מה ש"נחסך" מהם שנים רבות - מרחב ציבורי פתוח על גדת נחל, גן משחקים רחב ידיים ולא שיגרתי - חלומה של כל עיר.

שביל יונתן תוכנן בחלופות רבות, רוחבו השתנה בהתאם לרוח הזמן ובעיקר בעקבות השימוש ההולך וגדל באופניים ובכלים דו-גלגליים אחרים. כש"אופנידן" נכנסו לתמונה, הם הציבו תנאים די נוקשים לחתך השביל. אנחנו ראינו בהם הזדמנות לשפר את השביל, במקומות הקשים ביותר, בהם גדת הנחל היתה צרה ובלתי עבירה. לאורך 250 מ', במקביל לשטחו של "מועדון ספיבק" שנבנה בסמיכות יתר לגדה, בנינו טיילת מרחפת מדק במבוק. המרחב הזה, המרחף בחלקו מעל הנחל, נבנה על גבי "ברגי קרקע" שאיפשרו לבנות משטח הליכה ורכיבה מבלי לבנות קלונסאות ומבלי להכניס גרם אחד של בטון לשטח וללא הפרעה להמשך החיים השוטפים בנחל עצמו ובגדותיו. מרחב זה חובק אל תוכו עצים גדולים בני למעלה מ-100 שנים המעניקים צל רב ומקנים אווירה מיוחדת לכל השוהים בו. במקום יש פינות ישיבה להרגעות והתבוננות במראות הנשקפים על הנחל ובאותה עת אפשר לקרוא מידע על חיות הבר המקומיות, על גבי שילוט שהוצב במקום.

לאורך השביל ניטעו עצים רבים, המתאימים לגדות נחלים. בחלקו המזרחי ביותר של הפארק, במקום בו ניתן היה להפריד לחלוטין בין הולכי הרגל ורוכבי האופניים, ניטע בוסתן עצי פרי שכבר נותנים פריים. צמחיית גדות שתולה לצדו של השביל ומדשאות נרחבות, בעיקר בנקודות המפגש עם העיר, מהוות מרחבי פעילות והתכנסויות. בזמן הקורונה ניצפו במקום כיתות בתי ספר שניצלו את המרחבים לפעילויות שוטפות תחת עצי הפיקוס הענקיים והוותיקים, שבקירבתם יצרנו אזורי ישיבה לא פורמליים שיכולים לשמש ככיתות חוץ.

עוד לפני שהמקום נחנך באופן רשמי הוא התמלא אנשים ופעילויות בכל שעות היממה. הצורך והצמא לפארקים שכאלה בתוך המרחב האורבני בא כאן לידי ביטוי במלוא מובן המלה.

בימים אלה אנו שוקדים על המשך הטיילת עד לעשר טחנות. בשלב הראשון מקדמים, בשיתוף פעולה עם עיריית תל אביב-יפו, הקמת שני גשרים: בצד המערבי בהמשך שדרות השושנים בר"ג, ובצד המזרחי בהמשך רחוב בן גוריון בר"ג. החיבורים האלה יפתחו עוד מרחבים ואפשרויות לכל המשתמשים הרבים בשבילי נחל הירקון.

אזור הדק מרחב משותף להולכי רגל ואופניים.
צילום: עופר חן

מצב הגדה לפני העבודות - שביל צר ביותר ע"י גדה תלולה ללא אפשרות למעבר בטוח. צילום: רות מעוז

מצב הגדה לאחר העבודות - דק רחב ידים החובק לתוכו את העצים הקיימים , אפשרות מעבר נוחה לכל המשתמשים כולל פינות ישיבה. צילום: רות מעוז

מרחב פתוח מזמין ושמח בגן בית כהנא. צילום: יואב פלד

תכנון: ברוידא מעוז אד' נוף - רות מעוז, עליזה ברוידא, שלומית זילברמן, משה דאלי, ירדן מנלזון.
מנהל הפריקוט: אברהם שוורץ | קבלן: יורם פרדקין | קונסטרוקציה: יעקב לבני | תאורה: הילה מאיר | שילוט: "התעשייה"
עיריית רמת גן: ס' מה"ע שאול לניאדו, אד' נוף שגית קורן, אגר' אבישי יששכרי

תכנית

פארק מאגר שיכון הצנחנים

טיפול במי שיטפונות בנחל כֹּפֶר

אדר' נוף ויקי גלוברמן, אדר' נוף אור צפיר

רקע

עיריית רמת גן, הנערכת לשינויי האקלים בכלל ולמשבר המים בפרט, מובילה מספר צעדים למימוש החזון לחיזוק החוסן העירוני, בראשם תוכנית למניעת הצפות וטיפול במי נגר מזוהמים בנחל כֹּפֶר (מתוך תקציר מנהלים - עיריית רמת גן).

פרויקט מאגר שיכון הצנחנים התהווה מתוך מחקר ובדיקה של צוות רב-תחומי שבחן חלופות לשילוב אגני השהייה עם טיפול מבוסס טבע במי שיטפונות והעשרת האקוויפר.

שיכון הצנחנים נמצא ליד כפר המכביה והשטח שאותר עבור ביצוע אגן ההשהייה נמצא מזרחית לכפר המכביה ומערבית לאזור של בתים צמודי קרקע. הספיקות חושבו ובשטח זה הוחלט על איגום והשהיית 30,000 מ"ק מי שיטפונות שיטופלו במסגרת הטיפול הנופי בשטח מאגר שיכון הצנחנים.

עקרונות וייעדי תכנון

העקרונות שהובילו לתכנון הם שנחל כֹּפֶר הינו נחל שיטפוני, ועוצמת הזרימה ורציפותה מושפעות ישירות מכמות הגשם המקומי.

המטרה העיקרית היא ריסון הזרימה השיטפונית, טיהור המים והחדרתם לאקוויפר. מעבר לאיתור מקום השהיה עבור כמות מים גדולה, התכנון יכלול אלמנטים נופיים ואקולוגיים שישולבו עם ההנדסה הדרושה לתכנון המאגר וישרתו את תושבי הסביבה כפארק פתוח בלב שכונה צפופה ושיקום האזור כאזור טבע עירוני. שימוש במשאב המים ליצירת בתי גידול והתפתחות מערכת ומגוון ביולוגי גבוה יתרמו לנראות ולתפקוד המרחב, שיתאפיין במופעים עונתיים שונים לאורך השנה.

תכנון גופי המים

תכנון גופי המים בוצע ע"י פיסול ועיצוב הטופוגרפיה למספר פונקציות, שכולן נמוכות מתחתית תעלת הזרימה של נחל כֹּפֶר.

בתהליך התכנון הובן כי יש לקחת בחשבון מספר נתונים כמו מפלס מים מקסימלי ומינימלי, ספיקות מחושבות, גודל איגום וגודל ביו-פילטר דרוש עבור סינון המים, מיקום עצים לשימור ושטח השורשים. על מנת לייצר סביבה שאינה נראית כמתקן הנדסי טכני, לנתונים אלה הצטרפו בתהליך התכנון המשתנים של שיפועי דופן שאינם אחידים, תוואי תעלות הזרימה, מיקום וגודל המאגר עצמו (מאגר אחד לעומת מאגר מפוצל עם גלישה בעיקרון כלים שלובים).

בעזרת שימוש בתוכנת "Rhino" עם תוסף "Grasshopper" חושב מודל שאיפשר שינויים בשיפועי מערכת הבריכות והתעלות, יחד עם התקדמות תהליך התכנון והוספת נתונים מהיועצים השונים.

פיתוח המודל איפשר תהליך אוטומטי ומיידי של בחינת תוצאות אל מול עמידה בייעדי התכנון, תוך כדי תהליך התכנון והעיצוב. לדוגמה, ביצוע שינויים בגודל ובתצורת המאגר המושפע מדפנות בשיפועים שונים, כאשר נפח האיגום נשאר קבוע. בדרך זו היה ניתן לייצר חלופות שונות בתוואי המאגר בזמן קצר. בעזרת המודל היה ניתן לראות את השינויים בגובה מפלס המים במאגר שיקבעו לפי השינויים בהזרמת המים אל ומחוץ למאגר.

מעט לאחר היציאה מהמובל הסגור, מתוכנן מעבר של המים לבריכת שיקוע (1) שתפקידה הוא לקלוט עצמים שונים שנסחפים במי השיטפון כמו ענפים גדולים ופסולת שישקעו לפני הכניסה למאגר וכולל גם שימוש במסרק נחלים. כניסת מים לשיקוע לא תתרחש בזרימת בסיס, אלא בזרימה שיטפונית בלבד, בה גובה המים בתעלת הנחל יעבור את מפלס הסף. לבריכת השיקוע תוכננה רמפה עבור כניסה רכב שירות עירוני לניקוי בריכת השיקוע ופינוי הפסולת.

לאחר המעבר בבריכת השיקוע, המים יזרמו דרך אל המאגר הראשי (2). דפנות המאגר מתוכננות בשיפועים משתנים של עד 1:3 וגדות מתונות של 1:8 על מנת לאפשר בתי גידול שונים יחד עם הצורך ההנדסי באיגום כמות מים גדולה. מהמאגר, מתוכננת תעלה נוספת שחוזרת לתוואי הנחל המקורי ומאפשרת הזרמת המים הלאה במורד הנחל. הגדות המתונות ישולבו בצמחיה כאלמנט חוסם מבט שיסתיר את הצורך הממשי בגידור בטיחותי סביב המאגר ואזור בריכת השיקוע. במאגר תבוצע החלפת קרקע ושימוש בחרסית לאיטום הקרקע ככל האפשר לחילחול מים דרך דפנות המאגר ומתן היתכנות להתפתחות תשתית ביולוגית בחלק מדפנות המאגר.

בשולי המאגר מתוכננות 2 בריכות חורף (3+4) בשיפועים ועומקים משתנים ליצירת מערכת אקולוגית עונתית וייחודית שתמשוך אליה בעלי חיים שונים. תוספת בריכות החורף לא נבעה מצורך הנדסי אלא מתוך כוונה להוסיף תוכן עם מראה משתנה ועונתי לצד השטח התפעולי.

את המאגר מקיף אזור הביו-פילטר (5) שתפקידו לסנן ולטהר את המים לפני ההחדרה לאקוויפר בעזרת מערכת של בורות חילחול שיפוזרו בהיקף הביו-פילטר.

במקרה של שיטפון נוסף, בו המאגר צפוי לקבל כמות מים נוספת, ניתן להחליט האם המים במאגר יפונו או יוזרמו במורד הנחל באמצעות מערכת של סכרים ומשאבות.

פיתוח וצמחיה

בשטח החיץ שנוצר בין המאגר לאזור צמודי הקרקע (6) מתוכנן שיקום והשבת טבע עירוני לאזור. האזור יאופיין בשבילים צרים, פינות ישיבה מוצלות, ונטיעות רבות באופן אקסטנסיבי בשילוב צמחייה של אדמת החמרה. בשטחים אלה, שלא אמורים להיות מוצפים, תשומר קרקע מקומית שהיא אדמה קלה, יסולקו מינים פולשים ותבוצע השבה של מינים אופייניים לאדמות החמרה (מתוך נספח טבע עירוני לתוכנית 506-0687038).

תכנון הצמחיה מהווה אתגר בתכנון. השטח שנבחר הוא שטח מופר והצמחיה הקיימת שם היא פולשת או נטיעות גנניות. לפי סקר תשתיות טבע עירוני שנערך ב-2018 על ידי החברה להגנת הטבע, אותרו מינים בודדים מקומיים של צמחיה ובעלי כנף שיוכלו לשוב לאזור אם יינתנו להם תנאי המחייה המתאימים.

הבנת המערכת האקולוגית הכוללת וזיהוי אזורים המתאימים לשתילת סוגי צמחיה המתאימים לשטח, יחד עם יצירת תנאי הקרקע ופיסול הטופוגרפיה הדרושים עבור גידול סוגי הצמחיה השונים, מבוצע בשיתוף פעולה עם צוות משרד "ליגמ - פרויקטים סביבתיים".

מיני הצמחיה מתחלקים לאזורים השונים וביניהם שיקום והשבת צמחיית החמרה באזור הטבע העירוני, צמחיית מים שתתקיים לאחר הופעת המים המחולקת לבתי גידול לחים וצמחיה המתאימה לערוצים יבשים או שיטפוניים.

"תפיסת" השטח על ידי הצמחיה הרצויה, תתאפשר לאחר ניקוי השטח ממינים פולשים, ושתילה וזריעה של צומח טבעי טרם הופעת מי

חתך עקרוני

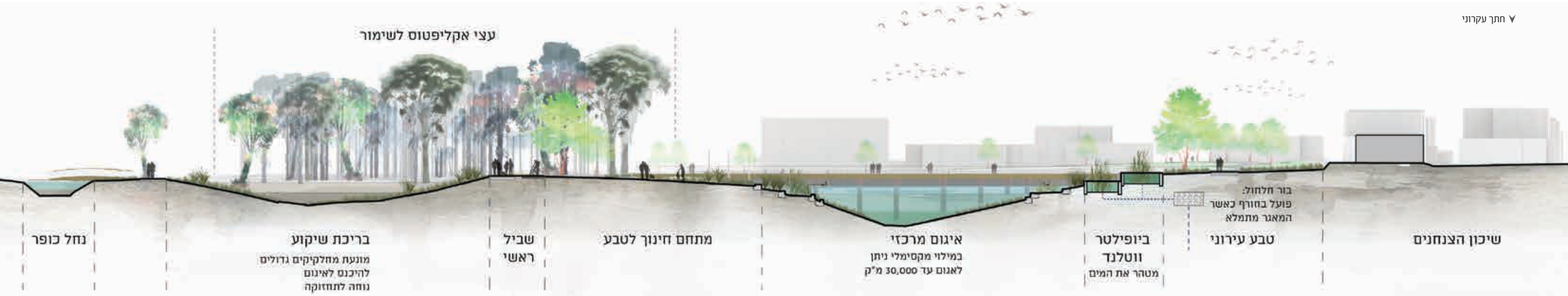

השיטפונות בחלוקה לאזורים השונים, שכן לא כל האזורים תלויים בהופעת המים.
בחלק המערבי של האזור, בין תעלת הנחל למאגר המתוכנן, ישנו אזור שבו עצי אקליפטוס המיועדים לשימור (7) וביניהם מתוכננות גינת כלבים ופינות משחק בעלות אופי טבעי המותאם לאזור.
בקרבת המאגר ובחלק המערבי ליד הנחל, מתוכננות כיתות לימוד חיצוניות (8+9) המיועדות להתכנסות ולימוד עבור תלמידים ומבקרים, בהן יהיה ניתן לקיים פעילות התומכת בהעלאת מודעות בתחום ניהול הנגר, צפייה במחזור המים במערכת איסוף, טיהור והחדרה, יחד עם התרשמות ממחזור החיים בשלוליות החורף ושהייה במרחבי הטבע העירוני.
את המרחב כולו מחברת מערכת שבילים בהיררכיות שונות וגשרים מעל תעלת הנחל, ובנוסף שביל אופניים המאפשר חציה של השטח מצפון לדרום ומחבר בין חלקי השכונה. שביל "צף" נוסף, חוצה את המאגר ממזרח למערב ומאפשר מעבר מאזור המגורים אל הפארק.
פארק מאגר שיכון הצנחנים הוא מקום והזדמנות לריסון, ניהול וטיפול במי שיטפונות בנחל כּפָר, יחד עם השבת ושיקום אזור טבע עירוני לכדי יצירת מערכת אקולוגית עדינה יש מאין, שתשמש את תושבי האזור כפארק פתוח ומקיים וכאזור לימודי כאחד.

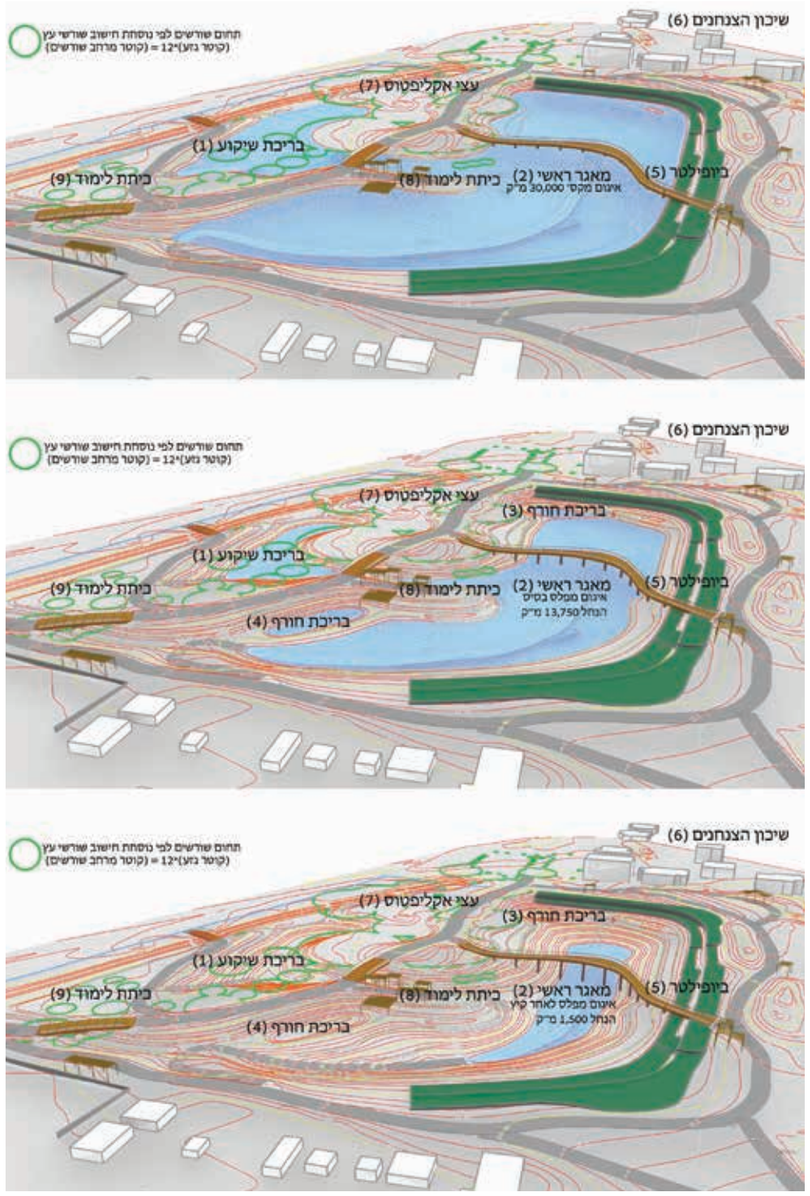

סכמות מתוך מודל העבודה המתאר את השינויים במפלס המים

המזמין: עיריית רמת גן: עדי אלוני - מנהל אגף תשתיות | אדריכלית נוף שגית קורן | מור חריר - מ. מחלקת חדשנות
צוות תכנון במשרד צור וולף אדריכלי נוף: אדר' נוף ליאור וולף, אדר' נוף אור צפיר, אדר' נוף ויקי גלוברמן
ניהול פרויקט: שלומי שרר, חברת "נימי ארץ - תכנון, ביצוע, בקרה"
צוות יועצים: אקולוגיה: "ליגם" - פרויקטים סביבתיים | בוטנאית הילה אברהם | דר' עידן שפירא - מנהל מחלקת אקולוגיה
הידרולוגיה ומערכות מים: הידרולוג יובל דותן, "ל.א.ו מרגולין יעוץ הנדסי"

הרחוב מתעורר לחיים

צילומים: ליאור טיטלבוים

פרגולה יערה

מק"ט 7982

בית ספר רמות בת ים | אדריכלות: ערן קולודיצקי

סרקו לפרטי המוצר

שחם אריכא
עושים סביבה יפה

רחוב הרקון כיום

חידוש מתחם הבורסה

אדר' נוף שגית קורן ואדר' רועי האוסמן

צילומים: אלישע האוסמן

את הכתבה הזו היה צריך לכתוב אדריכל אלישע האוסמן, שתכנן את רוב הפרויקטים של התחדשות מתחם הבורסה. אלישע היה אדריכל בהכשרתו אך בשל נישואיו לבתו של אדריכל הנוף המיתולוגי ליפא יהלום, נמשך לתחום אדריכלות הנוף ועבד למעשה כאדריכל נוף בהרבה מאד פרויקטים. לפני מספר חודשים אלישע נפטר בטרם עת לאחר שחלה במחלה קשה. הכתבה נכתבה בשיתוף עם אדריכל רועי האוסמן, בנו וממשיך דרכו של אלישע במשרד ומוקדשת לזכרו.

רקע

בשנות העשרים והשלושים התפתחו ברמת גן ובסביבתה הקרובה מוקדי תעשייה. בתחילת שנות ה-40 היו ענפי התעשייה השונים למקור הפרנסה העיקרי של תושבי העיר. בשנות ה-50 הוקם אזור התעשייה החדש באדמה שנרכשה בצפון העיר, האזור כלל בנייני תעשייה זעירה ומלאכה. בשנת 1968 נחנך הבניין הראשון של בורסת היהלומים באזור זה. בניין זה היווה סנונית ראשונה להתפתחותו של מה שמוכר כיום כמתחם הבורסה.

מתחם הבורסה הוא מנוע הצמיחה הכלכלי המרכזי של רמת גן. עד לא מזמן מתחם הבורסה סבל מתדמית ירודה בשל פעילות ועסקים מפוקפקים שהיו במקום. בעשור האחרון החלה מגמה של שינוי וכיום מדובר במתחם עסקים, בילוי ופנאי מהמובילים בישראל.

שטח המתחם הוא כ-340 דונם וכיום יש בו כ-40,000 מועסקים. מספר זה צפוי לגדול בשנים הקרובות ולהגיע עד כ-100,000 מועסקים שצריכים להגיע ולשהות במקום מדי יום. האתגרים המשמעותיים הם התחבורה והמרחב הציבורי - איך מביאים כל כך הרבה אנשים למקום כל כך צפוף ואיך מספקים סביבה נעימה להמוני משתמשים? בכדי לתת מענה קודמו תוכניות הן ברמה המתארית והן ברמת התכנון המפורט.

בהיבט התחבורתי התוכניות נשענות כמובן על תוכניות תחבורתיות ברמה הארצית ועל הקרבה האסטרטגית שיש למתחם הבורסה לתחנת הרכבת סבידור ולקו האדום של הרכבת הקלה. באשר למרחב הציבורי האתגר גדול - בכל שטח המתחם יש רק כ-3 דונם שטחים בייעוד שצ"פ ועוד כ-5 דונם כיכר עירונית על גבי חניון פרטי. יתר השטחים הפתוחים כוללים רחובות או שטחים פרטיים.

לפני כשנה אושרה תוכנית המתאר של מתחם הבורסה. התוכנית מאפשרת הוספת שטחי תעסוקה בהיקף של כ-3 מיליון מ"ר ובנוסף גם שטחים למלונאות, מסחר, תרבות ופנאי, בנייני ציבור, מעונות סטודנטים ומגורים (1750 יח"ד). את התוכנית ערך אדריכל דודי גלור ואדריכלי הנוף בצוות היו משרד מוריה אדריכלים.

בתוכנית המתאר הוגדרו מספר עקרונות מרכזיים וכלים תכנוניים שמטרתם שיפור המרחב הציבורי, מתן עדיפות להולכי רגל, רוכבי אופנים ומשתמשי תחבורה ציבורית.

רחוב הרקון - הדמיה

התפקיד המרכזי שממלא מתחם הבורסה בכלכלת העיר וההבנה שקידומו ומיתוגו מחדש מחייבים שינוי מהותי במערך התנועה ובמרחב הציבורי, הגדירו את קדימותה של תוכנית מפורטת לשינוי ושדרוג חמישה רחובות - תובל, היצירה, הרקון, שהם ובצלאל. מתחם הבורסה הוא דוגמה מובהקת לשיתוף פעולה פורה וטוב בין אגף התנועה ואגף התכנון. עקרונות התכנון התנועתי והנופי שולבו יחד וכללו:

1. מתן עדיפות להולכי רגל - הרחבת המדרכות ויצירת רחבות שהייה ברחוב באמצעות הצרת מסעות והפחתת מקומות חניה.
2. הוספת שבילי אופניים.
3. הנגשת המרחב הציבורי.
4. שיפור התנאים לעידוד המסחר המתחדש.
5. נטיעת עצים בבתי גידול איכותיים.
6. שיפור ויזואלי של המרחב הציבורי ואיפיון שפת רחוב ייחודית לאזור הבורסה.

התכנון המפורט נוהל על ידי החברה הכלכלית ומינהלת הבורסה והובל במשותף על ידי אדריכל אלישע האוסמן ומתכנן התנועה גור פוכס ממשרד דגש.

התכנון היה מורכב מאד: מדובר ברחובות פעילים מאד, רוויי תשתיות, חלקן מאד ישנות וירודות. היקף העבודות היה מאד רחב וכלל עבודה ב"פינצטה" על כל מקטע רחוב והתאמה לכל בית עסק. פרט לשינויים שנעשו לפי עקרונות התכנון נעשו כמה מהלכים משמעותיים:

1. בהתאם לתוכנית סטטוטורית שאושרה בשנת 99, תוואי רחוב הרקון, בחציו המזרחי, הוסט דרומה. בשינוי הושגו שני דברים - החיבור בצומת עם רחוב היצירה שופר מבחינה תנועתית והחלק הישן של הרחוב נסגר לתנועת כלי רכב והפך להיות מדרחוב רחב ונעים לטובת הולכי הרגל.
2. הוחלט לסגור לתנועת כלי רכב את המקטע המערבי של רחוב שהם ולהפכו לרחבת שהייה ירוקה ומוצלת עבור הולכי רגל. לשינוי זה מספר יתרונות: הוא מפחית את הבלגן התנועתי שיש בצומת בגין-שהם-הרקון-גשר דורי (יותר מדי רחובות על צומת אחד), הוא מאפשר יצירת פינת שהייה נעימה ברחוב עבור הולכי הרגל ומייצר קבלת פנים נעימה יותר לכל מי שמגיע למתחם הבורסה מכיוון מערב.
3. שפת רחוב - רועי האוסמן פיתח שפת רחוב ייחודית למתחם הבורסה. הוא "פירק" את צורות היהלום והרכיב דוגמת ריצוף שכוללת גם אריחים משולשים ובשיתוף פעולה מול חברת איטונג פותח במיוחד לבורסה אריח שכולל בתוכו גם שברי מראות שמנצנצים בעדינות מתוך המדרכה. התוצאה - אריח של פעם דגם "יהלום". צורות המשולשים מופיעות גם בפרטי הערוגות ופינות הישיבה המגוונות. לריהוט הרחוב נבחרו פרטים איכותיים בקווים נקיים ומודרניים.

רחובות מתחם הבורסה

רחוב תובל

רחוב תובל היה הרחוב הראשון שקודם. התכנון המפורט הסתיים בסוף שנת 2015 ובתחילת 2016 החל הביצוע.

תכולת הפרויקט

תשתיות רטובות - קווי מים, ביוב וניקוז חדשים.

עבודות תאורה ותקשורת - עמודי תאורה חדשים והכנה לסיבים אופטיים לכל אורך הרחוב לצורך מערכות "עיר חכמה".

עבודות סלילה ופיתוח נופי - שינויים גיאומטריים, סלילת שביל אופניים, חניות מרוצפות, פרטי ריצוף וריהוט רחוב ייחודיים לבורסה, שימור עצים קיימים, תוספת צמחיה ועצים, ביצוע קטע נסיוני לבית גידול באדמת מבנה, שיפור מערך איסוף ופינוי האשפה - טמוני קרקע איכותיים במקום פחים ודחסניות בחוץ.

רחוב הרקון

המהלך המשמעותי ברחוב הרקון הוא פתיחת קטע חדש לרחוב וחיבור חדש לרחוב היצירה ובמקביל סגירת החלק הישן לטובת מדרחוב. יש עדיין מספר קטן של כלי רכב שמורשים להכנס לחניות מאושרות שהיו לבניינים ברחוב (חניונים

רחוב תובל - הדמיה

רחוב תובל - לפני

רחוב תובל - כיום

מאד קטנים) וכן כניסה לרכב תפעולי - הבקרה נעשית באמצעות עמודי מחסום חשמליים.
היקף עבודות התשתית הוא בתכולה דומה לרחוב תובל רק שבנושא בתי הגידול לעצים עברנו לפרטים עירוניים חדשים המבוססים על פרט שטוקהולם ושלושה עצים שהיו ממוקמים בתוך סבך גדול של תשתיות נשתלו בפרט מסוג טריטיוב. גם ברחוב זה התשתיות הקיימות היו אתגר לא פשוט ונעשה מאמץ גדול להכניס כמה שיותר עצים בין כל קווי התשתית הקיימים והמחודשים.
ביצוע הרחוב והמדרחוב הושלמו לפני מספר חודשים.

סגירת רחוב שהם

בימים אלו מושלם התכנון המפורט למקטע זה ובקרוב יחלו בביצוע.

רחוב היצירה

התכנון הראשוני אושר וכיום עובדים על תכנון מפורט. הביצוע יהיה תלוי גם במימוש חלק מתוכניות המגרשים הפרטיים לאורך הרחוב. עקרונות התכנון שיושמו בתובל ובקרון ממשיכים גם ברחוב זה.

רחוב בצלאל

יש רק תכנון ראשוני.

אני רוצה לסיים בנימה אישית - עבודת אדריכל הנוף במקום כמו מתחם הבורסה מצריכה בנוסף ליצירתיות ויכולת העיצוב שנדרשות מכל אדריכל נוף ואדריכל, גם הרבה סבלנות, גמישות בתכנון ויכולת עבודה בצוות. אלישע נתן מענה לכל הדרישות באופן מקצועי ונעים. מצד אחד הוא היה קפדן ועקשן ללא פשרות, ויעידו על כך הקבלנים ואנשי התשתיות, ומצד שני הוא הבין את האילוצים שאי אפשר לשנות ופעל מתוך אכפתיות גדולה למצוא פתרונות שלא יבליטו את המגבלות והאילוצים הללו. היו לנו שיחות רבות ולמדתי ממנו המון. ברמת גן הוא בהחלט השאיר את חותמו. יהי זכרו ברוך.

דוגמת ריצוף

פרויקטים נוספים

חשוב לציין שבמתחם הבורסה מקודמים עוד מספר פרויקטים משמעותיים הקשורים לשינויים בתנועה ושיפור המרחב הציבורי:

1. שדרוג רחוב בגין והוספת שביל אופניים של רשת 'אופנידן' לאורכו. מקודם באמצעות נתיבי איילון ואדריכלי הנוף הם מוריה אדריכלים. הסתיים התכנון המפורט ובקרוב יצא לביצוע.
2. שדרוג רחוב ז'בוטינסקי במסגרת הקו האדום, בשיתוף משרד התחבורה ונת"ע, אדריכלי הנוף הם משרד מקום. הסתיים תכנון ראשוני.
3. שדרוג כיכר שניצר - כיכר עירונית מוגבהת בין מבנים. אדריכלי הנוף הם משרד אב. נמצא בתכנון מפורט. בכיכר הקיימת הוקם כבר בשנת 2018 מתחם האוכל המקסים "המכולות". שתוכנן ע"י משרד ב.או אדריכלים.
4. הוספת נתיבים לתחבורה ציבורית ברחוב אבא הלל. מקודם באמצעות נתיבי איילון, אדריכלי הנוף הם משרד מרחבים. נמצא בתכנון ראשוני.
5. קידום פרויקטי "פלייס מייקינג" ברחבי המתחם - פינות ישיבה ניידות, אדניות עם צמחי תבלין, צביעת בניינים, תאורה מיוחדת, כסאות על עמודי מחסום ועוד.
6. במסגרת כל מגדל חדש שנבנה, מתוכנן המרחב סביב הבניין כחלק רציף והמשכי למרחב הציבורי הן מבחינת המפלס והן מבחינת חומרי הגמר. כל צוות תכנון שעובד בפרויקט באזור הבורסה נותן את חלקו לכלל המתחם. כבר כיום יש מספר פרויקטים שסיימו בנייה והתוצאות ניכרות. מספר רב של פרויקטים נמצאים בבנייה או בשלבי תכנון ובראייה קדימה לעוד מספר לא רב של שנים, נראה שמתחם הבורסה ייראה כמו החזון בתוכניות.

אדריכלית נוף שגית קורן, עיריית רמת גן
אדריכל רועי האוסמן

Reconcrete
מִחְזוּר בְּבֶטוֹן אַדְרִיכָלִי

®Studiobeton המומחים בבטון אדריכלי, מעל שלושה עשורים של ניסיון ביצועי ופיתוח ידע טכנולוגי בתחום הבטון בארץ ובעולם. כחברה בעלת ערכים כשוויון חברתי, שקיפות ומודעות סביבתית נרתמנו לטובת פיתוח מוצרים המותאמים להנגשה ולסביבה והובלנו את מהפכת ההנגשה בבטון אדריכלי בעשרות אתרים לאומיים באמצעות מוצרנו ®parkways - חיפויי קרקע אקולוגיים. עם השנים התפתחה אצלנו המודעות לפגיעה האקולוגית של תעשיית הבטון והצמנט בטבע והחלטנו להשקיע בחיפוש ובמציאת דרכים יצירתיות להפחתת ולמזעור הפגיעה בטבע ככל שניתן ולהפחתת זיהום האוויר בתהליכי ייצור וצריכת הבטון.
אתגר משבר האקלים הגלובלי הביאנו לפעול למען הטבע.
רק לאחר עשור של מחקר, פיתוח וביצוע פרויקטים ®Studiobeton גאה להשיק את סדרת ®Reconcrete - מִחְזוּר בבטון אדריכלי ®Reconcrete Heavy duty חזק מבטון, נסדק פחות, עביד יותר, עמיד ליד ים, יפה, חשוף, צנוע, ב-RAL גוונים ובעל ערך מוסף. למִחְזוּר בבטון יש יופי ואופי.
השימוש בחומרים מושבים מוביל להפחתת וצמצום הפליטה לאוויר של מזהמים הנוצרים כתוצאה מתהליך יצור הצמנט לבטון, השינוע התחבורתי ושריפת האבן לצמנט ובנוסף לצמצום הנזק הסביבתי של המחצבות והפגיעה הנופית. ניתן לעשות שינוי. זה הזמן וזה המקום למהפכת ה-®Reconcrete.
®Studiobeton מסייעת באמצעות מוצריה לשיקום מחצבות בהתאמה נופית.

עכו - בימת הים | ®Reconcrete - דגם CNAAN | רם אייזנברג עיצוב סביבה

מגדל דוד - ירושלים | ®Reconcrete דגם PARIS | קימל אשכולות אדריכלים

®Reconcrete תערובות ומוצרים המכילים צמנטים מושבים אליהם חוברים על פי בחירה חומרים מושבים כגון פסולות בטון, מחצבה, פלסטיק (המפחית שימוש בברזל בבטון), זכוכית, שברי רעפים ומִחְזוּר פסולת בניין בבטון. התוצאה הינה בטון אדריכלי ממוחזר ללא טיפול ותחזוקה.
®Reconcrete באמצעות ניסיון מוכח, מחקר פיתוח וביצוע זה אפשרי. יצירה אינסופית בבטון אדריכלי ממוחזר תוך חשיבה אחראית ומקיימת. בכלכלה מעגלית הזבל של האחד הוא האוצר של האחר. תמיד להחזיר לטבע.
®Studiobeton נמדדת בטונות של הפחתה של זיהום לאוויר וניצולת חומרים מושבים.
השימוש בבטון כחומר מכיל התפתח ב-®Studiobeton לאורך שנים תוך הבנת המצוקות, ההקרבה והאיזונים בין צרכי האדם, ההנגשה והשמירה על הטבע. ®Studiobeton שמחה להוביל מהפכה טכנולוגית במִחְזוּר בבטון אדריכלי ונכונה לייעץ ולהדריך בביטחון ובאחריות אדריכלים, תעשיות בטון ופרויקטים מקומיים ובין-לאומיים, תוך הקפדה יתרה על תקנים, טכנולוגיות, האדם והסביבה.

כשהדרך היא המטרה ®Reconcrete הופכת ממוצר למתודה אדריכלית. שילוב רעיונות אדריכליים ותערובות ממוחזרות בגמר ובגוון לפי התאמה נופית ביצירה אינסופית, עמידות ואחריות למאות שנים.

Reconcrete מחזור בבטון אדריכלי
PARKWAYS® דרכים אדריכליות נגישות לסביבה
Studio Beton® PARKWAYS® המומחים בבטון אדריכלי
לתת אמת לקבל אהבה
אוניברסיטה לבטון אדריכלי | פיתוח, יעוץ טכנולוגי הדרכה ותמיכה | מִחְזוּר חומרים בבטון
www.studio-beton.co.il | studiobeton@012.net.il | מושב נהלל | 052-7730044 | 04-6415541
מעיר בתעיר לעבודה תו איכות

המשכיות הנוף העירוני ההיסטורי ברקמת עיר מתחדשת[1]

כיצד אדריכלות הנוף מסייעת להמשכיות של נוף עירוני היסטורי, גן הבנים

אדר' נוף יעל סופר

מימין - תוכנית מקורית לחלק הדרומי של גן הבנים, אד' הנוף משה כבשני, 1961. משמאל תוכנית מוצעת של אד' הנוף שלמה וינברג משנת 1948 שלא בוצעה. מקור מחלקת גנים ונוף ומחלקת שימור, עיריית רמת גן

אדריכלות נוף ונוף עירוני היסטורי

תפיסת שימור הנוף העירוני ההיסטורי (נע"ה)[2] התפתחה במחצית השנייה של המאה ה-20 והתגבשה כגישת תכנון הוליסטית - Historic Urban Landscape (HUL) בתחילת שנות ה-2000 [3] (Sánchez, 2020). העיסוק במשבר הסביבתי בסוף המאה ה-20 השפיע משמעותית על תחום שימור מורשת התרבות והנוף. בהתאם לתפיסה האקולוגית/סביבתית, הנוף הוא "ביטוי למערכות יחסים מתמשכת, בין הפרט והחברה לטריטוריה מוגדרת. הופעתו היא התוצאה של פעולות לאורך זמן בין גורמים טבעיים ואנושיים ושל השילוב ביניהם"[4]. הגדרה זו משקפת את השינוי התפיסתי, בו הנוף והסביבה הפכו מאובייקט סטטי למערכת דינמית.

ההכרה בשטחים פתוחים ומורשת נע"ה כהיבט חיוני בסביבה, מקיימת, תרבותית, חברתית וכלכלית ושילובם בתכנון עירוני, הפכו לאחת המטרות המרכזיות באג'נדות תכנון עירוני גלובליות, בהתמודדות עם אתגרי האקלים, גידול האוכלוסייה וההגירה.

לאור אתגרים אלו, אדריכלות הנוף ממלאת כיום תפקיד מפתח, לא רק בתכנון שטחים פתוחים עירוניים אלא גם ביישום תפיסה תכנונית מרובדת המחברת בין דיסציפלינות של שימור, קיימות ותכנון עירוני. תפקיד זה משקף את הרחבת תפקיד אדריכלי הנוף, ממתכנני שטחים פתוחים ופארקים לשותפים מובילים בצוותי תכנון בינתחומיים.

המרחב הנופי ברמת גן הוא דוגמה חיה להתמודדות עם אתגרי שימור ושילוב נוף היסטורי בעיר. מורשת התכנון של ריכארד קאופמן ומשה כבשני בגני הפסגה: אברהם, שאול והבנים, כיכרות ושדרות העיר וקריית האמנים בגדת הירקון, הם חלק מדוגמאות למכלול המרחבים הייחודי בעיר.

מפרקטיקה למחקר

המפגש שלי עם נוף רמת גן, החל בעבודתי על פרויקט שימור והתחדשות גני הפסגות ברמת גן בין השנים 2005-2016 עם אדריכלי הנוף גדעון שריג ולב ווקסמן. הכרזתם של גני הפסגה כאתרי מורשת תרבות לשימור בשנת 2010, לצד הצורך לשקמם ולהתאימם לצרכי העיר המתפתחת, הציבו בפנינו המתכננים, דילמות וקונפליקטים הנוגעים לסוגיות שימור והתחדשות הלכה למעשה בגנים היסטוריים בעיר. עוד נכחתי לראות בשנים אלו ולאחריהן כי המודעות בקרב מתכננים לערכי נע"ה בהתחדשות העירונית נמוכה במקרים רבים או נעדרת בכלל. כך נולד הרעיון לחקור תחום זה מתוך ההבנה כי הצורך להרחיב את הידע ולפתח מדיניות וכלי תכנון לשילוב נע"ה הינו צו השעה לאור מגמות הציפוף וההתחדשות.

ממחקר לפרקטיקה

המרחב הפתוח הבין-בנייני, יוצר מערכת פיזית, וויזואלית לשהייה, תנועה ומבטים בעיר. במערכת זו, תכונת ההמשכיות (Continuity) מתבטאת במימדי מקום - מרחב וזמן, במרכיבים מוחשיים - (פיזי וטריטוריה) ולא מוחשיים (זיכרון, אסוציאציות, מסורות). תכונת ההמשכיות בנוף עירוני היסטורי, מאפשרת לשמור בסביבה עירונית דינמית על האופי והערכים שנוצרו מריבוד שכבות טבעיות ומעשה ידי אדם.

[1] מבוסס על מחקר כחלק מלימודי Ph.D. בהנחיית פרופ' טל אלון מוזס, המסלול לאדריכלות נוף בטכניון.

[2] גישת הנוף העירוני ההיסטורי, Historic Urban Landscape (HUL), היא תפיסה תכנונית המשלבת ראיה הוליסטית מרובדת לבחינת מרכיבי הנוף העירוני. כגישה היא מעבירה את הדגש משימור מונומנטים או מוקדים עירוניים, לשמירה ופיתוח של רקמה מרחבית. תהליכים אלו משלבים את תכונות כל מרכיבי הסביבה הפיזיים, חברתיים, תרבותיים כלכליים וסביבתיים בני קיימא.

[3] Sánchez, M. L., Cabrera, A. T., & Del Pulgar, M. L. G. (2020). Guidelines from the heritage field for the integration of landscape and heritage planning: A systematic literature review. Landscape and Urban Planning.

[4] European Landscape Convention, 2000

תרשים השדות הרעיוניים של המחקר

מבט צפונה מגן הבנים לרחוב צל הגבעה, בית הספירלה וצפון רמת גן. 2013

במחקר בחרנו להתמקד בזיהוי היבטים שונים של תכונת ההמשכיות של נע"ה במרכיבים וטיפולוגיות נופיות, ותרומתם ליעדי עירוניות וקיימות ברקמה המתחדשת. חקירה זו מציבה את כלי הניתוח והתכנון מתחום אדריכלות הנוף כחוליית הקשר בין תחום השימור ותכנון הערים.

דוגמאות לתכונת ההמשכיות בשיקום, שימור וחידוש מרחב גן הבנים ברמת גן

שלוש הדוגמאות הבאות של מרכיבים מוחשיים ולא מוחשיים ואופן הטיפול האדריכלי נופי בהן, מציגות את תכונת ההמשכיות ותרומתה להיבטי עירוניות וקיימות בגן יד לבנים.

הגן תוכנן בשיתוף פעולה של משרדי האדריכלים שריג, וקסמן ואלישע האוסמן, על סמך תיק תיעוד ממשרד נעמי עשט-רוזנצוויג, בליווי מחלקות השימור והתכנון של עיריית רמת גן.

רכס הכורכר עליו תכנן כבשני את הגן, הוכרז כבר בימי המנדט כשטח טבעי ייחודי. מסלע הכורכר החדיר למים המשמש בית גידול ייחודי בעיר, הוא מרכיב טבעי קדום, ששמירתו מחזקת את היבטי ההמשכיות וקיימות במרחב. בתוכניות השיקום, הגדרנו את המדרון הצפוני בגן כטבע עירוני. בשיתוף החברה להגנת הטבע קבענו אזורי אל-געת לצד הנחיות לשתילה וטיפוח צמחיה מקומית. שבילים צרים ללא ריצוף, מובילים לרחבות תצפית עם מבטים נדירים על העיר וסביבתה.

מעברי מדרגות ושבילים מאבני שכבות. את מעברי המדרגות והשבילים המובילים לגן מהרחובות כללנו ב"קו הכחול" של הפרויקט. הם הקשר הפיזי והוויזואלי לגן כחלק ברקמה מקושרת, הליכתית מקומית. מיקום השביל הצפוני בתכנית השתנה בשל רגישות המדרון ולבסוף לא בוצע מאילוצים שונים.

שמירת טיפולוגיית המעברים והמדרגות ההיסטוריים מחזקת המשכיות של שפת העיצוב, החומר ומלאכת הבנייה באבן המקומית. הצורך בנגישות ובטיחות תקניים בהם, הוביל לפילוס מחודש של שבילים, מילוי מוקפד בין המישקים של אריחי האבן, הוספת מעקות וטקסטורות מקומיות לכבדי ראיה.

רחבת הטקסים והבמה נבנו בשנות ה-80 והם מאוחרים ביחס למרכיבי הגן המקוריים. עם זאת לטקסי ימי הזיכרון בהם, משמעות נרחבת ברמה תרבותית, חברתית וקהילתית. שיקומם לצד הוספת מעקה תורמים להמשכיות של מימדי זיכרון ומסורת לא מוחשיים בגן.

חלופה לתוכנית שימור וחידוש גן הבנים 2013 על רקע תצלום אוויר. בפועל שביל צפוני נגיש מרחוב צל הגבעה לא בוצע, בגלל רגישות מדרון הכורכר.
תכנון אד' נוף יעל סופר משרד שריג וקסמן אד' נוף בע"מ

יעל סופר, אדריכלית נוף, מרצה, Ph.D. Candidate, הפקולטה לארכיטקטורה ובינוי ערים, המסלול לאדריכלות נוף, הטכניון, חיפה

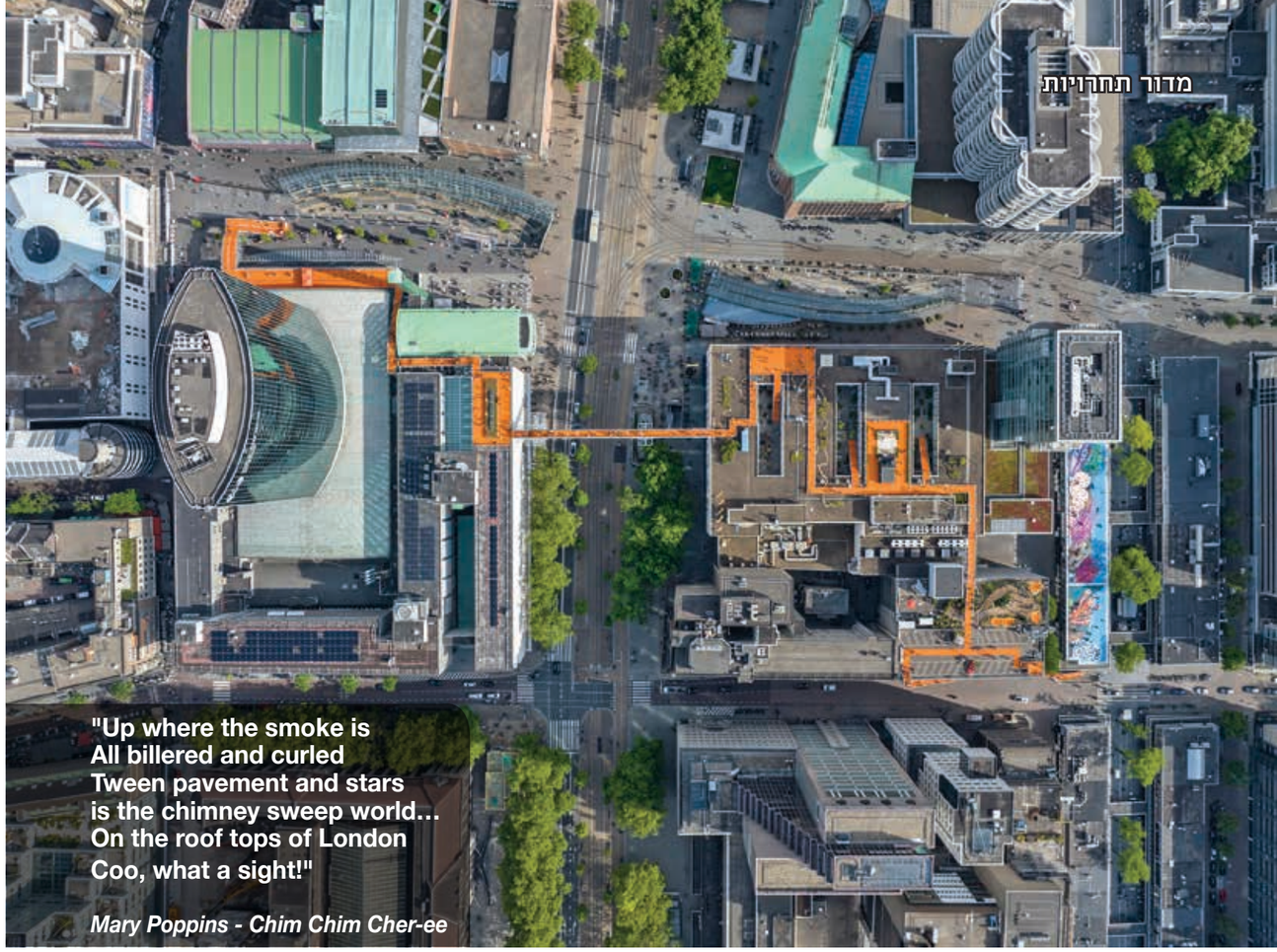

מבט על המסלול הכתום כולל הגשר. צילום באדיבות: Rotterdam Dagendagen

על גגות רוטרדם

אדר' נוף יפעת גל שפייזמן, אדר' נוף ג'ולי לוי פלד

לפני כמעט 60 שנה עמדה מרי פופינס עם ברט על גגות לונדון, ושניהם הביטו בהתרגשות סביבם וראו עולם אחר, עולם שנגלה רק למנקי הארובות, מרחב חדש נסתר. כשעמדנו ברוטרדם, על השטיח הכתום, בפרויקט Rotterdam Rooftop Walk זה הדבר שעבר לנו בראש Coo what a sight! כפי שמרי וברט שרו, כך הרגשנו בגובה 29.5 מטרים, משקיפות על הגגות והעיר.

לפני שנים מספר, פנה אלינו מנהל בית ספר 'גבעון' בתל אביב, יונתן עוזיאל, עם חלום. הוא פנה אלינו כי התקשה לקבל את מראה חצר בית הספר שקיבל לנהל. החצר היתה לא נעימה לשהייה, מנוכרת וחשופה לשמש. הוא הבין כי, בנוסף להיותה מקום לא שימושי ולא נעים לשהייה, יש כאן פספוס והיא אינה מעניקה מענה פדגוגי ורגשי לילדים. הוא ביקש כי נתכנן חצר פדגוגית טבעית, כדוגמת מגוון חצרות מוסדות חינוך אחרים שתוכננו בשנים האחרונות. האתגר המשמעותי היה שבית ספר גבעון ממוקם על גג. ולא סתם גג, גג קניון ה-TLV בתל אביב. מתחם

בית ספר גבעון

הגשר. מבט חדש על העיר. צילום: JI אדריכלות נוף

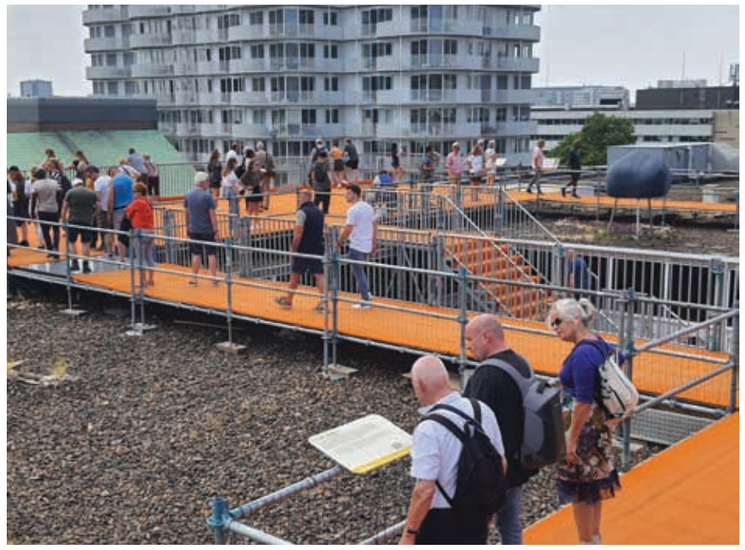

התערוכה נפרשת על המפלסים השונים. צילום: JI אדריכלות נוף

עירוב שימושים אורבני, הצפוף במדינה, הכולל מגורים, מסחר, קאנטרי, פארק ומוסדות חינוך. המטרה: להכניס את הטבע דווקא כאן. לאפשר לילד הגדל כאן לגעת ולהיות עטוף בטבע.

החצר הקיימת היתה, כאמור, מנוכרת ולא נעימה. היא כללה משטחי ריצוף וגומי ומספר מתקני משחק מפלסטיק והצללה מלאכותית. מעט הירוק התבטא בכמה ערוגות קטנות שהתאמצו לשרוד.

עיריית תל אביב נרתמה לפרויקט ובתמיכתה הנדיבה נרתמו כולם לאתגר ההנדסי והאדריכלי והחצר שינתה פניה. היום החצר כוללת גבעות צמחיה, אזורי משחק בין הגבעות ואזורי לימוד מוצללים והכל בשילוב צמחיה וחומרים טבעיים כדוגמת בולי עץ, חול ומים. החצר פורחת והילדים והצוות גם כן. מתרגשות מההצלחה, החלטנו לגשת לקול קורא לתחרות 'חלוצי הגגות' של עמותת '**מוסללה**'. העמותה, ששואבת השראה מהארגון ההולנדי שהפיק את פסטיבל הגגות ברוטרדם Rotterdam Dagendagen, רואה למטרה להעלות מודעות לפוטנציאל האדיר של הגגות לשיפור איכות החיים של התושבים והחוסן העירוני. לשמחתנו זכינו במקום הראשון במימון קרן רונן הררי, ונשלחנו לראות את הפרויקט המופלא ברוטרדם על גגות העיר.

רוטרדם הינה עיר מיוחדת בין ערי אירופה. העיר עברה במלחמת העולם השנייה, בעת הכיבוש הנאצי, הפצצה מאסיבית, שגרמה להרס טוטאלי של מרכז העיר. בשונה מערים אירופאיות אחרות שעברו הפצצות בתקופה זו והחליטו לשחזר את עריהם למצב ההיסטורי, תושבי רוטרדם החליטו כי ינצלו את המצב לבנות עיר חדשה ומודרנית. התכנון כלל צירי תנועה רחבים ומבנים רבי קומות עם גגות שטוחים, בשונה מהבנייה ההיסטורית האירופית של גגות משופעים. בעיר קיימים היום 18.5 קמ"ר של גגות פנויים, אשר מהווים פוטנציאל לעולם חדש, שיכול להוות הרחבה משמעותית של המרחב הציבורי ופתרון תשתיתי לאתגרי העתיד בעיר המצטופפת.

פעם בשנה למשך חודש, מקיימת Rotterdam Dagendagen פסטיבל על גגות העיר. הגגות

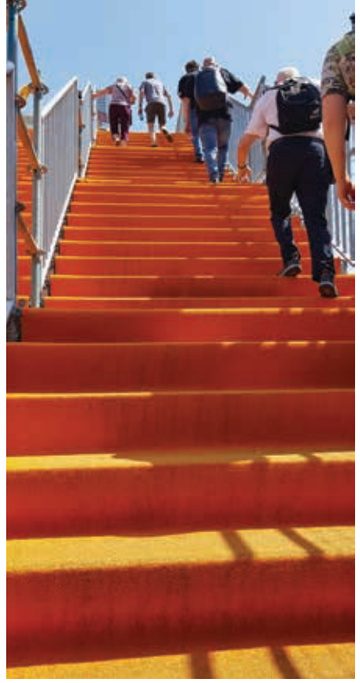

גרמי מדרגות מובילים לגשר ולמפלסי הגגות השונים. צילום: JI אדריכלות נוף

מקבלים פונקציונליות זמנית ואנשי העיר מוזמנים לעלות לגגות למגוון פעילויות - מהופעות מוסיקה וריקוד, מסעדות ואזורי מפגש, ועד מקומות למידה, ספורט ועוד. המטרה העליונה היא חשיפת הציבור והעלאת המודעות לנושא הפוטנציאל של הגגות.

השנה הפרויקט היה שאפתני במיוחד. Léon van Geest (לאון ואן ג'יסט) ו-Nikki Kamps (ניקי קמפס), מנהלי ה-Rotterdamse Dakendagen ויוזמי ה-Rooftop Walk ברוטרדם, החליטו ללכת צעד אחד הלאה. הם שאפו לאפשר לתושבים לחוות את התחושה של חיבור הגגות ביניהם וחיבור של הגגות עם התשתית העירונית של הרחובות. "תמיד היה לנו את החלום לתת לאנשים ללכת מגג לגג." אמר לנו לאון, "אם אתה באמת רוצה נוף גג, שכבה חדשה בעיר, אתה צריך לחבר בין הגגות". גולת הכותרת השנה היתה ה-Rotterdam Rooftop Walk - גשר אווירי בנוי על שני עמודי פיגומים ענקיים בגובה של 29.5 מ' ובאורך של 60 מ', החוצה את ה-Coolsingel, אחד הרחובות החשובים ביותר של רוטרדם. אורכה הכולל של הטיילת הכתומה היה 600 מטר. הפרויקט היה פתוח 32 ימים וביקרו בו 204,000 איש.

החוויה מדהימה. הגשר בולט מאד, במיקום מרכזי ומהווה מוקד משיכה חזק. עשרות אלפים של אנשים, בני המקום, תיירים מהמדינה ומבחוץ הגיעו במיוחד כדי לראות את הפרויקט. "רצינו להיות רועשים, רצינו שישימו לב", הסביר לנו לאון. "רצינו להיות שם עבור קהל רחב מאוד, ולכן היה לנו חשוב להיות במרכז העיר כדי שהאמירה הזו תהיה כמה שיותר נועזת".

באמצעות משיכה זו הצליחו היזמים להביא אנשים ולהציג בפניהם את סיפור הגגות. בתערוכת הגג מראים אמנים, מהנדסים, מעצבים ואדריכלים את הפוטנציאל הקיים אם נשתמש בגגות שלנו ביעילות לצמחיה, השהיית מים, ייצור מזון וייצור

בית קפה וגינה מניבה על גג. צילום: JI אדריכלות נוף

פארק גינון בר על גג. צילום: JI אדריכלות נוף

פסל של רנואר בהשאלה של מוזיאון האמנות העירוני, מתוך מבחר פסלים בתערוכה (Venus Vectrix 1914). צילום: JI אדריכלות נוף

אנרגיה. הגשר האווירי, אמר לאון, הוא "מטאפורה למה שאנחנו רוצים לעשות בעיר. אבל חשובה יותר", הוא מוסיף, "היא התערוכה. כל מיצב מציע דרך אחרת לחדש את שטחי הגגות כדי לטפל בבעיות כגון צפיפות, שינויי אקלים והפקת אנרגיה".

נכון להיום, גגות בנויים, בדרך כלל, כך שיוכלו לשאת את המשקל של משקעים, תשתיות ותחזוקה. מה שמציעים כאן הוא הרבה מעבר לכך. הגג יוכל להחזיק עומס של אנשים, הוא יהיה ירוק, יהיו עליו פאנלים סולאריים, הוא יוכל להשהות נגר, הוא ירחיב את הטבע העירוני, את אזורי הפנאי ועוד. מבנים חדשים יצטרכו להיבנות ביתר יציבות ומבנים ותיקים יצטרכו לעבור חיזוק.

רוטרדם אינה העיר הראשונה שעוסקת בגגות. ישנן מספר דוגמאות מרשימות מהעולם, ביניהן מוכרות טיילות ה-highline בפריז (Promenade Plantée) וה-highline בניו יורק, וגשרי הצמרות בסינגפור. הקמת רשת של צירי הליכה, פארקים, המחברת בין המקומות השונים בערים, היא רק עניין של זמן.

כמות השטחים הפתוחים בערים בישראל מצטמצם אך כמות התושבים גדלה. החיבור בין גגות העיר יכול להיות אמצעי לתפקוד טוב יותר של הערים ולשיפור איכות חייהם של התושבים. החכמה תהייה לעשות את השכבה הזו בקישוריות אנכית נכונה וכשכבה המכילה את מגוון התפקודים אותם אנו פוגשים בחיינו - גני ילדים, בתי ספר, פארקים, מוסדות ציבור, מסחר תעסוקה וכמובן מגורים, בשילוב שכבה ירוקה שתוכל לספק תוספת לירוק החסר, עידוד מגוון ביולוגי, השהיית מי נגר, גידולי מזון ותחליפי אנרגיה.

לאחר התחרות, הוזמנו ע"י מארגני הכנס, ארגון **מוסללה** והמרכז **לעיצוב אורבני של עיריית ירושלים**, להצטרף לעלות לאחד הגגות בירושלים, וליהנות מהנוף הייחודי של העיר, מאוכל מופלא וממפגש חברתי. השהייה על הגג, עושה לך משהו. היא נותנת תחושה חדשה ורעננה, פתיחות וקרבה אחרת לשמיים ולטבע. מעניין יהיה לדמיין כיצד תראה רשת הגגות הירושלמית בעוד עשרות שנים, לעומת רשת הגגות של תל אביב או ערים אחרות. מה שבטוח הוא, שאדם שחי כל חייו על הקרקע, ולפתע נחשף לעיר שבה גדל מלמעלה, מגלה את עירו מחדש באופן שמעולם לא ראה בעבר, ויתכן שאף לא דמיין.

לקטלוג התערוכה ברוטרדם:
https://rotterdamsedakendagen.nl/dakencatalogus

אדריכליות נוף יפעת גל שפייזמן וג'ולי לוי פלד, הן שותפות במשרד JI אדריכלות נוף
התחרות ביוזמת עמותת 'מוסללה' ובמימון קרן רונן הררי

ריצוף מנקז אבן טבעון, מתחם קומברס רעננה, צור-וולף אדריכלי נוף

הקטנת עצמת ההצפות במרכזי הערים

ארועי גשם חזקים המורידים כמות גדולה של משקעים בפרקי זמן קצרים גורמים מידי חורף להצפת רחובות בשכונות רבות ברחבי הארץ.
בשנים האחרונות אנחנו עדים לתופעת - מזג האויר "השתגע".
עם התרחבות וגידול הערים,נסללו כבישים חדשים רבים ונותרו מעט מאוד שטחים ירוקים המאפשרים חלחול טבעי.
מערכת ריצוף מנקז הינה פתרון הנדסי ואדריכלי להתמודדות עם תופעת ההצפות, המתעל מי נגר עילי הנצברים ע"ג מדרכות, מגרשי חניה ומיסעות ע"י החדרתם למי תהום.
מערכת ריצוף מנקז הינה תחליף לריצוף באספלט או באבנים משתלבות והינה פיתרון להגדלת אוגר הביניים הנמצא מתחת לריצוף.

ריצוף מנקז "אקוסטון" משמש לפיתרון מספר בעיות הנדסיות:
העשרת מי תהום, ויסות וניהול מי נגר, ריצוף באיזורים שאין בהם מערכות ניקוז או שאין בהם שיפועים, הפחתה במספר אלמנטי ההחדרה (בורת חילחול, תעלות חילחול, קידוחי החדרה) והסבת שטחים אטומים לשטחים מחלחלים.
ריצוף מנקז הינו מערכת הכוללת ריצוף מאבנים משתלבות מבטון שכוללות מרווחונים מתוכננים באבן מרווח של 1 ס"מ לעמידה בתקן נגישות, הריצוף מונח על תשתית גרנולרית המאפשרת אגירת המים

ריצוף מנקז אבן אקוסטון, מעונות הסטודנטים בר אילן, חלי אלול צלנוקר אדריכלות נוף

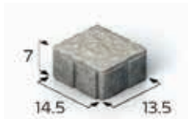

ריצוף אקסטון טבעון/ טרנטו

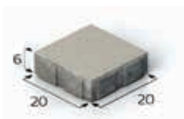

ריצוף אקוסטון 20/20/6

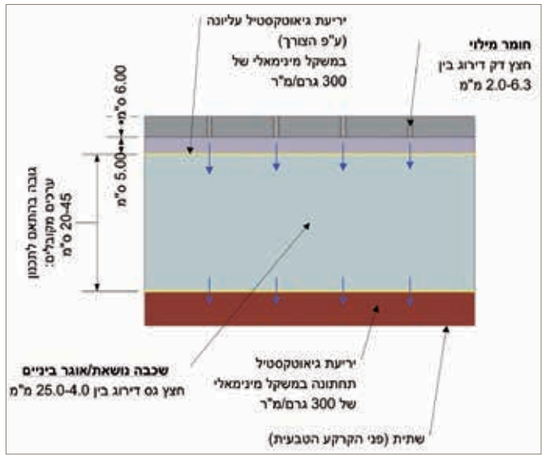

חתך אופייני למערכת ריצוף מנקז בקרקע מחלחלת

עד 72 שעות בתשתית ושחרורם אל תוך הקרקע או אל מערכת הניקוז בצורה איטית ומבוקרת.
החומר הגרנולרי מאפשר אגירת מים בחלליו ב-30% מנפחו.
חשוב לציין כי האקוויפרים המשתרעים לאורך מישור החוף של מדינת ישראל הינם אקוויפרים חופשים בעלי תווך נקבובי הבנוי ברובו משכבות של חול וכורכר. מפלס מי התהום נמצא בטווח של מטרים עד עשרות מטרים בלבד מתחת לפני השטח .
לפיכך קל להחדיר את מי הנגר לתת הקרקע ברמת המגרש הבודד וברמת השכונה.
לחברת **אקרשטיין** ריצוף מנקז "אקוסטון" ב-2 מידות ובגימורים שונים.

מרכז התרבות - מבט על הגג הירוק של המרכז וסביבתו

התחדשות וקיימות עירונית: קורס סיור לימודי באתונה

אדר' נוף רויטל שושני

"סיור לימודי בעיר ים-תיכונית כמו אתונה היא הזדמנות להכיר דילמות, שאלות ובעיות עם DNA דומה לשלנו" - כך התרשמו 30 סטודנטים לאדריכלות נוף וארכיטקטורה מהטכניון (משנים א' עד ד') אשר השתתפו בקורס הבחירה "סיור לימודי באתונה - התחדשות וקיימות עירונית" במהלך ספטמבר 2022.

במשך 5 ימים מלאים סיירנו יחד ב-16 פרוייקטים וערכנו 8 מפגשים אישיים עם אדריכלי נוף יוונים, נציגי גורמי התכנון מעיריית אתונה ורשות מקומית (ניאו סמירני) ומורים לאדריכלות נוף מהאקדמיה.

ימי הסיורים נבנו סביב הנושאים הבאים:

מעיר עתיקה לחדשה - מדיניות תכנון וחזון ואופן מימושם בעיר תוך הישענות על העבר.

פיתוח בשכונות ובמרכז העיר.

תחייתו של קו החוף של אתונה - חיבור העיר לים התנתק במהלך ההיסטוריה והופך כיום לאזור הדגל העירוני כחלק מחזון של פתיחת העיר לים. הפרויקט הגדול בקו החוף האתונאי הינו פיתוח אזור שדה התעופה הישן (6,000 דונם) הקרוב לחוף 'פארק אליניקון' הכולל מגורים, מלונאות, שטחי מסחר ופנאי, טיילות ושטחים פתוחים.

מעבר לעיר יותר ירוקה, מוצלת, קרירה ומכוונת להולכי הרגל (ויושבי בתי הקפה), עיר יותר עמידה להצפות ושריפות קיצוניות כפי שחוותה בשנים האחרונות. זאת במטרה ליצור פיתוח שיתרום לאיכות החיים של תושבי העיר והפריפריה במטרופולין צפוף בו חיים כ-4 מיליון תושבים.

מתוך כלל המפגשים אתאר שניים ביתר פירוט:

מרכז התרבות SNFCC – Stavros Niarchos Cultural Center

מרכז התרבות - בשנת 2017 נחנך הפרוייקט הראשון המשמעותי בקרבת החוף של מפרץ פאלירו שבאתונה, הכולל את הספרייה הלאומית ובית האופרה ופארק ים-תיכוני בשטח 170 דונם סביבו. המרכז תוכנן בידי האדריכל הנודע רנזו פיאנו והוקם במימון קרן איל הספנות סטברוס ניארכוס.

כאשר עולים אל מרכז התרבות, נגלים לאט לאט האור והים, ואפשר לחוש את מימוש חזונו האדריכלי של פיאנו - "לשמור את אור הציוויליזציה": אתונה מתייצבת מחדש בתודעה כעיר המובילה רוח חופשית, חשיבה פילוסופית, מחקר מדע ואמנות, כפי שמיצב אותה פריקלס כשבנה בה את האקרופוליס לפני כ-2500 שנה.

למרכז התרבות חשיבות ברמה המטרופולונית, הארצית והבינלאומית, אולם לא נשכחה חשיבותו לשכונות שלידו. מענה לכך ניתן בתכנון אזורי פעילות ספורט, פנאי ונופש בסמוך לשכונה - מגרשי ספורט, בריכת שחיה, אולם מופעים קטן בפארק, גני משחק יצירתיים וגינה קהילתית. השטחים הירוקים לנפש הוכפלו בשכונת קליתאה הסמוכה למרכז.

הפרויקט זכה בליד פלטינום לבניה ירוקה ומצטיין בהיבטי ניהול מים ואנרגיה. גג ירוק עם צמחיה ים תיכונית על שכבת מצע מיוחדת, מכסה את מבנה האופרה, הספרייה והחניה ותורם לבידוד וחיסכון אנרגטי כמו גם לנוף, למגוון המינים ולסביבה. כיפה מעל המבנה, בגובה 47 מ' ובשטח 10 דונם, מחופה בפאנלים סולריים מספקת את צרכי האנרגיה השוטפים של המרכז (לא כולל אירועים). את הפארק הים תיכוני תכננו בכישרון רב משרד אדר' נוף Deborah Nevins האמריקאי בשיתוף אדריכלי הנוף המקומיים H. PANGALOU & ASSOCIATES - ELANDSCAPE.

שכונת Nea Smyrni:
סוף מעשה במחשבה תחילה!

ניאו סמירני הינה רשות מקומית יחודית בדרום העיר אתונה המונה 73 אלף תושבים בצפיפות גבוהה של 21 אלף איש לקמ"ר, בשטח 3.5 קמ"ר. זוהיא שכונה של מהגרים יווניים אשר הגיעו מאזור סמירני באסיה הקטנה - תורכיה, כפליטי ה'קטסטרופה הגדולה' של 1922. לשכונה יופי וסגנון בניה ייחודי משלה, המבטא את היותה בית חדש לקהילה שעברה אסון.

השטחים הפתוחים בניאו סמירני תוכננו כ'לב' השכונה כבר ב-1920 עוד בטרם נבנתה, מתוך הכרה בחשיבותם כגורם מאחד ומרפא. הכיכר המרכזית של השכונה היא ללא ספק ה'לב' העירוני המשותף - שטחה 4.5 דונם והיא נחשבת ל'כיכר העירונית' הגדולה ביוון. הכיכר שוקקת חיים, וההליכה סמוך לבריכות המים ובתי הקפה המוצלים שלה, מהנה ביותר. עצים רבים נטועים בה ומלווים את המדרחובים ושבילי הולכי רגל ואופניים היוצאים ממנה, עד לפארק החורשה המרכזי. הפארק בשטח של 50 דונם, היה גם הוא חלק מהתוכנית המקורית, ניטע ב-1924 ומהווה את הלב הירוק של ניאו סמירני.

ההיסטוריה של קהילת המהגרים באה לביטוי בכל - בשמות הרחובות, בבניינים, בכיכרות, באנדרטאות ובפיסול המספרים את הסיפור.

סיכום

אתונה האירה לנו פנים בסיור. חווינו עיר ללא הפסקה, כיכרות, שדירות וטברנות מלאות חיים. המפגשים עם האדריכלים ומתכנני העיר המקומיים הרשימו אותנו ואף עוררו השראה אולם במיוחד אציין את האופן הרציני בו חלקו איתנו מארחינו את הידע והעשייה שלהם.

את הסיור חווינו מחדש במרתון הגשת רפרטים בנושאים אשר הסטודנטים בחרו בעצמם. יחד התקבל שוב פסיפס ססגוני ומעמיק של הסיור.

הוצגו נושאים מרתקים לדוגמא:

"הנהרות הקבורים של אתונה", "אתונה כמוזיאון פתוח", "המרחב הציבורי והרשת הירוקה של העיר".

אליניקון - שימוש בצמחיה ים תיכונית ומקומית

אליניקון - פרויקט הדגל

קבלת פנים חמה של נציגי רשות מקומית ניאו סמירני

כיכר מרכזית בניאוסמירני

- מפגש עם סטודנטים יוונים לאדריכלות נוף

רויטל שושני אדריכלית נוף, מקדמת קיימות עירונית, מובילה סיורי קיימות עירונית בארץ ובחו"ל. יוזמת ומובילת הסיור לאתונה

אל הים מכל הכיוונים 2022

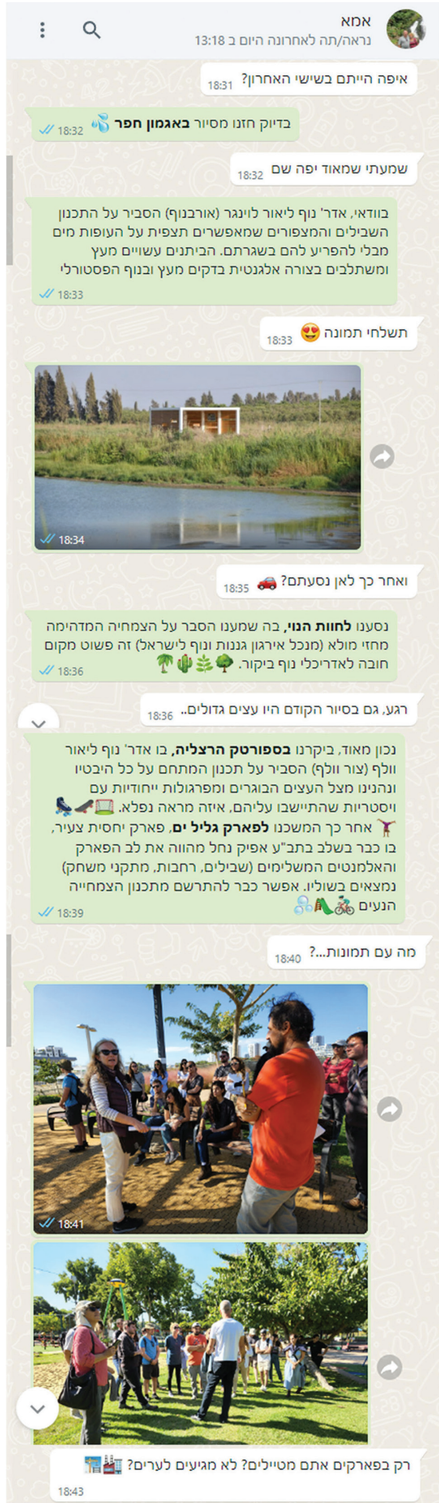

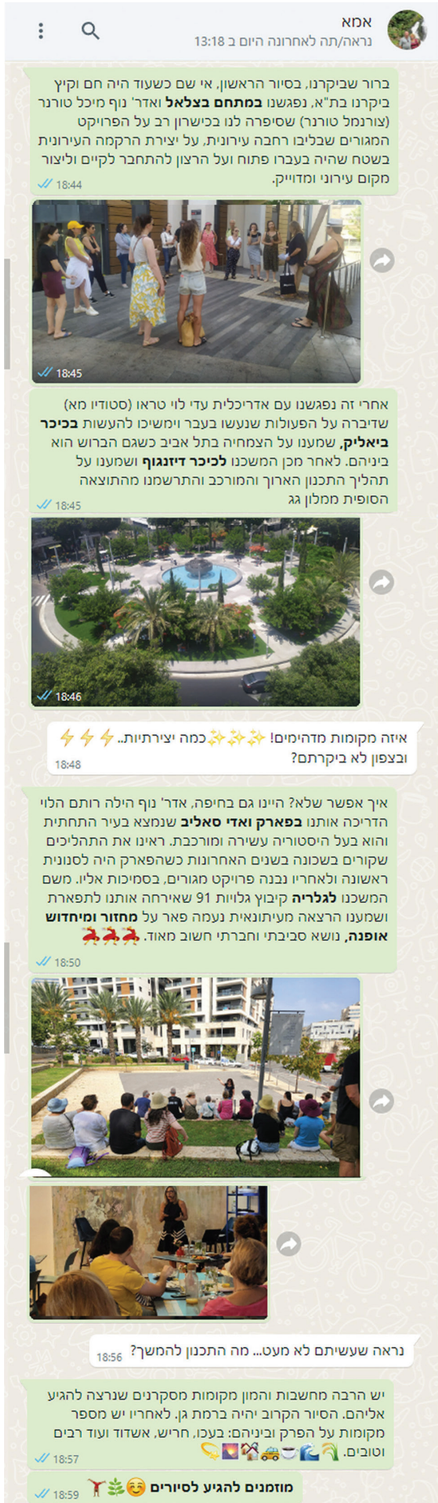

את פרויקט "סיורים לאדריכלי נוף ומתעניינים" מובילה אדריכלית הנוף סוניה קופרמן. הסיור הבא יתקיים ברמת גן בעקבות הפרויקטים המוצגים בגיליון זה בתאריך 5.5.23 לפרטים והצעות לסיורים נוספים אנא פנו לסוניה במייל: soniku82@gmail.com

המגזין הישראלי לגינון
הצטרפו עכשיו

www.papirusgan.co.il | 03-5467485 .טל

רדימיקס

ציפוי כורכרי

כשטכנולוגיה וטבע נפגשים

ציפוי כורכרי לקירות בגוון טבעי

ציפוי כורכרי ליציקות, רצפות ושבילים

ציפוי כורכרי לקירות בגוונים

ציפוי כורכרי בהתזה

- חסכון ניכר בעלויות בהשוואה לחיפויים קשיחים אחרים
- מחליף את מערכת הטיח / ריצוף באלמנט
- קל ונוח ליישום
- החומר מסופק מוכן לשימוש

למידע נוסף ולהזמנות חייגו: 6167*

לצפייה ולהורדת קטלוג ממוחשב: www.readymix.co.il

מכון התקנים הישראלי
ISO 9001

מכון התקנים הישראלי
התקן הישראלי ת"י 1920 חלק 1

המוצר עומד בדרישות תו תקן ישראלי (ת"י) 1920, חלק 1